

72-3
L 158

„КОНТРОЛЬНАЯ КОПИЯ“

M. BLŪMA A. REIGASE

LATVIJAS PSR
KRIMINĀLKODEKSS
UN
TĀ ATTĪSTĪBA

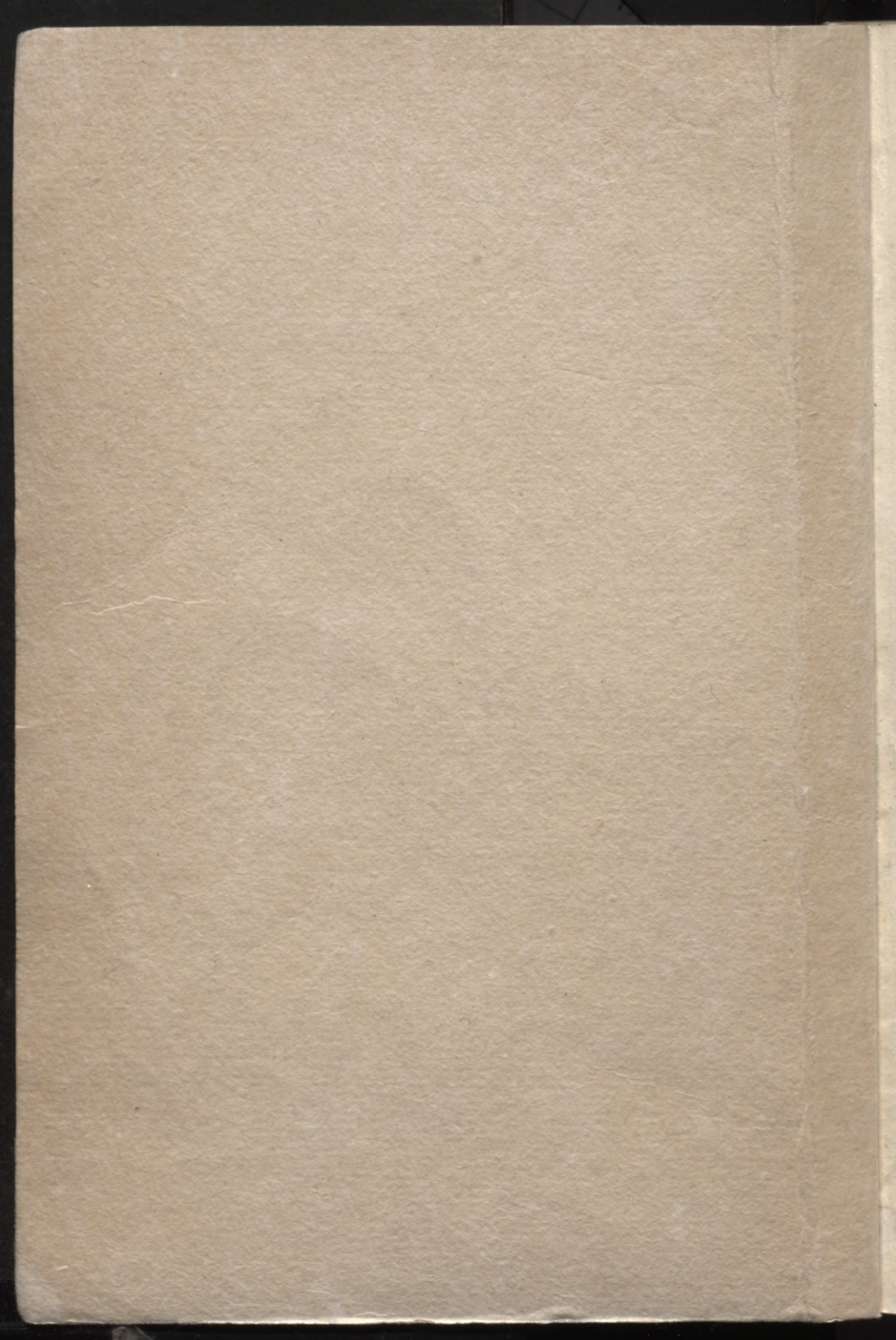

RĪGĀ

1972

72-3
L-158

2986
L
34

Latvijas PSR Augstākās un vidējās speciālās
izglītības ministrija
Ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvotā
Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte

M. Blūma, A. Reigase

LATVIJAS PSR KRIMINĀLKODEKSS UN TĀ ATTĪSTĪBA

Pētera Stučkas LVU Redakcijas un izdevniecības daļa
Rīga 1972

L-4
B-1-c

Vija Lāča Latv. PSR
Valsts bibliotēka

79-66.961
0306014067

Mācību līdzeklis "Latvijas PSR kriminālkodeks un tā attīstība" veltīts Latvijas PSR kriminālkodeksa desmit gadu pastāvēšanas gadadienai. Te raksturota buržuāziskās Latvijas kriminālā likumdošana, tās mērķi un uzdevumi, parādītas izmaiņas kriminālajā likumdošanā sakarā ar padomju varas nodibināšanos Latvijā 1940.-1941. gadā, kā arī raksturota mūsu republikā spēkā esošā likumdošana pēckara periodā.

Mācību līdzeklis izdots Juridiskās fakultātes studentu vajadzībām, un tā mērķis ir tuvāk iepazīstināt studentus ar Latvijas PSR kriminālkodeksa attīstību, struktūru un īpatnībām.

Учебное пособие знакомит студентов с Уголовным кодексом Латвийской ССР, его развитием, структурой и особенностями. Дана характеристика уголовного законодательства буржуазной Латвии, отражены изменения в уголовном законодательстве в связи с восстановлением советской власти в Латвии в 1940-1941 г.г.; дана характеристика послевоенного уголовного законодательства, действующего на территории Латвийской ССР; отражен процесс разработки и принятия первого Уголовного кодекса ЛССР, его характеристика и развитие.

Учебное пособие рассчитано на студентов юридического факультета.

I e v a d s

1961.gada 6.janvārī Latvijas PSR piektā sasaukuma Augstākās Padomes piektā sesija apstiprināja Latvijas PSR kriminālkodeksu, kas stājas spēkā 1961.gada 1.aprīlī.

(Līdz 1961.gada 1.aprīlim mūsu republikas teritorijā bija spēkā 1926.gada KPFSR kriminālkodekss.) Šo kodeksu mūsu republikas tiesas piemēroja vairāk nekā divdesmit gadu, sekmīgi cīnoties pret dažādiem noziegumiem, kas apdraudēja sociālisma celtniecību mūsu republikā, valsts un sabiedrisko īpašumu, pilsoņu personību un tiesības, mūsu socialistisko tiesisko kārtību. Taču KPFSR kriminālkodekss, kas bija pieņemts citos vēsturiskos apstākļos, neatspoguļoja tās pārvērtības, kādas bija notikušas mūsu valstī pēdējos trīsdesmit piecos gados. Šis kodekss neatspoguļoja arī mūsu republikas attīstības īpatnības.

1957.gada 11.februārī PSRS Augstākā Padome ievērojami paplašināja savienoto republiku tiesības likumdošanas laukā, nosakot, ka kriminālkodeksu izstrādāšana ietilpst savienoto republiku kompetencē.

Jaunā Latvijas PSR kriminālkodeksa pieņemšana bija svarīgs notikums mūsu republikas dzīvē. Kodekss nostiprina socialistisko likumību krimināltiesību jomā, sekmē sabiedrības iesaistīšanu noziegumu apkarošanā un izskaušanā, nodrošina vēl plašāku padomju pilsoņu tiesību un interešu aizsardzību, sekmē cīņu pret parazitiskiem elementiem, pret personām, kas izdara noziegumus.

Taču ar kriminālkodeksa pieņemšanu nebeidzās kriminālās likumdošanas pilnveidošanas darbs. Balstoties uz Vissavienības un mūsu republikas krimināllikumiem, republikas kriminālkodekss desmit gadu laikā turpina attīstīties un pilnveidoties.

Mācību līdzekļa mērķis ir iepazīstināt Juridiskās fakultātes studentus ar Latvijas PSR kriminālkodeksu, tā attīstību, struktūru un īpatnībām.

1. nodaļa

Kriminālās likumdošanas attīstība pirms Latvijas PSR
kriminālkodeksa pieņemšanas.

Pēc buržuāzijas diktatūras gašanas 1940.gadā Latvijas teritorijā kādu laiku vēl tika piemērots Sodū likums, kas bija pieņemts 1933.gada martā. Visumā tajā bija saglabātas cariskās Krievijas 1903.gada Sodū likuma sistēma un šķiriskais raksturs.¹ Pēc Rietumeiropas valstu kodeksu parauga tas saglabāja klasiskā virziena idejas krimināltiesībās - principu nullum crimen sine lege, atteicās no krimināllikuma piemērošanas pēc analogijas, paredzēja personai labvēlīgu likumu atpakaļejošo spēku, nosacīto pirmstermiņa atbrīvošanu, noteica apstākļus, kas izslēdz kriminālatbildību un citus.

Taču, neskatoties uz virkni liberālu deklarāciju, Sodū likums pilnīgi atbilde buržuāziskās Latvijas valdības reakcionāram šķiriskām interesēm un antikomunistiskajai politikai, un to izmantoja darbaļaužu masu revolucionārās cīņas apspiešanai.

Blakus kriminālsodam 1933.gada Sodū likums ieviesa arī tā saucamos drošības līdzekļus. Tiesai tika dotas tiesības atzīt personu, kurai piespriesti spaidu darbi vai pārmācības nams, par bīstamu sabiedrībai un pēc soda izciešanas piemērot drošības līdzekli - ieslodzījumu uz laiku no pieciem līdz desmit gadiem /Sodū likuma 31.p./ . Likums deva iespēju tiesai dažas notiesāto kategorijas, kas izcietušas sodu pārmācības namā vai cietumā, tieši pēc soda izciešanas ievietot darba namā uz laiku no sešiem mēnešiem līdz diviem gadiem. Tāpat šīm personām varēja noteikt policijas uzraudzību trīs gadu laikā pēc to atbrīvošanas no ieslodzījuma vietām. Poli-

¹ Buržuāziskās Latvijas valdība 1918.gadā atzina 1903.gada Sodū likumu par spēkā esošu Latvijas teritorijā /"Valdības Vēstnesis", 1918.g.14. dec., Nr.1/, pielāgoja to vietējām vajadzībām un 1923.g. izdeva latviešu valodā. Šis Sodū likums bija spēkā līdz pat 1933.gadam. Buržuāziskās Latvijas valdība pārņēma ne tikai cariskās Krievijas likumus, bet arī vēl reakcionārākos Pagaidu valdības likumus, piemēram, 1917.g. 2.augusta likumu /"Kerenska likums"/.

cijas uzraudzības raksturu noteica Iekšlietu ministrija.

Tadā veidā 1933.gada Sodū likums realizēja buržuāziskās krimināltiesību teorijas socioloģiskā virziena reakcionāros priekšlikumus. Reakcionāro "drošības līdzekļu" piemērošana politiskiem pretiniekiem tika atzīta par likumīgu, un šos līdzekļus praksē plaši pielietoja. Par vissmagākiem noziegumiem tika uzskatīti nodarījumi, kuru mērķis bija grozīt pastāvošo valsts iekārtu un citas darbības, kas apdraudēja buržuāzijas noteikto tiesisko kārtību. Par politisko noziegumu izdarīšanu tika paredzēti visbargākie sodi. Politisko noziegumu sastāvā Likumā bija formulēti visai neskaidri, kas deva iespēju tiesai rīkoties patvaļīgi.

Panti, kas raksturoja noziegumus pret personisko īpašumu, bija novietoti Sodū likuma beigās, taču rūpīgi izstrādātā normu sistēma liecināja, ka to uzdevums bija vispusīgi aizsargāt buržuāzijas intereses.

Likuma noteiktie sodi bija visai bargi. Tajā bija paredzēti spaidu darbi uz visu mūžu vai uz laiku no četriem līdz piecpadsmit gadiem, pārmācības nams uz laiku no viena līdz četriem gadiem, cietums uz laiku no divām nedēļām līdz vienam gadam, arests uz laiku no vienas dienas līdz sešiem mēnešiem un naudas sods /Sodū likuma 2., 13.-19.p./. Raksturīgi, ka 1933.gada Sodū likums atļāva iekalt personas, kas notiesātas ar spaidu darbiem, važas uz laiku no trim mēnešiem līdz trim gadiem, kaut gan līdz 1933.gadam šāds papildsods likumā nekad neparedzēta.¹ Par represiju bargumu liecina arī tas, ka personas, kas tika notiesātas ar spaidu darbiem, automātiski zaudēja visas tiesības un pēc soda izciešanas tika ievietotas pārmācības namā.

Ar sevišķi nežēlību izceļas buržuāziskās Latvijas cietumu politika pēc fašistiskās diktatūras nodibināšanās 1934. gada 15. maijā. Vairāk nekā 10 tūkstoši cilvēku tika ieslodzīti cietumos un koncentrācijas nometnēs. No 1935.-1936.gadam

¹ Šis soda veids tika atcelts ar Krievijas Pagaidu valdības 1917.g. 17.marta likumu.

strādnieku šķiras revolucionārās kustības epspiešanas nolūkos Ulmaņa kliķe Kalnciemā /pie Jelgavas/ noorganizēja katorgu politiskiem ieslodzītiem, kur pašizliedzīgie cīnītāji par strādnieku šķiras lietu tika zvērīgi spīdzināti un mocīti. Sākot ar 1936.gada otro pusi, nelegālās avīzes "Sarkana palīdzība" lappusēs sistemātiski tika publicēta Kalnciema drausmīgā hronika. Raksti par Kalnciema šausmām šai laikā parādījās pat angļu, franču un zviedru avīžu slejās.¹

Nāves sodu Sodū likums neparedzēja, taču tas nenozīmēja atteikšanos no šā soda veida piemērošanas. Nāves sodu paredzēja kara un ārkārtējie likumi. Buržuāziskās Latvijas valdība jau pirms 1933.gada, bet sevišķi pēc 1934.gada, lai izrēķinātos ar revolucionāriem, plaši pielietoja militārus krimināllikumus, bet it sevišķi kara laika un ārkārtējos likumus. Slēgtās sēdes un vienkāršota lietas izskatīšanas kārtība kara tiesās padarīja šos likumus par buržuāziskās Latvijas valdības visertāko cīņas līdzekli pret strādnieku šķiru, kas aizstāvēja savas tiesības.

Līdz 1940.gada 5.augustam Latvijas teritorijā bija spēkā Krievijas impērijas 1896.gada Kara sodu likums ar attiecīgiem grozījumiem un papildinājumiem /pēdējais 1937.gada izdevums/², kas paredzēja nāves sodu pakarot vai nošaujot. Nāves sodu paredzēja arī 1938.gada 11.februāra fašistiskais "Likums par kārtību un sabiedrisko drošību valstī"³. Ar šo likumu tika atcelti 20 gadu laikā spēkā esošie ārkārtējie likumi "Par līdzekļu pieņemšanu pret personām, kas apdraud valsts aizsardzību, tās iekšējo drošību un revolūcija iekaroto brīvību"⁴, un "Likums par dažu noziedzīgu nodarījumu pastiprinātu apkarošanu".⁵

¹ Skat. М.Воронцов. Конец каторги, "Пролетарская правда", 27 ноября 1940 г., № 136.

² Likumu krājums. 1928.g., 159; 1929.g., 18; 1933.g., 193; 1936.g., 159.

³ Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums. 1938.g., 41.

⁴ Krievijas bij. Palīdzību valdības noteikumi, kuri Latvija spēkā. 1921.g. Tieslietu ministrijas kodifikācijas no. izd., 45. lpp.

⁵ Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 1923.g., 89; 1926.g., 179; 1927.g., 20; 1931.g., 43; 1933.g., 183; 1934.g., 7.

Pirmais no šiem likumiem Latvijas darbaļaudim bija labi pazīstams kā "Kerenska likums". Uz tā pamata tūkstošiem cīnītāju par strādnieku šķiras interesēm, kurus uzskatīja par "neuzticamiem", tika bez izmeklēšanas un tiesas ieslodzīti cietumos uz nenoteiktu laiku. Otrais likums, ko "pilnveidoja" 10 gadu laikā, paredzēja cīņas pastiprināšanu pret revolucionārās kustības dalībniekiem.

1938. gadā pieņemtais "Likums par kārtību un sabiedrisko drošību valstī" piešķīra iekšlietu ministram tiesības izdot rīkojumus, kas ierobežo sapulču, demonstrāciju un izpriecu tiesības, un noteikt par šo rīkojumu neievērošanu arestu un naudas sodu. Likums piešķīra iekšlietu ministram un viņa pilnvarotām personām tiesības sodīt administratīvā kārtā vai saskaņā ar Sodlu likumu ierosināt kriminālvajāšanu pret personām, kas "tiši vai aiz neuzmanības, atklāti vai neatklāti paudušas vai izplatījušas valstij vai sabiedrībai kaitīgas baumas vai ziņas".

Likums paredzēja gan administratīvu, gan kriminālatbildību par piedalīšanos streikos un pamudinājumu uz šādu rīcību. Tas bija ar likumu sankcionētas patvaļas, atklātas izrēķināšanās ar šķiras pretiniekiem, paraugs. Iekšlietu ministram ar kara ministra piekrišanu bija tiesības pieņemt lēmumu par tādu personu turēšanu apcietinājumā uz laiku līdz sešiem mēnešiem /pēc sešu mēnešu noteicošanas apcietinājumā turēšanas laiku varēja vairākkārt pagarināt/, kuras viņš atzīst par "kaitīgām valsts drošībai vai tās saimnieciskām interesēm" vai arī likt priekšā šīm personām atstāt uz noteiktu vai nenoteiktu laiku valsts robežas, kā arī aizliegt uzturēties noteiktās vietās.

Kara ministrs pēc iekšlietu ministra ierosinājuma ar tieslietu ministra piekrišanu varēja nodot lietas par šai likumā skaitītajiem "noziedzumiem" kara tiesai, kura tās izskatīja pēc kara laika likumiem.

Likumā bija uzskaitīti noziedzumi, kas izdarīti nolūka grozīt Latvijā pastāvošo valsts iekārtu, gāzt valsts prezidentu, saeimu vai ministru kabinetu vai ierobežot to funkci-

jas; piedalīšanās apvienības, kuras izveidotas minētos nolūkos; ārējās drošības apdraudēšana; noziegumi pret mieru; pretošanās valsts varas pārstāvjiem u.c. Par visiem šiem nodarījumiem kara tiesa saskaņā ar Kara sodu likumu varēja piemērot spaidu darbus uz mūžu vai nāves sodu.

Šis atklāti reakcionārais likums bija fašistiskā režīma auglis, tā cīņas līdzeklis pret revolucionāro kustību. Katrs šī likuma pants atspoguļoja fašistiskās valdības bailes no augošās revolucionārās kustības.

Uz 1933.gada Sodu likuma un ārkārtējo likumu pamata tūkstošiem latviešu tautas labāko dēlu un meitu līdz pat 1940.gada jūnijam smaka cietumos un spaidu darbos.

Šā perioda kriminālo likumdošanu Latvijā var raksturot V.I.ļepina vārdiem: "Krimināllikumus, kas izdoti, lai tieši atvieglotu valdības politisko cīņu pret proletariātu /un lai tai pašā laikā aizsegtu tās politisko raksturu ar "valatiskiem" apsvērumiem par "sabiedrisko kārtību" u.tml./, nesaudzīgi nobīda otrajā vietā tieša politiska cīņa, atklāta ielu sadursme".¹

Pirmais krimināllikums, ko piegāma Latvijas Tautas valdība, bija 1940.gada 21.jūnija "Amnestijas likums"². Šai likumā savu atspoguļojumu guva visplašāko tautas masu griba. Likums par amnestiju atbrīvoja no kriminālatbildības un soda personas, kuras buržuāziskā valdība apsūdzēja un notiesāja par darbībām, kuru mērķis bija grozīt Latvijā pastāvošo valsts iekārtu, apdraudēt prezidenta un ministru kabineta locekļu neaizskaramību, nonievāt pastāvošo iekārtu un prezidenta personu, aicināt dumpoties, nepaklausīt vai rīkoties pretēji likumam utt.³

¹V.I.ļepina. Raksti, 5.sēj., 16.lpp.

²"Valdības Vestnesis", 1940.g.21.jūnija, Nr.138.

³Amnestija atbrīvoja no kriminālatbildības un soda personas, kuras notiesātas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti līdz 1940.g.20.jūnijam un paredzēti Sodu likuma 71.p.vai 1903.ig.Sodu likuma 102.p., Sodu likuma 74.,110.,111.,116.,179.179. un 179. pantos.

Ta nebija amnestija šī akta parastajā nozīmē, bet gan cīnītāju par strādnieku šķiras lietu atbrīvošana no cietumiem revolūcijas uzvaras rezultātā. Tautas valdība pasludināja amnestiju visiem, kas cīnījās par tautas brīvību un laimi, kam savas politiskās demokrātiskās parliedzības dēļ buržuāziskā valdība atņēma brīvību.¹

Gāztās valdības likumi, tai skaitā arī 1933.gada Sodū likums, Latvijas teritorijā netika atcelti līdz 1940.g. 26.novbrim, taču tiesas tos piemēroja par tik, par cik tie atbilda darbaļaužu masu interesēm. Atsevišķi vecās likumdošanas noteikumi tika grozīti, atcelti vai papildināti, t.i., pielāgoti jaunās iekārtas vajadzībām jau 1940.gada jūlijā. Ta, 1940.gada 12.jūlijā tika pieņemts likums par izmaiņām Sodū likumā, kas paredzēja papildināt Likuma 80.pantu, nosakot kriminālatbildību par darbībām, kas traucēja saeimas vēlēšanas un tautas piedalīšanos tajās.²

Tika atcelti Soda likuma 179.¹ un 179.² panti, kurus 1935.gadā pieņēma Ulmaņa valdība un kuru mērķis bija aizsargāt fašistiskās varas bastionus - armiju, policiju un fašistisko aizsargu organizāciju.³

Nepieciešamības gadījumos Tautas valdība izdarīja grozījumus Sodū likumā un līdztekus pieņēma arī jaunus likumus, kas veicināja jauno sabiedrisko attiecību attīstību. Ta, 1940.gada 12.jūlijā pieņēma "Likumu par kaitniecības apkarošanu", kurš aizliedza iznīcināt, bojāt vai nobēdzināt savu vai svešu mantu nolūka ar šādu darbību kaitēt valsts vai sabiedrības interesēm.⁴ Sevišķi bīstamos kaitniecības gadījumos kara ministrs ierosinātās lietas pēc iekšlietu ministra priekšlikuma ar tieslietu ministra piekrišanu varēja nodot kara tiesai iztiesāšanai kara laikā paredzētajā kārtībā. Vainīgos

¹ "Valdības Vēstnesis", 1940.g. 22.jūnijs, Nr. 139.

² "Valdības Vēstnesis", 1940.g.13.jūlijs, Nr.156.Papildinot 80.p., tika atjaunoti noteikumi, kas bija spēkā līdz 1934.g. fašistiskam apvērsumam.

³ "Valdības Vēstnesis", 1940.g.13.jūlijs, Nr. 156.

⁴ Turpat.

sevišķi bistamas kaitniecības izdarīšanā kara tiesa varēja notiesāt ar visbargākajiem sodiem, ieskaitot pat nāves sodu. "Likums par kaitniecības apkarošanu" aizsargāja visas tautas mantu, un tā izdošana bija saistīta ar buržuāzijas un kulaiku naidīgo darbību.

Sakarā ar kontroles noteikšanu pār ražošanu un bankām atsevišķi naidīgi noskaņoti elementi izdarīja kaitniecības un sabotāžas aktus, iznīcinot tautas mantu un nodarot kaitējumu valsts un tautas interesēm. 1940.gada 22.jūlijā Valdības paziņojumā bija norādīts, ka "Likumu par kaitniecības apkarošanu" attiecinās arī uz tām personām, kas turpina nevajadzīgu iepirkšanos un veikalu iztukšošanu. Šīs personas tika brīdinātas, ka nepieciešamības gadījumā pret tām valdība spers stingrus represīvus soļus, izdarot policijas kontroli mājās, konfiscējot pārlietu iepirktos preču krājumus un stingri sodot vainīgās personas saskaņā ar "Likumu par kaitniecības apkarošanu". Par kaitniecības formu tika uzskatīta arī preču slēpšana.¹ Par atsevišķiem, mazāk nozīmīgiem normālas preču apgrozības pārkāpumiem bija paredzēta administratīva atbildība².

Daļa rūpniecības uzņēmumu īpašnieku apzināti samazināja ražošanas apjomu un radīja dažu preču trūkumu. Uzņēmēji nelikumīgi atļāda strādniekus un, neskatoties uz valdības rīkojumu, atteicās paaugstināt strādniekiem darba algu. Latvijas strādnieku šķiras ienaidnieki centās radīt sairumu valsts saimnieciskajā dzīvē, pierādīt, ka jaunā valdība nav spējīga atrisināt viņai uzliktos uzdevumus.

1940.gada 25.jūlijā "Likums par kaitniecības apkarošanu" tika papildināts ar jaunu pantu, kas aizliedza spekulatīvos nolūkos atsavināt, iegūt, nobēdzināt vai slēpt preces, traucējot ar to normālu preču apgrozības norisi valstī. Par šādām darbībām bez papildsoda tika noteikta arī šīs mantas

¹ "Valdības Vēstnesis", 1940.g.23.jūlija, Nr. 1647

² "Valdības Vēstnesis", 1939.g.4.septembri, Nr.199.Administratīvo atbildību noteica saskaņā ar 1939.gada l.kumu.

konfiskācija.¹

1940.gada 20.jūlijā tika pieņemts likums, kas paredzēja cīņu pret amatpersonu korupciju. Saskaņā ar šo likumu prokuratūrai vai attiecīgā resora vadītājam bija tiesības pārbaudīt, vai amatpersona savu mantu ieguvusi godīgā ceļā, un pamatotu šaubu gadījumā pieprasīt no amatpersonas izsmelšanas ziņas par viņai piederošās mantas iegūšanu. Persona, kas izvairījusies sniegt pieprasītās ziņas, vai sniegusi nepareizas ziņas, tika sodīta ar pārmācības namu, bet negodīgi iegūtā manta tika konfiscēta saskaņā ar kriminālprocesa likuma noteikumiem².

Šī likuma mērķis bija stiprināt amatpersonu tiesisko apziņu. Likums tika izdots saskaņā ar to, ka atsevišķas amatpersonas ļaunprātīgi izmantoja savu dienesta stāvokli. Kā norādīja Tautas valdības tieslietu ministrs, šādu darbību rezultātā tika pārkāpts socialistiskās likumības princips, kam ir liela nozīme valsts aparāta darbā.

1940.gada jūlijā zemes nacionalizācijas rezultātā tika izveidots Latvijas PSR zemes fonds. Ievērojama kulaku zemju daļa tika konfiscēta. Desmitiem tūkstošu bezzemnieku un sīkzemnieku saņēma zemi.

1940.gada 20.jūlijā pieņēma "Likumu par zemes spekulācijas apkarošanu", kas aizliedza bez tieslietu un zemkopības ministru atļaujas atseviņāt, iegādāties, apvienot vai sadalīt lauku nekustamus īpašumus. Likumā bija noteikts, ka valdība var atzīt par spēkā neesošiem spekulatīvos nolūkos noslēgtos darījumus par lauku nekustamu īpašumu atsavināšanu, apvienošanu vai sadalīšanu. Minētos gadījumos vainīgās personas sodāmas pēc Sodu likuma noteikumiem.³

1940.gada 29.jūlijā finansu ministrs izdeva rīkojumu par to, ka juvelierveikalu un darbniecu īpašniekiem visi dārgmetāli un to izstrādājumi jānodod Latvijas Valsts bankā. Par šī rīkojuma nepildīšanu vainīgās personas sodīja "ar visu likuma bārdzību"⁴ /domāta spēkā esošais likums par kaitniecību/.

¹ "Valdības Vēstnesis", 1940.g.27.jūlijs, Nr. 168.

² Turpat, 1940.g.20.jūlijs, Nr. 162.

³ Turpat.

⁴ Turpat, 1940.g.29.jūlijs, Nr. 170.

1940.gada augustā tika būtiski grozīts spēkā esošais Soda likums. 1940.gada 9.augustā izmaiņas tika izdarītas Soda likuma 20.pantā. Jaunajā redakcijā šis pants paredzēja ar spaidu darbiem, pārmācības namu un cietumu notiesāto nosacītu atbrīvošanu no tālākas soda izciešanas, ja viņi nevainojami uzvedušies un ir sagaidāms, ka arī pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma viņi uzvedīsies nevainojami: uz visu mūžu notiesātos, ja viņi izcietuši desmit gadus, bet uz noteiktu laiku notiesātos, ja viņi pavadījuši ieslodzījumā vismaz pusi no spriedumā noteiktā laika, neizslēdzot tiesas ieskaitīto iepriekšējā ieslodzījumā pavadīto laiku. Bez tam par noziegumiem, kas izdarīti pirms 1940.gada 21.jūnija, administratīvā komisija sevišķos gadījumos varēja atbrīvot arī pirms likumā paredzētā laika¹.

Tika grozīts arī Soda likuma 31.pants - atcelta drošības līdzekļu piemērošana personām, kas izcietušas sodu pēc tiesas sprieduma.²

Sakarā ar to, ka 1940.gada 5.augustā Latvijas Padomju Sociālistiskā republika tika uzņemta Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā, spēkā esošie Vissavienības likumi stājās spēkā arī Latvijas PSR teritorijā. Tādējādi Latvijas PSR teritorijā bija spēkā: 1/ PSR Savienības un savienoto republiku kriminālas likumdošanas pamatnoteikumi /1924.g./; 2/ Nolikums par valsts noziegumiem /1927.g./; 3/ Nolikums par militāriem noziegumiem/1927.g./; 4/ Vissavienības likumi, kas paredzēja atbildību par atsevišķiem noziegumiem /piemēram, 1932.gada 7.augusta likums "Par valsts uzpēmumu, kolhozu un kooperatīvu mantas aizsardzību un sabiedriskā /sociālistiskā/ Ipašuma nostiprināšanu", 1936.gada 27.jūnija likums "Par abortu aizliegšanu" u.c./.

Vissavienības likumus, ko pieņēma pēc 1940.gada 5.augusta, iekļāva spēkā esošajā Soda likumā. Tā, 1940.gada 24.augustā Likuma 281.pants tika papildināts ar otro daļu un 546.¹ pantu.³ 281.panta pirmā daļa paredzēja par huligānismu cietum-

¹"Valdības Vēstnesis", 1940.g.9.augusta, Nr. 179.

² Turpat.

³ "Valdības Vēstnesis", 1940.g.24.augusts, Nr. 192.

sodu uz laiku no divām nedēļām līdz vienam gadam. Otrajā daļā tika ietverts 1940.gada 10.augusta Vissavienības likums kas noteica, ka huligāniska rīcība uzņēmumos, iestādēs un publiskās vietās sodāma ar cietumsodu uz vienu gadu, ja šī rīcība pēc sava rakstura nav jāsoda ar bargāku sodu.

546.¹ pants paredzēja kriminālatbildību par sīku zādzību, kas izdarīta uzņēmumā vai iestādē, nosakot par to cietumsodu uz vienu gadu, ja tā pēc sava rakstura nav tāda, par kuru likumā paredzēts bargāks sods.

1940.gada 24.augusta tika papildināts "Amnestijas likums" un sakarā ar to paredzēta pēc Sodu likuma 112.panta notiesāto personu atbrīvošana no ieslodzījuma vietām.¹ Šīs personas tika notiesātas par dažādiem noziegumiem pret valsts mieru /musināšana nepaklausīt vai rīkoties pretēji likumam, karavīru musināšana pārkāpt kara dienesta pienākumus, musināšana uz naidu starp dažādiem iedzīvotāju slāņiem utt./.

1940.gada 17.oktobrī Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs pieņēma dekrētu "Par spekulācijas apkarošanu". Dekrēts noteica, ka par dažādu ražojumu un uzturvielu uzpirkšanu vai nobēdzināšanu kā tālākpārdošanai, tā arī tādu kraujamradīšārai, kuri pārsniedz normāla patēriņa vai lietošanas vajadzības, vainīgie saucami pie kriminālatbildības un sodāmi ar ieslodzījumu cietumā uz laiku līdz 10 gadiem ar visas matas vai tās daļas konfiskāciju.

Dekrēta piezīmē tika ierobežots to personu skaits, kas var būt par minētā nozieguma subjektiem. Tika norādīts, ka pie kriminālatbildības nav saucamas personas, kam ir attiecīga tirdzniecības zīme un kas iepērkas no vairumtirgotavām vai ražotājiem tālākpārdošanai².

Dekrēts par spekulācijas apkarošanu atcēla likuma par kaitniecības apkarošanu 1.¹ pantu un noteica, ka dekrēta paredzētās lietas izskata mirtiesneši.

Visi krimināllikumi, kuri tika pieņemti 1940.gadā laikā posmā no jūlija līdz oktobrim, atbilda tautas masu interesēm, bija vērsti pret tiem, kas kavēja Tautas valdības saimniecisko darbību.

¹ "Valdības Vēstnesis", 1940.g.24.augusta, Nr.192.

² "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs Zīpotājs", 1940. Nr.42.

Taču 1933.gada Sodu likums pat ar visiem grozījumiem un papildinājumiem neatbilda darbaļaužu masu tiesiskai apziņai un nevarēja pilnīgi nodrošināt jaunizveidoto sabiedrisko attiecību un kārtības aizsardzību pret noziedzīgiem apdraudējumiem.

K.Markss vairākkārt ir pasvitrojis, ka tādu likumu saglabāšana, kuri attiecas uz agrākajām sabiedriskām iekārtām un ko izdevuši izzudušo vai izzušanai nolemto interešu pārstāvji, nozīmē atspoguļot likumā tikai šīs intereses, kas ir pretrunā ar vispārējām vajadzībām. Viņš norādijs, ka vecos likumus nevar likt jaunas sabiedrības pamatā un tiem neizbēgami jāmainās, mainoties dzīves apstākļiem.¹

Ņemot vērā nepieciešamību pēc iespējas ātrāk pieņemt jaunus likumus, kas atbilstu jaunajām sabiedriskajām attiecībām un darbaļaužu masu tiesiskai apziņai, Latvijas PSR valdība griežas pie PSRS Augstākās Padomes Prezidija ar lūgumu atļaut piemērot Latvijas PSR teritorijā uz laiku KPFSR kriminālkodeksu. Šis lūgums tika apmierināts. 1940.gada 6.novembrī tika izdots speciāls PSRS Augstākās Padomes Prezidija dekrēts "Par KPFSR krimināl-, civil- un darbu likumu pagaidu piemērošanu Lietuvas, Latvijas un Igaunijas Padomju Sociālistisko Republiku teritorijās".² Dekrēts noteica, ka nav izpildāmi vēl neizpildītie spriedumi krimināllietās un civilīetās, ko taisījušas Latvijas tiesas līdz padomju varas nodibināšanai. Šīs lietas republikas tiesām bija jāizskata no jauna saskaņā ar KPFSR kriminālkodeksa prasībām. Saukšana pie kriminālatbildības par noziegumiem, kas izdarīti Latvijas teritorijā līdz padomju varas nodibināšanai, tāpat jāizdara saskaņā ar KPFSR kodeksiem. Dekrēts atcēla visus buržuāziskās valsts krimināllikumus un noteica jauno padomju likumu spēkā stāšanos.

Latvijas PSR Tautas Komisāru Padome noteica KPFSR kriminālkodeksa spēkā stāšanās laiku republikā ar 1940. gada 26.novembri. Šai laikā Kodekss tika izdots latviešu valodā.³

¹ К.Маркс и Ф.Энгельс. Соч., изд. 2-е, т. 6, стр. 259

² "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņojats", 1940. Nr.74.

³ KPFSR Kriminālkodekss ar pārگrozījumiem līdz 1940.g. 15.novembrim. Oficiāls teksts ar pielikumiem un sistematizētiem materiāliem pantu kārtībā. Latvijas PSR Tieslietu tautas komisariāta izdevums. R., 1940.

Piemērojot KPFSR kriminālkodeksu, Padomju Latvijas tiesas sekmīgi cīnījās kā ar naidīgo elementu tikojušiem, tā arī ar dažādiem socialistiskās tiesiskās kārtības pārkāpumiem.

1941.gadā tika pieņemti daži Viēsavienības krimināllikumi, kas likumā noteiktā kārtībā stājās spēkā arī Latvijas PSR teritorijā¹. KPFSR kriminālkodekss un Vissavienības krimināllikumi nodrošināja cīņu ar tiem, kas apdraudēja sociālisma celtniecību republikā.

1941.gadā 19. un 20.maijā notika Latvijas PSR tautas tiesnešu pirmā sanāksme, kurā ar referātiem uzstājās tieslietu tautas komisārs A.Jablonskis, republikas prokurors R.Soldnieks, Augstākās tiesas priekšsēdētājs F.Dombrovskis, kā arī virkne tautas tiesnešu, kas dalījās savā darba pieredzē.

Mierīgo sociālisma celtniecību Latvijas PSR pārtrauca hitleriskās Vācijas nodevīgais uzbrākums Padomju Savienībai.

Ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1941.gada 22.jūnija dekrētu "Par kara stāvokļa izsludināšanu atsevišķos PSRS apvidos" Latvijas PSR teritorijā tika izsludināts kara stāvoklis. Tai pašā dienā apstiprināja Nolikumu par kara tribunāliem apvidos, kuros izsludināts kara stāvoklis, un kara darbību rajonos.

¹ PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1941.g.10.februāra dekrēt "Par aizliegumu pārdot, apmainīt un aizdot promtekārtas un materiālus un par tiesas atbildību par šo nelikumīgo rīcību"/"Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs", 1941., Nr.35/; PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1941.g. 9.apriļa dekrēts "Par kriminalatbildību par patvaļīgu brašanu preču vilcienos un patvaļīgu vilciena apturēšanu bez vajadzības ar automātisko bremzi", ("Ведомости Верховного Совета СССР"), 1941, Nr.16/; PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1941.g.31.maija dekrēts "Par nepilniedzīgo kriminalatbildību" ("Ведомости Верховного Совета СССР", 1941 г., № 25)

² "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs", 1941., Nr.146.Kara stāvoklis Latvijas PSR teritorijā tika atcelts tikai 1946.g.4.jūlijā (Сборник Законов СССР и указов Президиума Верховного Совета СССР, 1945-1946 гг., стр. 428)

Hitleriešu uz laiku okupētajā Latvijas teritorijā tika atcelti visi padomju likumi. Padomju pilsoņiem uzspieda asiņaino "jauno kārtību". Latvijas teritorijā izveidoja plaši sazarotu sodu orgānu tīklu - policiju, žandarmēriju un speciālas karaspēka daļas. Hitlerieši ieslodzīja padomju patriotus cietumos, izveidoja desmitiem koncentrācijas nometņu un geto. No pirmajām okupācijas dienām par galveno soda veidu kļuva nāves sods. Hitlerieši un to tiešie agenti - latviešu buržuāziskie nacionālisti Latvijas teritorijā iznīcināja simtiem tūkstošu mierīgo iedzīvotāju un padomju karagūsteku.

1944.gada vidū sākās Latvijas PSR teritorijas atbrīvošana no vācu iebrucējiem. Vienlaicīgi tika uzskats pašizlīdzīgs republikas tautsaimniecības un sabiedriskās dzīves atjaunošanas darbs.

Latvijas PSR teritorijā līdz kara stāvokļa atcelšanai bija spēkā Vissavienības kara laika krimināllikumi, kā arī citi krimināllikumi, kas bija pieņemti kara laikā.¹ Uz šo Vissavienības likumu un KPFSR kriminālkodeksa pamata Latvijas PSR tiesas un prokuratūras orgāni pēckara gados sekmīgi cīnījās ar padomju varas ienaidniekiem, apspiežot kulaku un buržuāziski nacionālistisko elementu pretošanos.

Šķiru cīņā saasinājās. Tā izpudās kaitniecības aktos, sabotažā, kolhoza īpašumu iznīcināšanā, kolhozu aktivistu slepkavošanā, banditismā un citos naidīgos aktos. Cīņā pret šo kaitniecisko darbību tika piemēroti Latvijas PSR teritorijā spēkā esošie krimināllikumi.

1945.gada jūlijā PSRS Augstākās Padomes Prezidijs pieņēma dekrētu "Par amnestiju sakarā ar uzvaru pār hitlerisko Vāciju". Uz šī dekrēta pamata no soda izcietināšanas tika atbrīvotas daudzas notiesāto kategorijas.

Četrdesmito gadu beigās tika pieņemti daudzi Vissavienības likumi, kas būtiski izmainīja Latvijas PSR teritorijā spēkā esošo kriminālo likumdošanu /tika paredzēta kriminal-

¹ Skat. Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР и РСФСР, 1917-1952 гг., М., 1953, стр.414-425.

atbildība par visu veidu un formu valsts un sabiedriskā īpašuma izlaupišanu¹, par pilsoņu personiskā īpašuma zādzību un laupīšanu², par valsts noslēpumu izpaušanu un valsts noslēpumu saturošu dokumentu nozaušanās³, par kandžas izgatavošanu un pārdošanu⁴ u.c./. Par šiem noziegumiem Augstākās Padomes Prezidijs dekrētos noteica paaugstinātu kriminālsodu, paredzot par dažiem no tiem ieslodzījumu labošanas darbu nomētēs uz laiku pat līdz 25 gadiem.

Sakarā ar padomju tautas vēsturisko uzvaru pār hitlerisko Vāciju PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1947.gada 26.maijā izdeva dekrētu "Par nāves soda atcelšanu"⁵. Taču ar PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1950.gada 12.janvāra dekrētu tika atļauta nāves soda kā augstākā soda mēra piemērošana Dzirtenes nodevējiem, spiegiem un diversantiem⁶. Sakarā ar pilsoņu un sabiedrisko organizāciju iesniegumiem PSRS Augstākās Padomes Prezidijs ar 1954.gada 30.apriļa dekrētu atļāva piemērot nāves sodu arī par tišu slepkavību.⁷

Vadīdamās no cildenajiem padomju miera politikas principiem, PSRS Augstākā Padome 1951.gada 12.martā pieņēma "Miera aizsardzības likumu"⁸, kurā kara propaganda tika pasludināta par smagāko noziegumu pret cilvēci.

1953.gada PSRS Augstākās Padomes Prezidijs pieņēma dekrētu "Par amnestiju", kuram bija liela principāla nozīme. Tā atzina par nepieciešamu revidēt PSRS un savienoto republiku krimināllikumus, paredzot aizstāt kriminālatbildību par da-

¹ "Ведомости Верховного Совета СССР", 1947, № 19

² Turpat.

³ "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs Ziņotājs", 1947, Nr. 92.

⁴ Turpat, 1948., Nr. 74.

⁵ Turpat, 1947., Nr. 83.

⁶ Turpat, 1950., Nr. 7.

⁷ "Ведомости Верховного Совета СССР", 1954, № II

⁸ "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs Ziņotājs", 1951, Nr. 13.

Žiem amata un saimnieciskiem noziegumiem, noziegumiem pret sabiedrisko kārtību un citiem mazāk bistamiem pārkāpumiem ar administratīva un disciplināra rakstura sodiem, kā arī mikstināt kriminālatbildību par atsevišķiem noziegumiem.¹

Turpmāko gadu kriminālā likumdošana attīstījās šajā virzienā. Tika atcelta kriminālatbildība grūtniecēm, kas izdarījušas abortu², pēc tam atcēla abortu aizliegumu³, kriminālatbildību par patvaļīgu braukšanu prešu vilcienos aizstāja ar administratīvo⁴, ievērojami pazemināja kriminālsodu par valsts un sabiedriskā ipašuma izlaupīšanu sīkos apmēros⁵.

1954.gadā tika noteikta kārtība, kādā notiesājamās personas atbrīvojamas no soda pirms termiņa⁶, ieviesta pirmstermiņa atbrīvošana no ieslodzījuma vietām⁷. Turpmākajos gados PSRS Augstākās Padomes Prezidijs izdeva arī vairākus amnestijas aktus, kas liecināja par Padomju valsts humanismu⁸.

Istenojot PSKP XX kongresa norādījumus par savienoto republiku tiesību paplašināšanu, 1957.gada 11.februārī PSRS Augstākā Padome pieņēma Likumu, kas ievērojami paplašināja savienoto republiku tiesības likumdošanas jomā⁹.

Latvijas PSR tika uzsākta krimināllikumu izstrādāšana. Pieņēma vairākus dekrētus, kas paredzēja atbildību par atsevišķiem noziegumiem, piemēram, 1957.gada 27.februārī Latvijas

1 "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs Ziņotājs", 1953., Nr.9.

2 "Ведомости Верховного Совета СССР", 1954, № 15

3 "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs Ziņotājs", 1956., Nr.1.

4 Turpat, 1955., Nr.16.

5 Уголовный кодекс РСФСР, М., 1956, стр. 109

6 Turpat, 129.lpp.

7 Turpat, 130.lpp.

8 "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs Ziņotājs", 1955., Nr.30; "Ведомости Верховного Совета СССР", 1957, № 24.

9 "Спра", 1957, № 12, 12.februārī, Nr.36.

PSR Augstākās Padomes Prezidijs pieņēma dekretu "Par kriminālatbildību par sīku spekulāciju"¹ /šis dekrets par sīku spekulāciju uzskatīja preču vai citu vērtību uzpirkšanu un talakpārdošanu, kā arī preču dokumentu /čeku, talonu utt./ pārdošanu, ja to izdarījušas privātpersonas nelielā daudzumā iedzīvošanas nolūka/. Veinīgas personas sodīja ar brīvības atņemšanu uz laiku no viena mēneša līdz vienam gadam vai ar labošanas darbiem no viena mēneša līdz vienam gadam, vai ar naudas sodu līdz 2000 rubļiem², konfiscējot spekulācijas priekšmetus.

Lai pastiprinātu cīņu pret personām ar parazitisku dzīves veidu, 1957.gada 27.februārī Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs pieņēma dekretu "Par personu atbildību, kas izvairās strādāt sabiedriski derīgu darbu"³, kurā noteica, ka personām, kas pierakstītas Rīgā vai Liepājā un kuras ne-strādā sabiedriski derīgu darbu ilgāk par trim mēnešiem, un no darba izvairās, milicijas orgāni, pamatojoties uz rajonu un pilsētu Darbaļaužu deputātu padomju izpildu komiteju lēmumiem, anulē pierakstīšanos, izraidot tas desmit dienu laikā no pilsētas. Personas, kas šai termiņa nav pilsētu atstājušas, saucamas pie kriminālatbildības un sodāmas ar brīvības atņemšanu uz laiku no viena gada līdz trim gadiem. Šis dekrets zaudēja spēku 1957.gada 14.oktobrī sakarā ar to, ka 1957.gada 12.oktobrī tika pieņemts Latvijas PSR Likums par sabiedrībai keitīgu, parazitisku elementu pastiprinātu apkarošanu⁴. Likumā tika paredzēts pastiprināt cīņu ar parazitiskiem elementiem gan tos sabiedriski ietekmējot, gan arī lietojot pret tiem valsts piespiedu līdzekļus. Likuma 4.pantā bija noteikts, ka pilngadīgie pilsoņi, kas kļūp vai diedelē, izraidāmi pēc tiesas sprieduma uz laiku no diviem līdz pieciem gadiem un nometinājuma vietā obligāti iesaistāmi darbā.

¹ "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs Zīpotājs", 1957., Nr.4, 10.lpp.

² Vecajā naudas izteiksmē.

³ "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs Zīpotājs", 1957., Nr.5, 3.lpp.

⁴ Turpat, 1957., Nr.12, 5.lpp.

1958.gada 18.aprīlī tika pieņemts Latvijas PSR Likums par meliorācijas sistēmu un ierīču saglabāšanu Latvijas PSR.¹ Šī Likuma 5.pantā bija noteikts, ka par meliorācijas ierīču tišu bojāšanu vainīgās personas ar Tautas tiesas spriedumu sodāmas ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam vai ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem.

1959.gada 27.novembrī tika pieņemts Likums par Latvijas PSR dabas aizsardzību². Lai pastiprinātu dabas aizsardzību, racionāli izmantotu un atjaunotu dabas resursus, Latvijas PSR Augstākā Padome aizliedza visādā veidā saimnieciskus un citus darbus, kuru rezultātā dabas bagātības varētu tikt bojātas vai iznīcinātas, un noteica, ka personas, kas atkārtoti pārkāpušas šo likumu vai arī nodarījušas valstij lielus zaudējumus, sodāmas pēc tiesas sprieduma ar naudas sodu no 500 līdz 5000³ rubļiem vai labošanas darbiem uz laiku no trim mēnešiem līdz vienam gadam, vai ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem.

1959.gada 17.decembrī Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs pieņēma dekrētu "Par grozījumiem Latvijas PSR teritorijā spēkā esošajā kriminālkodeksa 136. un 137.pantā"⁴. Saskaņā ar šo dekrētu par tišu slepkavību pastiprinošos apstākļos tika noteikta brīvīgs atpēšana uz laiku līdz piecpadsmit gadiem vai nāves sods. Par tišu slepkavību bez pastiprinošiem apstākļiem tika noteikta brīvības atpēšana uz laiku līdz desmit gadiem.

Vienlaicīgi 1957.gadā mūsu republikā tika uzsākta Latvijas PSR kriminālkodeksa projekta izstrādāšana.

¹ "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs Zīpotājs", 1958., Nr.5, 16.lpp.

² "Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Zīpotājs", 1959., Nr.32, 5.lpp.

³ Vecajā naudas izteiksmē.

⁴ "Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Zīpotājs", 1959., Nr.33., 5.lpp.

2. nodaļa

Latvijas PSR kriminālkodeksa raksturojums, struktūra un īpatnības

1961.gada 6.janvārī Latvijas PSR Augstākās Padomes piektā saskaņuma piektā sesija apstiprināja Latvijas PSR kriminālkodeksu un noteica tā spēkā stāšanos 1961.gada 1.aprīlī.¹

Līdz šim laikam mūsu republikas teritorijā bija spēkā KPFSR kriminālkodekss, kas pieņemts VCIK XII saskaņuma otrajā sesijā 1926.gada 22. novembrī un ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1940.gada 6.novembra dekrētu ieviests Latvijas PSR teritorijā pagaidu lietošanai. Pamatojoties uz šo kodeksu, mūsu republikas tiesas vairāk nekā divdesmit gadus sekmīgi cīnījās pret dažādiem noziedzīgiem, kas apdraudēja sociālisma celtniecību mūsu republikā, valsts un sabiedrisko īpašumu, pilsoņu tiesības un intereses, sociālistisko tiesisko kārtību. Tomēr KPFSR kriminālkodekss, kas bija pieņemts citos vēsturiskos apstākļos, daudzējādi neapmierināja cīņai pret noziedzību izvirzītās prasības (neatspoguļoja tās pārvērtības, kādas bija notikušas mūsu valstī pēdējo trīsdesmit piecu gadu laikā, kā arī dažas republikas attīstības īpatnības). Tāpēc daudzas Kodeksa normas un pat veselas nodaļas mūsu republikā nekad netika piemērotas. Bija nepieciešama jauna kriminālā likumdošana.

Saskaņā ar PSRS Augstākās Padomes 1957.gada 11.februāra likumu, kurā kriminālkodeksu izstrādāšanu nodeva savienoto republiku kompetencē, darbs pie Latvijas PSR kriminālkodeksa projekta tika uzsākts tūlīt pēc šā likuma pieņemšanas. KK projekta izstrādāšana bija saistīta ne tikai ar

¹"Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs", 1961.,Nr.3,95.lpp.

Latvijas PSR Augstākās Padomes likumdošanas ierosinājumu komisijas, bet arī valsts aparāta darbinieku un zinātnieku juristu milzīgu radošu darbu. Šā svarīgā uzdevuma veikšana izraisīja lielu interesi dažādos mūsu sabiedrības slāņos, aktivizēja radošo juridisko domu. Tika izveidota speciāla komisija, kuras uzdevums bija sagatavot Latvijas PSR KK projektu.

Latvijas PSR kriminālkodeksa projekta pirmais variants bija izstrādāts jau pirms 1958.gada Kriminālās likumdošanas pamatu pieņemšanas. To apsprieda zinātniskā konference Tartū,¹ kas bija veltīta Baltijas republiku likumdošanas kodifikācijas jautājumu apspriešanai.

Visintensīvākais darbs pie Latvijas PSR kriminālkodeksa projekta izvēršanās pēc tam, kad PSRS Augstākās Padomes piektā sasaukuma otrā sesija 1958.gada 25. decembrī pieņēma PSR Savienības un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pamatus. Kriminālās likumdošanas pamati formulēja un noteica PSRS un savienoto republiku kriminālās likumdošanas principus un vispārīgos noteikumus. Kriminālās likumdošanas pamati ir savienoto republiku kriminālās likumdošanas attīstības juridiskā bāze.

1959. gadā Rīgā notika starprepublikāniskā konference, kas bija veltīta Lietuvas, Latvijas un Igaunijas PSR likumdošanas kodifikācijas jautājumiem.² Šai konferencē tika vispusīgi analizēti un apspriesti izstrādātie Baltijas republiku kriminālkodeksu projekti.

Intensīvs Latvijas PSR kriminālkodeksa projekta pilnveidošanas darbs turpinājās 1959. un 1960.gadā. Sakarā ar kriminālkodeksa projekta izstrādāšanu tika apkopota republikas

¹Межвузовское научное совещание прибалтийских республик, посвященное вопросам кодификации советского законодательства, 3-5 июля 1958 года.Тарту, 1958.

²Межреспубликанская научная конференция по вопросам кодификации законодательства Литовской ССР, Латвийской ССР и Эстонской ССР.Рига, 1959.

tiesu un prokuratūras orgānu pēckara perioda prakse. Bija organizēta plaša kriminālkodeksa projekta apspriešana. Tas tika papildināts un grozīts, ņemot vērā partijas lēmumus, kas bija vērsti uz padomju demokrātijas paplašināšanu un socialistiskās likumības nostiprināšanu.

Sakarā ar jaunā Latvijas PSR kriminālkodeksa paredzamo stāšanos likumīgā spēkā bija nepieciešams atcelt kā Latvijas PSR teritorijā spēkā esošos KPFSR, tā arī Latvijas PSR likumus. Bija jāatceļ arī Vissavienības likumi, kas bija novecojušies un kuru izdošanu Pamatī nodeva savienoto republiku kompetencei. Tāpēc PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1961.gada 13.martā pieņēma dekrētu par PSRS likumdošanas aktu atzīšanu par spēku zaudējušiem sakarā ar Latvijas PSR kriminālkodeksa un kriminālprocesa kodeksa pieņemšanu, šā arī lēmumu par pasākumiem, kas saistīti ar Latvijas PSR kriminālkodeksa un kriminālprocesa kodeksa stāšanos spēkā.¹

1961.gada 25.martā Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs pieņēma dekrētu un lēmumu,² kuros noteica Latvijas PSR kriminālkodeksa spēkā stāšanās kārtību. Saskaņā ar šiem aktiem līdz 1961.gada 1. oktobrim tika atbrīvotas no soda personas, kas līdz 1961.gada 1.aprīlim notiesātas par nodarījumiem, kas saskaņā ar Latvijas PSR kriminālkodeksu netiek atzīti par noziedzīgiem. Tiesu, iepriekšējās izmeklēšanas iestāžu un izziņas iestāžu lietvedībā esošās krimināllietas par nodarījumiem, kas saskaņā ar Latvijas PSR kriminālkodeksu netiek atzīti par noziedzīgiem, tika izbeigtas.

Sodi personām, kas notiesātas pēc Latvijas PSR teritorijā agrāk spēkā esošajiem krimināllikumiem, tika grozīti atbilst šī Latvijas PSR kriminālkodeksam, ja tiesas piespriestais sods bija stingrāks nekā Latvijas PSR kriminālkodeksa attiecīgajā pantā paredzētais, izņemot personas, kuras notiesātas

¹"Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs", 1961. Nr.12, 366. un 368.lpp.

²Turpat, 1961., Nr.13, 403. un 404.lpp.

par sevišķi bīstamiem valsts noziegumiem, banditismu, slepkavību ar no domu pastiprinošos apstākļos, valsts vai sabiedriskās mantas izlaupišanu lielos apmēros un laupīšanu, kā arī sevišķi bīstamus recidīvistus. Tika noņemta sodamība personām, kuras saskaņā ar šo dekrētu atbrīvoja no soda, kā arī personām, kas jau agrāk izcietušas sodu vai atbrīvotas pirms termiņa, ja tās bija notiesātas par nodarījumiem, kuri pēc Latvijas PSR kriminālkodeksa netiek atzīti par noziedzīgiem.

1961.gada 31.martā tika pieņemts Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija dekrēts "Par likumdošanas aktu atzīšanu par spēku zaudējušiem sakarā ar Latvijas PSR kriminālkodeksa un kriminālprocesa kodeksa stāšanās spēkā".¹

Latvijas PSR kriminālkodeksa pieņemšana bija svarīgs notikums republikas dzīvē. Ar to sākās jauns posms mūsu republikas kriminālās likumdošanas attīstībā.

Latvijas PSR kriminālkodeksā guva atspoguļojumu PSKP XX un XXI kongresu lēmumi par sociālistiskās likumības nostiprināšanu, sabiedrības iesaistišanu noziegumu apkarošanā un izskaušanā, padomju pilsoņu interešu, tiesību un neaizskaramības aizsardzības pastiprināšanu, nelokāmu cīņu pret parazitiskiem elementiem, kas izdara dažādus noziegumus.

Latvijas PSR kriminālkodekss izdots, pamatojoties uz Latvijas PSR Konstitūcijas 19.panta "n" punktu, saskaņā ar PSR Savienības un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pamatu principiem un vispārīgiem noteikumiem.

Tanī iekļauti PSRS un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pamati, Vissavienības likumi par kriminālatbildību par valsts noziegumiem un militārajiem noziegumiem, kā arī Vissavienības krimināllikumi, kas nosaka atbildību par citiem noziegumiem, kuri vērsti pret PSRS interesēm.

Pēc uzbāves un struktūras starp Latvijas PSR kriminal-

¹ "Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs", 1961., Nr. 14, 431.lpp.

kodeksu un citu savienoto republiku kriminālkodeksiem nav būtisku principiālu atšķirību, bet Latvijas PSR KK tomēr ir savas īpatnējās iezīmes. Dažas īpatnības sastopamas Kodeksa Vispārīgās un Sevišķās daļas sistēmā un likumdošanas tehnikas pārņemienos. Tā, Latvijas PSR KK (tāpat kā Lietuvas PSR KK) atšķirībā no visu citu savienoto republiku kriminālkodeksiem ir atteicies no piezīmēm pie pantiem, daudzu jēdzienu definīcijas dodot pašos Vispārīgās un Sevišķās daļas pantos.

1.§ Latvijas PSR kriminālkodeksa Vispārīgās daļas raksturojums un īpatnības.

Latvijas PSR KK Vispārīgajai daļai ir šāda struktūra: pirmā nodaļa - Vispārīgie noteikumi; otrā nodaļa - Noziegums; trešā nodaļa - Sodš; ceturtnā nodaļa - Soda noteikšana un atbrīvošana no soda; piektā nodaļa - Medicīniska un audzinošā rakstura piespiedu līdzekļi.

Pirmajā nodaļā noteikti kriminālās likumdošanas uzdevumi, PSR Savienības un Latvijas PSR kompetence kriminālās likumdošanas jomā, kriminālatbildības pamati, krimināllikuma spēks telpā un laikā (1.-6.p.).

Otrajā nodaļā dots nozieguma jēdziens, aprakstītas vainas formas - nozieguma izdarīšana ar nodomu un aiz neuzmanības, noteikti nepilngadīgo kriminālatbildības nosacījumi, raksturots nepieskaitāmības stāvoklis, reglamentēta atbildība par dzērumā izdarītu noziegumu (7.-12.p.).

Šajā pašā nodaļā raksturoti svarīgākie krimināltiesību institūti: nepieciešamā aizstāvēšanās un galējā nepieciešamā nepabeigta nozieguma stadijas - gatavošanās noziegumam un nozieguma mēģinājums, labprātīga atteikšanās no nozieguma izdarīšanas, kā arī līdzdalība un piesaistība noziegumam - slēpšana un neziņošana (13.-19.p.).

Trešajā nodaļā noteikti soda mērķi, raksturoti sodu sistēmā uzskaitītie sodu veidi - pamatsodi un papildsodi -

un to piemērošanas nosacījumi un robežas (20.-34.p.).

Ceturrtā nodaļa veltīta soda noteikšanas principiem, atbildību mīkstinošo un atbildību pastiprinošo apstākļu raksturošanai, soda noteikšanai vairāku noziegumu izdarīšanas gadījumā un pēc vairākiem spriedumiem. Tajā reglamentēts nosacītas notiesāšanas institūts un atbrīvošana no krimināl-atbildības un soda sakarā ar kriminālatbildības noilgumu, notiesājoša sprieduma izpildīšanas noilgumu, sakarā ar lietas nodošanu izskatīšanai biedru tiesai vai personas nodošanu pret sabiedrisko galvojumu, grozījušos apstākļu dēļ, slimības dēļ, kā arī citos likumā uzskaitītajos gadījumos.

Šajā nodaļā regulēta arī notiesāto pirmstermiņa atbrīvošana no soda un soda aizstāšana ar vieglāku sodu, kā arī sūdzības dzēšana un noņemšana (35.-54.p.).

Piektā nodaļa veltīta medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai garā slimām personām un hroniskiem alkoholiķiem un audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai nepilngadīgajiem (55.-58.p.).

Latvijas PSR kriminālkodeksa Vispārīgās daļas sistēma tāpat visumā atbilst PSRS un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pamatu sistēmai. Pirmās četras Latvijas PSR KK nodaļas nosauktas tāpat kā Kriminālās likumdošanas pamatu četras sadaļas. Visi Kriminālās likumdošanas pamatos regulētie institūti iekļauti Latvijas PSR KK Vispārīgajā daļā tekstuāli. Tikai piektā nodaļa Latvijas PSR kriminālkodeksā ir jauna.

Latvijas PSR KK jautājumu par kriminālās likumdošanas uzdevumiem, par kriminālatbildības pamatu, par soda mērķiem, soda noteikšanu un atbrīvošanu no soda risina pilnīgā saskaņā ar Kriminālās likumdošanas pamatiem. Citādi tas arī nevar būt, jo pamatos ir noteikti tie vispārīgie principi, kas saistoši visām savienotajām republikām, un nodrošina vienveidību principiālu pamatjautājumu izšķiršanā visā PSR

Savienībā¹.

Latvijas PSR KK 1.pantā ierakstīts: "Latvijas PSR kriminālās likumdošanas uzdevums ir aizsargāt pret noziedzīgiem apdraudējumiem padomju sabiedrisko un valsts iekārtu, sociālistisko ipašumu, pilsoņu personu un tiesības un visu sociālistisko tiesisko kārtību" un "lai veiktu šo uzdevumu, Latvijas PSR kriminālā likumdošana nosaka, kādi sabiedriski bīstami nodarījumi ir noziedzīgi, un nosaka sodus, kas piemērojami noziegumus izdarījušām personām".

Daudzi kriminālkodeksa Vispārīgās daļas panti satur svarīgus krimināltiesību principus. Sociālistiskās likumības princips krimināltiesības visprecīzāk formulēts KK 3.pantā, kurā noteikts, ka "pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai persona, kas vainīga nozieguma izdarīšanā, tas ir, kas ar nodomu vai aiz neuzmanības izdarījusi krimināllikumā paredzētu sabiedriski bīstamu nodarījumu", un ka "kriminālsods piemērojams tikai pēc tiesas sprieduma". Savu konkrēto izpaušmi šis princips gūst kriminālkodeksa Vispārīgās daļas institūtos un Sevišķās daļas normās.

Kriminālkodeksa formulētais nozieguma jādziens, vainas formu (nodoma un neuzmanības) raksturojums, atsevišķu krimināltiesisku institūtu precizēšana sekmē sociālistiskās likumības nostiprināšanu tiesas darbā, nodrošina pilsoņus no nepamatotas saukšanas pie kriminālatbildības. Tā, kriminālkodeksa 7.pantā ierakstīts, ka par noziegumu atzīstams krimināllikumā paredzēts sabiedriski bīstams nodarījums (darbība vai bezdarbība). Šai pantā uzskaitīti objekti, kuras aizsargā kriminālā likumdošana no sabiedriski bīstamiem apdraudējumiem. Šie objekti ir: padomju sabiedriskā un valsts iekārta, sociālistiskā saimniecības sistēma, sociālistiskais

¹ Skat sīkāk В.Д.Меньшагин.Нсвое общесоюзное уголовное законодательство.-особенности уголовных кодексов союзных республик.

īpašums, persona un pilsoņu politiskās, darba, mantiskās un citas tiesības, kā arī sociālistiskā tiesiskā kārtība.

Arī nepieciešamās aizstāvēšanas institūta precīzs formulējums jaunajā kriminālkodeksā sekmē likumības nostiprināšanu un sabiedrības līdzdalību noziegumu apkarošanā. Kriminālkodekss orientē katru cilvēku izpildīt pilsoņa pienākumu - aizsargāt pret sabiedriski bīstamu apdraudējumu Padomju valsts intereses, sabiedriskās intereses, savas vai citas personas tiesības, pie kam atļauj viņam nodarīt kaitējumu uzbrucējam un to neuzskata par noziegumu. Tikai acīmredzamu aizsardzības nesamērību ar apdraudējuma raksturu un bīstamību likums uzskata par nepieciešamās aizstāvēšanas robežu pārkāpšanu.

Kriminālkodeksā aprakstītas nozieguma nepabeigto veidu pazīmes: par gatavošanos noziegumam likums atzīst līdzekļu vai rīku sameklēšanu vai pielāgošanu, kā arī citādu tišu labvēlīgu apstākļu radīšanu nozieguma izdarīšanai; par nozieguma mēģinājumu tiek atzīta tiša darbība, kas tieši vērsta uz nozieguma izdarīšanu, ja noziegums nav izdarīts līdz galam no vainīgā gribas neatkarīgu iemeslu dēļ.

Latvijas PSR kriminālkodeksā regulēta arī labprātīga atteikšanās no nozieguma izdarīšanas (16.pants). Likumā norādīts, ka labprātīga atteikšanās no nozieguma izdarīšanas līdz galam ir apstāklis, kas atbrīvo personu no kriminālatbildības par iesāktu, bet nepabeigtu noziegumu, ja vien personas faktiski izdarītajā nodarījumā nav cita nozieguma sastāvs.

Republikas KK regulē arī līdzdalības institūtu, norādot, ka par līdzdalību uzskatāma divu vai vairāku personu kopīga tiša piedalīšanās nozieguma izdarīšanā. Latvijas PSR KK ne tikai uzskaita visus līdzdalībniekus, bet arī dod katra līdzdalībnieka jēdzienu: par izpildītāju uzskatāma persona, kas ar savu darbību tieši realizē nozieguma sastāvu; par

organizētāju uzskatāma persona, kas organizējusi nozieguma izdarīšanu, veikusi priekšdarbus nozieguma izdarīšanai, izveidojusi noziedznieku grupu, izstrādājusi nozieguma izdarīšanas plānu, nodrošinājusi tā izpildi, savervejusi līdzdalībniekus, sadalījusi uzdevumus nozieguma sekmīgai izdarīšanai u.c. vai arī kas tieši vadījusi nozieguma izdarīšanu; pār uzkūditāju atzīstama persona, kas pamudinājusi vienu vai vairākas personas izdarīt noziegumu, t.i., ierosinājusi nozieguma izdarīšanu, izraisījusi apņēmību realizēt noziedzīgu nodomu; par atbalstītāju uzskatāma persona, kas veicinājusi nozieguma izdarīšanu, dodot padomus, norādījumus, līdzekļus vai novēršot šķēršļus, kā arī persona, kas iepriekš apsolījusi noslēpt noziedznieku, nozieguma izdarīšanas rīkus un līdzekļus, nozieguma pēdas vai noziedzīgā kārtā iegutos priekšmetus.

Līdzdalības institūta formulējums republikas kriminālkodeksā pilnīgi nodrošina iespēju norobežot darbību, kas sekmē nozieguma realizēšanu un cēloniski saistīta ar rezultātu, no darbības, kas tikai piesaistīta noziegumam un sastāda patstāvīgu noziegumu (amatnoziegumu, noziedzīgā kārtā iegūtas mantas iegādāšanos vai realizēšanu, iepriekš neapsolītu slēpšanu vai neziņošanu) vai nemaz nav uzskatāma par noziegumu.

Sociālistiskais humanisms caurstrāvo likumus, kas regulē nepilngadīgo kriminālatbildību. Tikai sešpadsmit gadu vecumu sasniegušas personas, var saukt pie kriminālatbildības par viņu izdarītiem noziegumiem. Četrpadsmit gadus vecas personas var saukt pie kriminālatbildības tikai par šādiem noziegumiem: slepkavību, miesas bojājumu tišu nodarīšanu, kas radījuši veselības satricinājumu, izvarošanu, laupīšanu, atklātu zādzību, zādzību, ļaunprātīgu huligānismu, valsts, sabiedriskās vai pilsoņu personiskās mantas tišu iznīcināšanu vai bojāšanu, kas radījusi smagas sekas, šaujamā ieroča, municijas vai spragstvielu izlaupīšanu, kā arī par tādu tišu darbību, kas var būt par cēloni vilciena katastrofai.

Personai, kas līdz nozieguma izdarīšanai nav sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu, brīvības atņemšanas laiks nedrīkst pārsniegt desmit gadus. Nepilngadīgie brīvības atņemšanu izcieš audzināšanas darbu kolonijās. Nepilngadīgajiem nevar piemērot nometinājumu un izsūtījumu. Ja personu, kas pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas izdarījusi noziegumu, kuram nav lielas sabiedriskās bīstamības, var labot, nepiemērojot tai kriminālsodu, tad tiesa tai var piemērot audziņoša rakstura piespiedu līdzekļus, kas nav uzskatāmi par kriminālsodu.

Soda mērķis formulēts kriminālkodeksa 20.pantā tā, lai katram tiesnesim atgādinātu, ka sods izpilda ne tikai speciālās, bet arī ģenerālās prevencijas uzdevumus. Sodu piemēro ne vien, lai sodītu par izdarīto noziegumu, bet tā mērķis ir arī labot notiesātos un tos pāraudzināt. Soda mērķis ir arī panākt, lai tiklab notiesātie, kā arī citas personas neizdarītu jaunus noziegumus.

Paūzot sociālistisko humanismu, KK 20.pants uzsver, ka soda mērķis nav sagādāt fiziskas ciešanas vai pazēnot cilvēka cieņu. Sodu sistēmā uzskaitīti visi pamatsodi un papildsodi.

Kriminālkodeksa 21.pantā uzskaitīti visi sodu veidi, starp kuriem tikai viens - brīvības atņemšana - saistīts ar noziegumu izdarījušās personas izolāciju no sabiedrības. Visos pārējos soda veidos noteicošais ir audzināšanas elements. Tas sevišķi raksturo labošanas darbus bez brīvības atņemšanas.

Nāves sodu - nošaušanu - kā izņēmuma soda veidu līdz tā pilnīgai atcelšanai atļauts piemērot par Dzintenes noziedzību, spiegošanu, terora aktu, diversiju, banditismu, darbībām, kas dezorganizē darbu labošanas darbu iestādēs, viltotas naudas vai vērtspapīru izgatavošanu vai izplatīšanu, valūtas operāciju noteikumu pārkāpšanu, valsts vai sabied-

riskās mantas izlaupīšanu sevišķi lielos apmēros, slepkavību ar nodomu pastiprinošos apstākļos, izvarošanu pastiprinošos apstākļos, kukuļņemšanu pastiprinošos apstākļos, milicijas darbinieka vai tautas brīvprātīgā kārtības sarga dzīvības apdraudējumu, pretošanos priekšniekam vai viņa piespiešanu pārkāpt dienesta pienākumus, bet kara laikā vai kaujas apstākļos nāves sodu var piemērot arī par citiem krimināllikumos paredzētiem noziegumiem.

Nāves sodu nevar piespriest personām, kas līdz nozieguma izdarīšanai nav sasniegušas astoņpadsmit gadu vecumu, un sievietēm, kas nozieguma izdarīšanas laikā vai sprieduma taisīšanas brīdī bijušas grūtniecības stāvoklī, vai sprieduma izpildīšanas brīdī atrodas grūtniecības stāvoklī.

Sociālistiskās likumības un humānisma principi atspoguļojas arī kriminālkodeksa 35.pantā, kurā formulēti soda noteikšanas vispārīgie principi. No tiesām tiek prasīta stingra soda individuālizācija. Pamatojoties uz sociālistisko tiesisko apziņu, tiesa, nosakot sodu, ņem vērā izdarītā nozieguma raksturu un sabiedriskās bīstamības pakāpi, vainīgā personību un atbildību mikstinošos un pastiprinošos lietas apstākļus.

Kodeksā uzskaitīti arī atbildību mikstinošie un pastiprinošie apstākļi. Nosakot sodu, tiesa ņem vērā arī tādas mikstinošus apstākļus, kas likumā nav uzrādīti, bet atbildību pastiprinošu apstākļu izsmeļošs uzskaitījums dots pašā pantā (37.pants).

Sociālistisko humānismu pauž arī tādi institūti kā kriminālatbildības noilguma un notiesājoša sprieduma izpildīšanas noilguma institūti, kā arī pārējās normas, kas paredz atbrīvošanu no kriminālatbildības un soda. Tā, Latvijas PSR KK 45.pantā ir noteikts, ka revīnu personu nevar saukt pie kriminālatbildības, ja no dienas, kad tā izdarījusi noziegumu pagājis likumā norādītais laiks (likumā paredzēti četri no-

ilguma termiņi: 6 mēneši, 3 gadi, 5 gadi un 10 gadi, kuri tiek noteikti atkarībā no izdarītā nozieguma un soda smaguma).

Latvijas PSR KK 46. pants regulē jautājumu par notiesājoša sprieduma izpildes noilgumu. Šai pantā noteikts, ka notiesājošs spriedums, kas pilnīgi vai daļēji nav izpildīts, nav vairs izpildāms, ja no dienas, kad tas stājies spēkā, notecējuši likumā minētie termiņi (3 gadi, 5 gadi un 10 gadi), notiesātais šai laikā nav izvairījies no soda izciešanas un arī nav izdarījis jaunu noziegumu.

Republikas KK paredz arī personas, kas izdarījusi noziegumu, atbrīvošanu no kriminālatbildības, ja lietas izmeklēšanas vai iztiesāšanas laikā grozījušos apstākļu dēļ nodarījums zaudējis sabiedriski bīstamo raksturu vai šo pašu iemeslu dēļ noziegumu izdarījusi persona nav vairs sabiedriski bīstama (47.p.l.d.).

Tāpat tiek noteikts, ka personu, kas izdarījusi noziegumu, tiesa var atbrīvot no kriminālsoda, ja lietas iztiesāšanas laikā viņu nevar vairs uzskatīt par sabiedriski bīstamu sakarā ar viņas nevainojamo uzvešanos un godīgu attieksmi pret darbu pēc nozieguma izdarīšanas (47.p.2.d.).

PSRS un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pamatos daudzi Vispārīgās daļas jautājumi nav atrisināti. Šo jautājumu risināšana nodota savienotajām republikām.

Savienoto republiku kompetence krimināltiesību Vispārīgās daļas jautājumu izšķiršanā ir visai plaša. Kriminālās likumdošanas pamati uzlikuši par pienākumu savienotajām republikām reglamentēt kriminālkodeksos daudzus jautājumus, bez kuru atrisināšanas daudzu Kriminālās likumdošanas pamatu normu piemērošana nebūtu iespējama.

Viens no šādiem jautājumiem, kas bija jāatrisina republiku kriminālkodeksos, bija minimālo robežu noteikšana vairumam kriminālsodu, bet dažos gadījumos - pat maksimālās

robežas noteikšana. Latvijas PSR KK brīvības atņemšanas soda minimālais laiks ir trīs mēneši (23.pants), nometinājuma - divi gadi, izsūtījuma - viens gads (25.pants). Labošanas darbi bez brīvības atņemšanas nosakāmi uz laiku no viena mēneša, pie kam no notiesātās personas izpeļņas ietur atvilkumus par labu valstij tiesas spriedumā noteiktajā apmērā piecu līdz divdesmit procentu robežās (26.pants). Tiesības atņemšanas ierēmt noteiktus amatus vai tiesības atņemšanas uz zināmu nodarbošanos minimālais laiks ir viens gads (27.pants).

Latvijas PSR KK pārņēmis Pamatu norādījumu, ka brīvības atņemšanu, ieslogot cietumā, tiesa var noteikt personām, kas izdarījušas smagus noziegumus, un sevišķi bīstamiem recidivistiem. Tāpat kā vairumā savienoto republiku kriminālkodeksos arī Latvijas PSR KK dots smagu noziegumu uzskaitījums, kas ļauj tiesai vainīgajam noteikt cietumsodu.

Saskaņā ar Latvijas PSR KK brīvības atņemšanu, ieslogot cietumā uz visu soda laiku vai tā daļu, tiesa varēja noteikt sevišķi bīstamiem recidivistiem, personām, kas notiesātas par sevišķi bīstamiem valsts noziegumiem, kā arī personām, kas notiesātas ar brīvības atņemšanu uz laiku, ne mazāku par pieciem gadiem par KK norādītajiem smagiem noziegumiem. Republikas KK 23. pantā bija uzskaitīti 40 šādi noziegumi.

Jāatzīmē, ka savienoto republiku kriminālkodeksos smagu noziegumu uzskaitījumā nebija vienveidības. Tāpat kā Latvijā PSR KK šis jautājums tika reglamentēts arī dažās citās republikās, piemēram, Lietuvas PSR, Baltkrievijas PSR un citu savienoto republiku kriminālkodeksos.

Toties KPFSR kriminālkodekss, uzskaitot smagus noziegumus, par kuru izdarīšanu tiesa var noteikt brīvības atņemšanu ieslogot cietumā, neierobežoja tiesu ar nosacījumu, ka cietumsodu var noteikt tikai tadām personām, kas notiesātas ar brīvības atņemšanu uz laiku, ne mazāku par pieciem gadiem.

Gruzijas PSR KK arī ierobežoja brīvības atņemšanas, ieslogot cietumā, piemērošanu, nosakot, ka ar smagu noziegumu, par kura izdarīšanu tiesa var noteikt brīvības atņemšanu, ieslogot cietumā, jāsaprot noziegums, par kuru pēc likuma var tikt noteikta brīvības atņemšana uz astoņiem gadiem vai ilgāk.

Savienoto republiku kriminālkodeksu pieņemšanas laikā Kriminālās likumdošanas pamatī nedeva sevišķi bīstama recidivista pazīmes, taču, atzīstot personu par sevišķi bīstamu recidivistu, paredzēja noteiktas sekas. Savienotām republikām savos kriminālkodeksos vajadzēja atrisināt šo jautājumu, tas ir, noteikt sevišķi bīstama recidivista pazīmes, kas arī tika izdarīts.

Latvijas PSR KK sevišķi bīstama recidivista jēdzienu deva 24.pantā.

Saskaņā ar šo pantu par sevišķi bīstamu recidivistu pēc tiesas sprieduma varēja atzīt personu, kas jau bijusi notiesāta par agrāk izdarītu sevišķi bīstamu valsts noziegumu (59.-68.p.), banditismu (72.p.), valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu lielos apmēros (85.p.3.d., 86.p.3.d., 89.p.3.d.), tišu slepkavību (98.p.,99.p.), tišu smagu miesas bojājumu (105.p.), izvarošanu (121.p.), laupīšanu (87.p. un 141.p.) un atkal izdarījusi kādu no šiem noziegumiem neatkarīgi no tā, par kuru no tiem attiecīgā persona bijusi notiesāta pirmo reizi.

Tiesa par sevišķi bīstamu recidivistu varēja atzīt arī personu, kura bija jebkurā secībā trīs reizes notiesāta par zādzību (85.,139. un 219.p.), atklātu zādzību (86.,140.p.), krāpšanu (89.,142.p.), spekulāciju (149.p.1. un 2.d.), ļaunprātīgu huligānismu (204.p.2.d.) vai arī kaut divas reizes par kādu no šiem noziegumiem un par vienu no augstāk minētajiem smagiem noziegumiem un pēc tam atkal izdarījusi kādu no šai pantā uzskaitītajiem noziegumiem.

Tāpat sevišķi bīstama recidivista pazīmes bija noteiktas Baltkrievijas PSR un dažu citu savienoto republiku kriminālkodeksos.

Risinot jautājumu par labošanas darbu sodu, Latvijas PSR kriminālkodekss, atšķirībā no KPFSR KK un dažu citu savienoto republiku kriminālkodeksiem, nenorādīja, ka labošanas darbu izciešanas laiks netiek ieskaitīts darba stāžā. Tādējādi mūsu republikas KK nenoteica personai, kas izcieš šo soda veidu, nekādus papildus ierobežojumus, izņemot atskaitījumu no izpēšanas.

Latvijas PSR KK nenosaka ne minimālo, ne maksimālo naudas soda robežu. Tādējādi likumdevējs, paredzot Sevišķās daļas pantu sankcijās kā soda veidu naudas sodu, neierobežoja tā piemērošanu ar jau Vispārējā daļā nospraustām robežām. Tiesa, nosakot naudas sodu par pamatsodu, ņem vērā to maksimālo robežu, kas šim sodam noteikta attiecīgā Sevišķās daļas pantu sankcijā. Nosakot naudas sodu par papildsodu, tiesa nav saistīta ne ar kādam robežam, jo tādas likumā nav noteiktas.

Šai sakarībā nepieciešams norādīt, ka KK 29. panta formulējums nav precīzs, t.i., pantā teikts: "Naudas sods ir naudas piedziņa, ko tiesa uzliek likumā noteiktajos gadījumos un apmēros kā pamatsodu vai papildsodu". Līdzīgi šis pants ir formulēts Gruzijas PSR KK. Taču tas neatbilst Kriminālās likumdošanas pamatu 27.pantā dotajam tekstam un var tikt iztulkots tādējādi, ka naudas sodu arī kā papildsodu var noteikt tikai tajos gadījumos, kas paredzēti likumā. Tā kā ne Latvijas PSR KK, ne Gruzijas PSR KK Sevišķās daļas pantos naudas sods kā papildsods nav paredzēts, tad šāda likuma iztulkošana praktiski novestu pie naudas soda kā papildsoda piemērošanas neatzišanas vispār. Tas būtu pretrunā ar Pamatliem, kas nosaka, kādi papildsodi var tikt noteikti tikai likumā paredzētos gadījumos. Kā zināms, šādus ierobežojumus

Pamati attiecinā uz mantas konfiskāciju, izsūtījumu un no-
metinājumu. Tāpēc savienoto republiku kriminālkodeksi nav
tiesīgi ierobežot naudas soda kā papildsoda piemērošanas
iespējas. Pamatu norādījums, ka naudas sods ir naudas piedzi-
ņa, ko tiesa uzliek likumā paredzētajos gadījumos un robežās,
bez šaubām attiecas tikai uz naudas sodu kā pamatsodu.

Kriminālkodeksa 32.pantā bija dots to priekšmetu uz-
skaitījums, kas nav pakļauti konfiskācijai pēc tiesas sprie-
duma, kā arī pretenziju, kas jāapmierina uz konfiscētās man-
tas rēķina, apmierināšanas nosacījumi un kārtība.

Konfiskācijai nepakļauto priekšmetu saraksts visumā
neatšķiras no citu savienoto republiku kriminālkodeksos dotā
mantas uzskaitījuma. Priekšmetu saraksts, kas nav pakļauti
konfiskācijai pēc tiesas sprieduma, ir ļoti plašs un liecina
par valsts rūpēm un gādību, lai ģimenē nerastos smags ma-
teriāls stāvoklis sakarā ar vainīgās personas saukšanu pie
kriminālatbildības.

Kriminālās likumdošanas pamati paredzēja nosacītas no-
tiesāšanas institūtu. Savienoto republiku kriminālkodeksos
bija jānosaka nosacītas notiesāšanas pārbaudes laiks, kā arī
kārtība, kādā jāuzrauga nosacīti notiesātie un jāveic viņu
audzināšanas darbs. Šis jautājums savienoto republiku kri-
minālkodeksos atrisināts dažādi.

Latvijas PSR KK pārbaudes laiks noteikts no viena līdz
pieciem gadiem (42.pants). Nosacīti notiesāto personu uzve-
šanas pārrauga un audzināšanas darbu ar tām veic notiesātās
personas darba vai mācību vietas sabiedriskā organizācija
vai darbaļaužu kolektīvs, bet attiecībā uz personu, kas ne-
strādā un nemācās, - vietējā darbaļaužu deputātu padome. Šos
pienākumus pret nepilngadīgajiem veic viņu vecāki vai aiz-
bildņi.

PSRS un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pa-
mati paredzēja nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda un
soda aizstāšanu ar vieglāku sodu, kā arī atbrīvošanu no soda

un soda aizstāšanu ar vieglāku personām, kas izdarījušas noziegumu pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas. Taču Pamati atstāja iespēju savienotām republikām pašām noteikt, kad nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda vai neizcietās soda daļas aizstāšana ar vieglāku sodu piemērojama pēc pušes un kad pēc divām trešdaļām no tiesas piespriedtā soda izciešanas.

Saskaņā ar Pamatu prasībām Latvijas PSR KK tika dots izsmelošs smagu noziegumu uzskaitījums, kurus izdarījušām personām nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda vai neizcietās soda daļas aizstāšana ar vieglāku sodu piemērojama pēc tam, kad persona faktiski izcietusi ne mazāk kā divas trešdaļas no tiesas piespriedtā soda. Šis smago noziegumu uzskaitījums ar laiku tika grozīts. Minētajā sarakstā tika uzskaitīti šādi noziegumi: sevišķi bīstamie valsts noziegumi (59.-68.p.), banditisms (72.p.), masu nekārtības (74.p.), viltotas naudas vai vērtspapīru izgatavošana vai izplatīšana (82.p.), valsts vai sabiedriskās mantas izlaupišana lielos apmēros (85.p.3.d., 86.p.3.d., 88.p.3.d., 89.p. 3.d.), tiša slepkavība (98.,99.p.), tišs smags miesas bojājums (105.p.), izvarošana pastiprinošos apstākļos (121.p.2. un 3.d.), atklāta zādzība pastiprinošos apstākļos (86.p.2.d., 140.p.2.d.), laupīšana (87.p., 141.p.), krāpšana pastiprinošos apstākļos (89.p.2.d., 142.p.2.d.), spekulācija pastiprinošos apstākļos (149.p.2.d.), kukulņemšana pastiprinošos apstākļos (164.p. 2.d.), ļaunprātīgs huligānisms (204.p.2.d.), nepaklausība (227.p.2. un 3.punkts), pretošanās priekšniekam vai viņa piespiešana pārkāpt dienesta pienākumus (229.p.2. un 3.punkts) vardarbīga rīcība pret priekšnieku (231.p.).

Bez tam tika noteikts, ka personas, kas jau agrāk tiesātas par kādu no iepriekš minētajiem noziegumiem un pēc tam notiesātas par zādzību pastiprinošos apstākļos (85.p.2.d., 139.p.2.d. un 219.p.2.d.), vai personas, kas jau agrāk tie-

sātas par zādzību pastiprinošos apstākļos (85.p.2.d.,139.p.2.d. un 219.p.2.d.) un no jauna notiesātas par zādzības izdarīšanu pastiprinošos apstākļos, var atbrīvot nosacīti pirms termiņa no soda vai aizstāt neizciesto soda daļu ar vieglāku sodu pēc tam, kad šīs personas faktiski izcietušas ne mazāk kā divas trešdaļas no piespriestā soda.

Mūsu republikas KK noteica, ka nosacīti pirms termiņa atbrīvotos pārrauga, kā arī neizciestā soda laikā viņus audzina viņu darba vai mācību vietas sabiedriskās organizācijas vai darbaļaužu kolektīvi, bet personas, kas nestrādā un nemācās, - vietējā darbaļaužu deputātu padome viņu dzīves vietā (50.p.).

Atbilstoši Pamatu norādījumam, Latvijas PSR KK detalizēti izstrādāti audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu veidi un to piemērošanas kārtība personām, kuras izdarījušas noziegumus pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas. Tāpat noteikti medicīniska rakstura piespiedu līdzekļi, ko tiesa piemēro personām, kuras izdarījušas sabiedriski bīstamu nodarījumu, būdamas nepieskaitāmības stāvoklī, vai personām, kuras saslimušas ar gara slimību pēc nozieguma izdarīšanas.

Latvijas PSR KK Vispārīgā daļa ir papildināta ar speciālu nodaļu, kurā aplūkoti medicīniska un audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi (55.-58.p.).

Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi, kas pēc Latvijas PSR KK piemērojami personām, kuras izdarījušas noziegumu pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas, bija šādi:

- 1) pienākuma uzlikšana publiski vai citādā veidā atvainoties cietušajam;
- 2) rājiena vai stingra rājiena izteikšana;
- 3) brīdinājums;
- 4) pienākuma uzlikšana nepilngadīgajam, kas sasniedzis piecpadsmit gadu vecumu, atlīdzināt nodarīto zaudējumu, ja nepilngadīgajam ir patstāvīga izpeļņa un zaudējumu summa

nepārsniedz divdesmit piecus rubļus, vai pienākuma uzlikšana ar savu darbu novērst nodarīto materiālo zaudējumu, ja tas nepārsniedz divdesmit piecus rubļus;

5) materiālu nodošana par nepilngadīgo sabiedriskajās organizācijās viņa mācību, darba vai dzīves vietā apspriešanai un nepieciešamo pasākumu veikšanai;

6) nepilngadīgā nodošana galvojumā vecākiem vai personām, kas tos aizstāj;

7) nepilngadīgā nodošana galvojumā vai pārraudzībā darbaļaužu kolektīvam, sabiedriskām organizācijām, kā arī atsevišķiem pilsoņiem pēc viņu lūguma;

8) ievietošana speciālās bērnu un pusaudžu ārstēšanas un audzināšanas vai audzināšanas iestādēs;

9) nepilngadīgā ievietošana audzināšanas kolonijā.

Līdzīgi audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi paredzēti arī KPFSR, Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR, Gruzijas PSR un citu savienoto republiku kriminālkodeksos paredzēti tikai daži no augstāk minētajiem audzinoša rakstura piespiedu līdzekļiem.

Tāpat Latvijas PSR KK noteikts, ka minēto audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu var izbeigt tiesa pēc attiecīgo organizāciju lūguma.

KPFSR, Baltkrievijas PSR, Gruzijas PSR un citu savienoto republiku kriminālkodeksi šo jautājumu neatrisina, tikai norāda, ka jautājumi par nepilngadīgo ievietošanu speciālās bērnu un pusaudžu ārstēšanas un audzināšanas vai audzināšanas iestādēs tiek reglamentēti Nepilngadīgo lietu komisiju nolikumos.

Latvijas PSR KK paredz, ka personām, kuras izdarījušas sabiedriski bīstamu nodarījumu, būdamas nepieskaitāmības stāvoklī, vai izdarījušas šādu nodarījumu, būdamas pieskaitāmības stāvoklī, bet pirms sprieduma taisīšanas vai soda iziešanas laikā saslimušas ar gara slimību, tiesa var piemērot iev

tošanu vispārīgā psihiatriskā slimnīcā, kā arī speciālā psihiatriskā slimnīcā vai vispārīgās psihiatriskās slimnīcas speciālā nodaļā (55.pants).

Ukrainas PSR un Gruzijas PSR kriminālkodeksi paredz vēl trešo medicīniska rakstura piespiedu līdzekli - nodošanu radnieku vai aizbildņu gādībā, ko mūsu republikas KK neparedz.

Latvijas PSR KK, nosakot viena vai otra medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanas pamatu, stingri regulē šo līdzekļu piemērošanas, grozīšanas un izbeigšanas kārtību (56.pants).

Kodekss paredz iespēju personām, kas izdarījušas noziegumu uz hroniska alkoholisma pamata, līdzās sodam par izdarīto noziegumu, piemērot arī medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus (57.pants). Atšķirībā no citu savienoto republiku kriminālkodeksiem (KPFSSR, Ukrainas PSR, Balkrievijas PSR u.c.), Latvijas PSR KK neparedz medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu narkomāniem, kā arī aizbildniecības noteikšanu pār alkoholiķiem un narkomāniem.

Pamati ne tikai nodeva veselu virkni svarīgu jautājumu atrisināšanu savienotām republikām, bet arī piešķir tā m plašas tiesības daudz Vispārīgās daļas jautājumu izlemšanai. Katra savienotā republika izlēma izmantot šīs tiesības vai ne, un, ja izmantot, tad - cik liela mērā. Pamati piešķir tiesības savienoto republiku likumdošanas orgāniem noteikt arī citādu, Pamatos nenorādītus sodu veidus, paredzēt arī citus, Pamatos neminētus, atbildību mikstinošus un pastiprinošus apstākļus, noteikt samazinātus noilguma termiņus atsevišķiem noziegumu veidiem.

Izmantojot šīs tiesības, Latvijas PSR KK paredzēts tāds soda veids kā atbrīvošana no amata, kuru tiesa var noteikt par pamatsodu vai papildsodu, ja atzīst par neiespējamu atstāt notiesāto amatā, kādu viņš iepēmis nozieguma izdarīša-

nas vai notiesāšanas brīdī.

Tātad Latvijas PSR KK paredzēti šādi sodi, kurus tiesa var noteikt par pamatsodiem vai par papildsodiem: nometinājums, izsūtījums, tiesību atņemšana ierēmt noteiktus amatus vai tiesību atņemšana uz zināmu nodarbošanos, atbrivošana no amata un naudas sods.

Kā papildsods tiek paredzēta vecāku tiesību atņemšana, ja tiesa konstatē, ka tiesājamais ļaunprātīgi izmantojis vecāku tiesības vai ļaunprātīgi izvairījies pildīt vecāku pienākumus (33.pants). Vecāku tiesību atņemšanu var noteikt uz laiku no viena līdz pieciem gadiem.

Tātad Latvijas PSR KK paredzēti papildsodi - mantas konfiskācija, vecāku tiesību atņemšana un militārās dienesta pakāpes vai speciālā nosaukuma atņemšana.

Latvijas PSR KK nav paredzējis jaunus atbildību mikstinošus apstākļus, kas nebūtu uzskaitīti Pamatos. Tas izskaidrojams ar to, ka tiesas, nosakot sodu, var ņemt vērā arī tādus mikstinošus apstākļus, kas likumā nav paredzēti.

Turpretī Pamatu dotais atbildību pastiprinošu apstākļu uzskaitījums kriminālkodeksā ir papildināts ar šādiem apstākļiem: noziegums izdarīts, izmantojot cietušā dienesta, materiālo vai citādu atkarību; persona, par kuru bija galvojis kolektīvs, sabiedriskā galvojuma laikā vai viena gada laikā pēc šāda galvojuma termiņa izbeigšanās izdarījusi jaunu noziegumu. Šādu papildinājumu nepieciešamību radīja tas apstāklis, ka Pamati atļauj tiesām, nosakot sodu, ņemt vērā tikai tādus atbildību pastiprinošus apstākļus, kas norādīti likumā. Līdz ar to šo apstākļu uzskaitījumam likumā jābūt izsmeltošam.

Latvijas PSR KK noteikti samazināti kriminālatbildības noilguma termiņi noziegumiem, par kuriem lietu var ierosināt tikai pēc cietušā vai viņa pārstāvja sūdzības (viegla miesas bojājuma nodarīšana bez veselības satricinājuma, sišana vai piekaušana, neslavas celšana un goda aizskaršana). Šai no-

zliegumu kategorijai kriminālatbildības noilguma termiņš ir seši mēneši. Citām nozliegumu kategorijām republikas kriminālkodekss nav noteicis saīsinātus noilguma termiņus saukšanai pie kriminālatbildības. Vairums citu savienoto republiku kriminālkodeksi (KPFSR, Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR, Gruzijas PSR, Igaunijas PSR, Kirgīzijas PSR u.c.) daudziem nozliegumu veidiem noteikuši saīsinātus noilguma termiņus, galvenokārt tādiem nozliegumiem, par kuru izdarīšanu likumā nav paredzēta brīvības atņemšana.

Latvijas PSR KK nav samazināti notiesājoša sprieduma izpildīšanas noilguma termiņi, kā tas ir darīts citu savienoto republiku kriminālkodeksos, piemēram, Ukrainas PSR, Gruzijas PSR, Baltkrievijas PSR kriminālkodeksos.

Pamati neierobežoja savienoto republiku likumdošanu, regulējot arī citus soda noteikšanas un atbrīvošanas no soda jautājumus, kaut arī šādas tiesības nav atrunājuši. Tā, Latvijas PSR KK reglamentēti dažādu sodu saskaitīšanas un aizstāšanas noteikumi (40.pants), tiesības atņemšanas ievērot noteiktus amatus vai tiesības atņemšanas uz zināmu nodarbošanos izciešanas kārtība (27.pants), naudas soda aizstāšanas kārtība ar labošanas darbiem, ja naudas sodu nav iespējams piedzīt (29.pants) utt.

Kriminālās likumdošanas pamati bija pieņemti pirms PSKP XXI kongresa, tāpēc tie neatspoguļoja pilnā mērā tos jaunus uzdevumus, ko izvirzīja kongress. Līdz ar to Latvijas PSR un arī citu savienoto republiku kriminālkodeksi paredz daudz plašāku sabiedrības iesaistišanu nozliegumu apkarošanā, noziedznieku labošanā un pārraudzīšanā, nekā tas paredzēts Kriminālās likumdošanas pamatos.

Tā, Latvijas PSR KK paredzēta sabiedrības iesaistišana nosacīti notiesāto pārraudzīšanā un labošanā tiesas noteiktajā pārbaudes laikā. Tiesa, saņemot vainīgās personas darba vietas sabiedrisko organizāciju vai strādnieku, kal-

potāju vai kolhoznieku kolektīva lūgumu notiesāt viņu nosacīti, var apmierināt šo lūgumu, ņemot vērā lietas apstākļus un vainīgā personību, nododot nosacīti notiesāto šīm organizācijām vai darbaļaužu kolektīvam pāraudzināšanai un labošanai.

Sabiedriskajām organizācijām vai darbaļaužu kolektīviem piešķirtas arī tiesības griezties tiesā ar lūgumu samazināt nosacīti notiesātajam noteikto pārbaudes laiku vai atcelt atlikušo pārbaudes laiku, ja būs pagājis ne mazāk par pusi no tiesas noteiktā pārbaudes laika un nosacīti notiesātais ar priekšzīmīgu uzvešanos pierādījis, ka viņš ir labojies (42.pants).

Latvijas PSR KK paredz Vispārīgā daļā tādas jaunus institūtus kā 1) atbrīvošana no kriminālatbildības, nododot lietu biedru tiesai (48.pants), un 2) atbrīvošana no kriminālatbildības pret sabiedrisko galvojumu (49.pants). Šie institūti dod tiesības izmeklēšanas, prokuratūras orgāniem un tiesai nesaukt vainīgās personas pie kriminālatbildības un nenoteikt sodu, aizstājot to ar sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļiem.

Kriminālkodeksa 48.pantā norādītas trīs noziegumu grupas, par kuru izdarīšanu personu var atbrīvot no kriminālatbildības un soda, nododot lietu izskatīšanai biedru tiesā, ja vien šie noziegumi izdarīti pirmo reizi. Pirmā šādu noziegumu grupa norādīta 48.panta 1.daļā: tišs viegls miesas bojājums, kas nav radījis veselības satricinājumu, piekaušana nepatiesu, kolektīva locekli apkaunojošu izdomājumu izplatīšana tajā pašā kolektīvā, goda aizskaršana.

Otra grupa noziegumu, ja tie izdarīti pirmoreiz, personu var atbrīvot no kriminālatbildības un soda, nododot lietu biedru tiesai, norādīta KK Sevišķajā daļā. Šie sastāvī ir paredzēti piecpadsmit pantos. Par šiem noziegumiem panta sankcijās paredzēta gan kriminālsoda, gan arī sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļu piemērošana.

Kriminālkodeksā bija nosaukti šādi noziegumi:

- 1) atrastas valstij piederošas mantas vai sabiedriskās mantas piesavināšanās (94.pants);
  - 2) ar veselības satricinājumu saistīta viegla miesas bojājuma nodarīšana aiz neuzmanības (110.panta 2.d.);
  - 3) sievietes pierunāšana izdarīt abortu (114.pants);
  - 4) personas, kas atrodas dzīvībai bīstamā stāvoklī, atstāšana bez palīdzības (115.panta 1.d.);
  - 5) medicīniskās palīdzības nesniegšana slimniekam (116.panta 1.d.);
  - 6) izvairīšanās no bērnu uzturēšanas (118.pants);
  - 7) bērnu izvairīšanās no vecāku uzturēšanas (119.pants);
  - 8) aizbildņa tiesību ļaunprātīga izmantošana (120.pants);
  - 9) autora un izgudrojuma tiesību pārkāpšana (136.panta 1. un 2.d.);
  - 10) uzticētās mantas piesavināšanās (144.pants);
  - 11) patvaļīga zemes apstrādāšana (154.pants);
  - 12) nelikumīga nodarbošanās ar zveju vai citiem ieguves rūpaliem ūdeņos (159.pants);
  - 13) meža nelikumīga ciršana un koku tiša iznīcināšana (161.panta 1. un 3.d.);
  - 14) patvarība (195.pants);
  - 15) pieminekļu iznīcināšana vai bojāšana (206.pants).
- Citu savienoto republiku kriminālkodeksos šis uzskaitījums ir daudz mazāks, piemēram, KPFSR, Baltkrievijas PSR, Kirgizijas PSR u.c. kriminālkodeksos.
- Bez šiem nodarījumiem, par kuriem saskaņā ar šā kodeksa Sevišķās daļas pantu sankcijām atļauts lietot sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļus, KK 48.pantā norādīta vēl trešā noziegumu grupa. Kodeksa 48.panta 3.punktā paredzēts, ka personu var atbrīvot no kriminālatbildības un soda, nododot lietu izskatīšanai biedru tiesā, ja viņa izdara citu mazsvarīgu noziegumu pirmoreiz un pēc izdarītā nozieguma rakstura un vainīgā personības viņu var labot ar sabiedriskās ie-

tekmēšanas līdzekļiem, nepiemērojot kriminālsodu.

Latvijas PSR kriminālkodekss, tāpat kā vairums citu savienoto republiku kriminālkodeksi, lai apzīmētu noziegumu kategoriju, lietas par kuriem var tikt nodotas izskatīšanai biedru tiesā, lieto mazsvarīga nozieguma jēdzienu, kam arī nedod šī jēdziena definīciju un nenosaka arī, kādi no KK Sevišķās daļas pantos minētajiem noziegumiem jāpieskaita mazsvarīgu noziegumu kategorijai. Tādu uzskaitījumu nevar dot pašā likumā, jo tikai konkrēti izdarītā nodarījuma raksturs, apstākļi, kādos izdarīts noziegums, sekas, kādās tas radījis motīvi, kas vainīgo pamudinājuši to izdarīt, dod iespēju prokuratūras, izmeklēšanas vai izziņu orgāniem vai tiesai izšķirt jautājumu par izdarītā nozieguma mazsvarīgumu. Toties nedrīkst sajaukt mazsvarīgo noziegumu, par ko runā KK 48. pants, ar mazsvarīgo nodarījumu, kas saskaņā ar KK 7. panta 2.daļu nav noziegums, jo sava mazsvarīguma dēļ nav sabiedriski bīstams.

Par mazsvarīgu noziegumu atsevišķos gadījumos varētu uzskatīt pirmoreiz izdarītu personiskās mantas sīku zādzību izvairīšanos vai atteikšanos no tulka pienākumu pildīšanas (176.pants), iepriekšējās izmeklēšanas vai izziņas datu izpaušanu (177.pants), mehāniskā transporta līdzekļa nelikumīgu aizbraukšanu (197.pants), civilstāvokļa aktu registrācijas likumu pārkāpšanu (198.pants) un citus.

Bez tam dažos noziegumos sabiedrisko vai administratīvo ietekmēšanas līdzekļu piemērošana par agrāk izdarīto tāda paša veida noziegumu ir priekšnoteikums tāda nodarījuma uzskatīšanai par kriminālnoziegumu. Tā, par sīku spekulāciju var piespriest kriminālsodu tikai tad, ja tā izdarīta viena gada laikā pēc sabiedriskās vai administratīvās ietekmēšanas līdzekļa piemērošanas par tādu pašu nodarījumu (149.panta 3.d.).

Par kandžas izgatavošanu vai uzglabāšanu bez nolūka to pārdot, kā arī par kandžas tēcināšanas aparātu izgatavošanu

bez nolūka tos pārdot kriminālsods 152.panta l.d. paredzēts tikai tad, ja agrāk par tādām pašām darbībām vainīgajam jau piemēroti sabiedriskās vai administratīvās ietekmēšanas līdzekļi.

Par visiem šiem nodarījumiem pirmo reizi obligāti jāpiemēro sabiedriskie vai administratīvie ietekmēšanas līdzekļi. Šo pantu dispozīcijās ir tieši paredzēta sabiedriskā vai administratīvā prejudīcija.

Igaunijā PSR KK paver vēl plašākas iespējas personu atbrīvošanai no kriminālatbildības, nododot lietu biedru tiesai, jo pieļauj tādu personu atbrīvošanu no kriminālatbildības, kuras izdarījušas noziegumus, kam nav lielas sabiedriskās bīstamības.

Latvijas PSR Kriminālkodekss paredz vēl vienu iespēju atbrīvot personu no kriminālatbildības un soda, nododot vainīgo pret sabiedrisko galvojumu pāraudzināšanai un labošanai tai sabiedriskajai organizācijai vai darbaļaužu kolektīvam, kas tādu lūgumu iesniedzis. Nosacījumi par atbrīvošanu no kriminālatbildības paredzēti KK 49.pantā.

Atšķirībā no 48.panta, te nav runas par mazsvarīgu noziegumu, bet par noziegumu, kam nav lielas sabiedriskās bīstamības. Likumā nav un arī nevar būt nosaukti šie noziegumi. Tiesai, prokuroram, kā arī ar prokurora piekrišanu izmeklētājam un izziņas iestādei katrā konkrētā gadījumā jāizšķir jautājums, kādam noziegumam ir un kādam nav lielas sabiedriskās bīstamības, ņemot vērā to, kādas valsts, sabiedriskās un pilsoņu intereses apdraudājis noziedznieks, kādas sekas iestājušas, kādā veidā noziegums izdarīts, aiz kādiem motīviem izdarīts, kāda persona to izdarījusi.

Tātad personu var atbrīvot no kriminālatbildības un soda, nododot pret sabiedrisko galvojumu pārraudzināšanai un labošanai tikai tai gadījumā, ja šīs personas izdarītajam

noziedzīgajām darbībām un pašai šai personai nav lielas sabiedriskās bīstamības, vainīgā darbībām nav bijušas smagas sekas, viņš pats vaļsirdīgi atzinies un nožēlojis izdarīto un pie tam ir sabiedrisko organizāciju vai darbaļaužu kolektīva lūgums nodot viņu pāraudzināšanai.

Likums nepieļauj nodot sabiedriskajā galvojumā tādu personu, kas otrreiz izdarījusi tišu noziegumu, ja tā par agrāk izdarīto noziegumu bijusi notiesāta un sodāmība nav noņemta, ne arī dzēsta vai ja šī persona jau agrāk bijusi nodota šādā galvojumā sakarā ar nozieguma izdarīšanu.

Atbrīvošanai no kriminālatbildības un soda pret sabiedrisko galvojumu ir nosacīts raksturs. No attiecīgās personas prasa ne vien to, lai tā neizdarītu jaunu noziegumu, bet lai ar priekšzīmīgu uzvešanos un godīgu darbu tā pierādītu savu labošanos, pakļautos sociālistiskās sadzīves noteikumiem un nepamestu darba kolektīvu ar nolūku izvairīties no sabiedriskās ietekmes. Ja persona, par kuru dots sabiedriskais galvojums, gada laikā nav attaisnojusi kolektīva uzticību, tad sabiedriskā organizācija vai darbaļaužu kolektīvs, kas uzņēmies par viņu galvojumu, pieņem lēmumu par atsacīšanos no galvojuma un nosūta šo lēmumu prokuratūrai vai tiesai, lai izskatītu jautājumu par krimināllietas atjaunošanu (49.pants).

Tātad jaunais kriminālkodekss paver plašas iespējas sabiedriskajām organizācijām un darbaļaužu kolektīviem, kā sabiedru tiesām likumu pārkāpēju pāraudzināšanā, nepiemērojot sodu.

Par pamatu atbrīvošanai no soda izciešanas Latvijas PSR KK paredz arī personas slimību - persona saslimusi ar gara slimību, kas tai atpēmusi iespēju apzināties savu darbību vai to vadīt, kā arī saslimusi ar citu smagu, neārstējamu slimību. Personu, kas saslimusi, izciešot sodu, no tālākas

soda izciešanas var atbrīvot tikai tiesa Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksā noteiktā kārtībā. Citu savienoto republiku (izņemot Igaunijas PSR) kriminālkodeksi neparedz šādu pamatu atbrīvošanai no tālākas soda izciešanas. Atbrīvošana no soda izciešanas slimības dēļ šajās republikās tiek regulēta tikai kriminālprocesa kodeksos, pie kam attiecīgajos pantos tiek noteikta ne tikai atbrīvošanas kārtība, bet arī šās atbrīvošanas tiesiskie pamati.

Tātad Latvijas PSR KK paredzēti šādi pamati personas atbrīvošanai no kriminālatbildības un soda: kriminālatbildības noilgums (45.p.) vai notiesājoša sprieduma izpildīšanas noilgums (46.p.); lietas izmeklēšanas vai iztiesāšanas laikā grozījušos apstākļu dēļ nodarījums vai pati persona vairs nav sabiedriski bīstama (47.p.l.d.), personu sakarā ar tās turpmāko nevainojamo uzvešanos un godīgo attieksmi pret darbu lietas iztiesāšanas laikā nevar uzskatīt par sabiedriski bīstamu (47.p.2.d.); lietas nodošana izskatīšanai biedru tiesā (48.p.); personas nodošana pret sabiedrisko galvojumu pāraudzināšanai un labošanai sabiedriskai organizācijai vai darbaļaužu kolektīvam (49.p.); nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda un soda aizstāšana ar vieglāku sodu (50., 51.p.); personas atbrīvošana no soda izciešanas slimības dēļ (52.p.).

Latvijas PSR KK 54.pants par sodāmības dzēšanu un nopemšanu atbilst attiecīgajam Kriminālās likumdošanas pamatu pantam, jo Pamati savienotajām republikām šai jautājumā nav piešķīruši nekādas jaunrades tiesības. Taču dažu savienoto republiku kriminālkodeksi papildinājuši Pamatu 47.pantu, norādot, ka par nesodītām atzīstamas personas, kas atbrīvotas no soda sakarā ar notiesājoša sprieduma izpildīšanas noilgumu un sakarā ar atbrīvošanu no kriminālatbildības un soda (KPFSR, Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Gruzijas PSR kriminālkodeksi), bet Igaunijas PSR KK

pat norādīts, ka par nesodītām atzīstamas personas, kas atbrīvotas no kriminālatbildības un soda gadījumos, ja nodarījums vai pats vainīgais vairs nav uzskatāms par sabiedriski bīstamu; lieta nodota izskatīšanai biedru tiesai; persona saslimusi ar smagu, neārstējamu slimību; iestājies notiesājoša sprieduma izpildīšanas nolgums un nepilngadīgiem piemēroti audzinoša rakstura līdzekļi.

Latvijas PSR KK, tāpat kā Kriminālās likumdošanas pamati, paredzēja sodamības dzēšanu, ja persona pēc pamatsoda un papildsoda izciešanas likumā paredzētajā laikā (1-8 g.) neizdarīja jaunu noziegumu, t.i., par nesodītām atzīstamas:

1) personas, kas izcietušas sodu disciplinārajā bataljonā vai pirms termiņa no tā atbrīvotas, kā arī karavīri, kas labošanas darbu soda vietā izcietuši sodu virssardzē;

2) nosacīti notiesātās personas, ja pārbaudes laikā tās neizdara jaunu noziegumu;

3) personas, kas notiesātas ar sabiedrisku nopēlumu, naudas sodu, atbrīvošanu no amata, tiesības atņemšanu iepriekš noteiktus amatus vai tiesības atņemšanu uz zināmu nodarbošanos vai kas notiesātas ar labošanas darbiem, ja viena gadu laikā no soda izciešanas dienas tās neizdara jaunu noziegumu;

4) personas, kas notiesātas ar brīvības atņemšanu uz laiku, ne ilgāku par trim gadiem, noņemšanu vai izsūtījumu, ja tās triju gadu laikā no soda (pamatsoda un papildsoda) izciešanas dienas neizdara jaunu noziegumu;

5) personas, kas notiesātas ar brīvības atņemšanu uz laiku, ilgāku par trim gadiem, bet ne ilgāku par sešiem gadiem, ja tās piecu gadu laikā no soda (pamatsoda un papildsoda) izciešanas dienas neizdara jaunu noziegumu;

6) personas, kas notiesātas ar brīvības atņemšanu uz laiku, ilgāku par sešiem gadiem, bet ne ilgāku par desmit gadiem, ja tās astoņu gadu laikā no soda (pamatsoda un papildsoda) izciešanas dienas neizdara jaunu noziegumu.

Bez tam Latvijas PSR KK paredz arī sodāmības noņemšanu un sodāmības pirmstermiņa noņemšanu.

2. § Latvijas PSR kriminālkodeksa Sevišķās daļas raksturojums un īpatnības

Kriminālkodeksa Visparīgā un Sevišķā daļa ir organiski saistītas. Krimināltiesību pamatprincipi konkrēti izpaužas kriminālkodeksa Sevišķajā daļā. Sociālistiskās likumības princips, kas tik precīzi formulēts Latvijas PSR KK 3. un 7. pantos, ietverts un tālāk attīstīts Sevišķās daļas konkrētajos sastāvos, katra panta dispozīcijā.

Likumības nostiprināšanas intereses prasa, lai katra panta dispozīcijā būtu aprakstītas visas pazīmes, kas kopumā raksturo konkrēto noziedzīgo darbību. Tas visumā ievērots Latvijas PSR KK. Nozieguma sastāvu pazīmju precīzs apraksts sekmē sociālistiskās likumības nostiprināšanu tiesu un prokuratūras orgānu darbā, pasargā no nepamatotas pilsoņu saukšanas pie kriminālatbildības, nodrošina sekmīgu cīņu pret noziedzniekiem.

Tieši nozieguma sastāvu precīzā konstrukcijā izpaužas sociālistiskās likumības pamatprincips - nevienu nevar saukt pie kriminālatbildības un sodīt par darbību vai bezdarbību, kas nesatur krimināllikumā paredzētu nozieguma sastāvu.

Latvijas PSR KK Sevišķajā daļā precīzi aprakstīti ne vien pamatsastāvi, bet tikpat vispusīgi aprakstīti arī noziegumu pastiprinošie apstākļi, tā novēršot iespēju iztulkot tos paplašināti. Tādā veidā, piemēram, izklāstīti tišas slepkavības pastiprinošie apstākļi, tišu smaga un vidēja smaguma miegas bojājumu nodarīšanas, izvarošanas, neslavas celšanas, valsts vai sabiedriskās mantas un personiskās mantas izlaupišanas, spekulācijas, huligānisma un citu noziegumu pastiprinošie apstākļi.

Tāpat arī soda noteikšanas vispārīgie principi, kas paredzēti kriminālkodeksa 35.pantā, savu konkrēto izpausmi rod Sevišķās daļas pantu sankcijās. Lai varētu realizēt soda individualizācijas principu, kas uzliek par pienākumu tiesai, nosakot sodu, ņemt vērā izdarītā nozieguma raksturu un sabiedriskās bīstamības pakāpi, vainīgā personību, atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus, likumdevējam bija attiecīgi jākonstruē pantu sankcijas.

Sevišķās daļas pantu lielākajā daļā paredzētas relatīvi noteiktas sankcijas ar visai plašu amplitūdu starp soda minimumu un maksimumu, kā arī alternatīvās sankcijas, kas pilnībā nodrošina soda individualizāciju konkrētos soda noteikšanas gadījumos, sekmē lielāka audzināšanas efekta sasniegšanu kā speciālās, tā arī generālās prevencijas jomā.

Latvijas PSR kriminālkodeksa Sevišķās daļas saturs atspoguļo padomju sabiedrības attīstības līniju: arvien vairāk sašaurināt valsts piespiešanas sfēru un ar visu soda asumu vērsties pret imperiālistisko valstu agentiem, kā arī pret slepkavām, izlaupītājiem un zagļiem, ļaunprātīgiem huligāniem, pret recidīvistiem un citiem antisabiedriskiem elementiem, kas izdara smagus noziegumus.

Latvijas PSR kriminālkodeksa Sevišķās daļas sistēma krasi atšķiras no KPFSR 1926.gada kriminālkodeksa sistēmas, kas mūsu republikas teritorijā bija spēkā līdz 1961.g.1.aprīlim.

Latvijas PSR kriminālkodeksa Sevišķā daļa sastāv no 11 nodaļām, kas izvietotas šādā secībā: 1) Valsts noziegumi; 2) Noziegumi pret sociālistisko īpašumu; 3) Noziegumi pret personu; 4) Noziegumi pret pilsoņu politiskajām, darba un citām tiesībām; 5) Noziegumi pret pilsoņu personisko īpašumu; 6) Saimnieciskie noziegumi; 7) Amatnoziegumi; 8) Noziegumi pret jurisdikciju; 9) Noziegumi pret pārvaldes kārtību;

10) Noziegumi pret sabiedrisko drošību, sabiedrisko kārtību un iedzīvotāju veselību; 11) Militārie noziegumi.

Valsts noziegumiem kodeksā ierādīta pirmā nodaļa. Tāda nodaļu izvietošana atbilst PSRS Konstitūcijas un Latvijas PSR Konstitūcijas sistēmai un kriminālās likumdošanas uzdevumiem, kas formulēti Latvijas PSR KK 1. un 7.pantos.

Šai nodaļā bija tekstuali iekļauts 1958.gada 25.decembra Likums par kriminālatbildību par valsts noziegumiem. Nodaļā par valsts noziegumiem bija 26 panti, kuri tāpat kā minētais likums sadalīti divās daļās: I - sevišķi bīstami valsts noziegumi (59.-68.p.) un II - citi valsts noziegumi (69.-84.p.).

Par sevišķi bīstamiem valsts noziegumiem atzīstami noziegumi, kas apdraud PSRS ārējo drošību: Dzimtenes nodevība (59.p.) un spiegošana (60.p.) ir visbīstamākie valsts noziegumi. Tādi noziegumi kā terora akts (61.p.) un pretpadomju agitācija arī pieskaitāmi sevišķi bīstamu valsts noziegumu kategorijai, jo tie apdraud PSRS politisko pamatu. Tāpat attiecināmi noziegumi, kas apdraud PSRS ekonomisko pamatu - diversija (63.p.) un kaitniecība (64.p.), kā arī noziegumi, kas apdraud valstu mierīgu līdzaspastāvēšanu - kara propaganda (66.p.) un terora akts pret ārvalsts pārstāvi (62.p.). Bez tam KK 67.pants paredz atbildību par organizatoriskām darbībām, kas vērstas uz sevišķi bīstamu valsts noziegumu izdarīšanu, kā arī piedalīšanos pretpadomju organizācijās, un 68.pants, kas, pamatojoties uz darbaļaužu starptautisko solidaritāti, paredz kriminālatbildību par sevišķi bīstamu valsts noziegumu izdarīšanu, kas vērsti pret citu darbaļaužu valsti.

Ņemot vērā sevišķi bīstamo valsts noziegumu un personu, kas tos izdara, paaugstināto sabiedrisko bīstamību, likumdevēja noteicis par šo noziegumu izdarīšanu bargus sodus: vairumā gadījumu brīvības atņemšanu līdz piecpadsmit gadiem vai nāves sodu. Kā papildsodu tiesa varēja noteikt mantas

konfiskāciju.

Par citiem valsts noziegumiem tika atzīti noziegumi, kas vērsti pret sabiedrisko drošību: banditisms (72.p.), masu nekārtības (74.p.), satiksmes ceļu un transporta līdzekļu bojāšana (81.p.), transporta kustības drošības noteikumu un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana (80.p.) un nacionālās un rasu vienlīdzības pārkāpšana (69.p.).

Pie citiem valsts noziegumiem pieskaitāmi arī tie noziegumi, kas apdraud Padomju valsts aizsardzības spējas. Tādi noziegumi ir: valsts noslēpuma izpaušana (70.p.), dokumentu nozaudēšana, kuri satur valsts noslēpumu (71.p.), izvairšanās no kārtējā iesaukuma aktīvajā karadienestā (75.p.), izvairšanās no mobilizācijas iesaukuma (76.p.), izvairšanās kara laikā no obligātu norikojumu izpildes vai nodokļu samaksas (77.p.), nelikumīga izbraukšana uz ārzemēm un nelikumīga iebraukšana PSR Savienībā (78.p.) un starptautiskā lidojumu noteikumu pārkāpšana (79.p.).

Bez tam pie citiem valsts noziegumiem bija pieskaitāmi arī noziegumi, kas vērsti pret mūsu valsts saimniecisko varoņību - viltotas naudas vai vērtspapīru izgatavošana vai izplatīšana (82.p.), valūtas operāciju noteikumu pārkāpšana (83.p.), kontrabanda (73.p.), kā arī neziņošana par valsts noziegumiem (84.p.).

Ņemot vērā šo nozieguma lielo sabiedrisko bīstamību, likumdevējs visos gadījumos paredzējis brīvības atņemšanu, bet atsevišķos gadījumos tā paredzēta līdz pat piecpadsmit gadiem; par vairākiem noziegumiem paredzēts arī nāves sods. Vairumā gadījumu par minēto noziegumu izdarīšanu paredzēti arī papildsods - mantas konfiskācija.

Tāpat Latvijas PSR KK 11.nodaļā pilnīgi iekļauts 1956.gada 25.decembra Likums par kriminālatbildību par militāriem noziegumiem ar visām izmaiņām un papildinājumiem. Pārējās kodeksa Sevišķās daļas nodaļas tika izveidotas no jauna.

Salīdzinot ar Latvijas PSR teritorijā agrāk spēkā esošo likumdošanu, Kriminālkodeksa Sevišķajā daļā ir ietvertas vairākas jaunas nodaļas (otrā - Noziegumi pret sociālistisko ipašumu; ceturta - Noziegumi pret pilsoņu politiskajām, darba un citām tiesībām, piektā - Noziegumi pret pilsoņu personisko ipašumu, astotā - Noziegumi pret jurisdikciju). Tāda KK Sevišķās daļas uzbūve pilnībā atspoguļo padomju krimināltiesību uzdevumu - aizsargāt politiskos, ekonomiskos un citus sociālistiskās revolūcijas iekarojumus. Noziegumu pret pilsoņu politiskajām, darba un citām tiesībām un noziegumu pret jurisdikciju izdalīšana atsevišķās nodaļās liecina par PSRS Konstitūcijā garantēto politisko tiesību un brīvību nostiprināšanu, personas neaizskaramības aizsardzības pieaugošo nozīmi.

Salīdzinot ar citu savienoto republiku kriminālkodeksiem, Latvijas PSR KK Sevišķajā daļā sastopamas vislielākās atšķirības. Atšķirībā no KPFSR jaunā kriminālkodeksa mūsu republikas KK neparedz nodaļu par noziegumiem, kas saistīti ar vietējām paražām, jo republikā šādu noziegumu nav.

Otrā vieta Sevišķās daļas sistēmā ierādīta noziegumiem pret sociālistisko ipašumu. Šī nodaļa ir jauna. Līdzšinējais kriminālkodekss noziegumus pret sociālistisko ipašumu atsevišķā nodaļā neizdalīja, bet apvienoja sociālistiskā un personiskā ipašuma apdraudējumus vienā t.s. "mantisko noziegumu" grupā. Bez tam pēckara periodā cīņai pret sociālistiskās mantas izlaupīšanu bija pieņemti divi svarīgi Visaavienības likumdošanas akti - PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1947. gada 4. jūnija un 1955. gada 10. janvāra dekreti, kas paredzēja kriminālatbildību par valsts un sabiedriskā ipašuma izlaupīšanu, bet netika kodeksā ietverti.

Šodien nevienam nevar rasties šaubas par to, ka sociālistiskā ipašuma aizsardzības uzdevumi, kas ir vienā no mūsu valsts galvenajām funkcijām, attiecīgi jāatspoguļo

arī pašā kriminālkodeksā. Tāpēc par pareizo jāuzskata
īpašas nodaļas radīšana jaunajā kriminālkodeksā, kurā sakop
tas visas normas, kas aizsargā sociālistisko īpašumu no
visbīstamākajiem apdraudējumiem. Kodekss saglabājis valsts
vai sabiedriskās mantas izlaupīšanas jēdzienu, kas pilnīgi
attaisnojis un nodrošinājis sekmīgu cīņu pret atklātām un
apslēptām sociālistiskās mantas izlaupīšanas formām. Spēkā
esošā likumdošana ar izlaupīšanu saprot valsts, kooperatī-
vās vai sabiedriskās mantas nelikumīgu pāņemšanu, kas iz-
darīta aiz mantkārības, lai rīkotos ar šo mantu kā ar savu.

Atšķirībā no līdzšinējās likumdošanas, mūsu republikas
KK, pamatojoties uz vienotā izlaupīšanas jēdziena, izdala
patstāvīgos pantos atsevišķas izlaupīšanas formas, kas dod
iespēju pilnīgāk novērtēt izlaupīšanas bīstamību un likumā
paredzēt raksturīgākus atbildību pastiprinošus apstākļus.
Kodekss atkal atjaunojis atklātas zādzības jēdzienu, noro-
bežojot to no zādzības un laupīšanas jēdziena.

Latvijas PSR KK izdala 7 sociālistiskā īpašuma izlaupī-
šanas formas. Vispirms jāmin valsts vai sabiedriskās mantas
slepna izlaupīšana (85.p.), valsts vai sabiedriskās mantas
atklāta izlaupīšana (86.p.), tad - laupīšana (87.p.) - viena
no visbīstamākajām izlaupīšanas formām. Laupīšanu vienmēr
raksturo uzbrukums nolūkā iegūt valsts vai sabiedrisko
mantu, pie tam uzbrukums saisis ar vardarbību, kura bī-
stama uzbrukumā apdraudētās personas dzīvībai vai veselībai,
vai arī uzbrukums saistīts ar šādas vardarbības piedraudē-
jumu. Laupīšanā tiek apdraudēti divi objekti - sociālistis-
kais īpašums un personas dzīvība un veselība.

Bez šīm trim izlaupīšanas formām Latvijas PSR KK 88.
pantā paredzētas vēl trīs sociālistiskās mantas izlaupīšanas
formas: personai uzticētās vai viņas pārziņā esošās valsts
vai sabiedriskās mantas piesavināšanās, izšķērdēšana, kā arī
valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšana, ļaunprātīgi iz-
mantojot savu amatpersonas dienesta stāvokli.

Latvijas PSR KK 89.pantā paredzēta valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšana, izdarot krāpšanu, t.i., norādīto mantu iegūstot ar viltu vai ļaunprātīgi, izmantojot uzticību.

Mūsu republikas KK ne tikai noteiktas izlaupīšanas formas, bet paredzēti arī izlaupīšanas pastiprinošie apstākļi: izlaupīšana izdarīta atkārtoti, lielos apmēros, to izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējās norunas vai sevišķi bīstams recidivists.

Latvijas PSR KK par izlaupīšanu bez pastiprinošiem apstākļiem paredz brīvības atņemšanas sodu vai labošanas darbus, bet par izlaupīšanu pastiprinošos apstākļos pat brīvības atņemšanu uz laiku līdz piecpadsmit gadiem ar mantas konfiskāciju vai bez konfiskācijas.

Mūsu republikas KK 2. nodaļā paredzēti arī citi socialistiskā īpašuma apdraudējumi: valsts vai sabiedriskās mantas izspiešana, mantisku labumu iegūšana ar viltu vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību, valsts vai sabiedriskās mantas iegādāšanās vai realizēšana, zinot, ka tā iegūta noziedzīgā kārtā, atrastas valstij piederošas mantas vai sabiedriskās mantas piesavināšanās (91.-94.p.). Šo noziegumu sastāvu izdalīšana nodrošina iespēju norobežot socialistiskās mantas izlaupīšanu no citiem mantkārīgiem noziegumiem, kas apdraud socialistisko īpašumu.

Sodi par minētajiem noziegumiem nav tik bargi kā par socialistiskā īpašuma izlaupīšanu. Tā par izspiešanu paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz četriem gadiem (91.p.), par mantisku labumu iegūšanu ar viltu vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību, tiesa var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai labošanas darbus uz laiku līdz vienam gadam (92.p.), bet par atrastas valstij piederošas mantas piesavināšanos atļauts piemērot bez brīvības atņemšanas vai labošanas darbiem arī sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļus (94.p.).

Šajā nodaļā paredzēti arī tādi noziegumi, kas nav saistīti ar iedzīvošanos uz socialistiskā īpašuma rēķina: valsts vai sabiedriskās mantas tiša iznīcināšana vai bojāšana (95.p.), mantas iznīcināšana vai bojāšana aiz neuzmanības (96.p.), neapzinīga izturēšanās pret valsts vai sabiedriskās mantas apsardzību (97.p.).

Par minētajiem noziegumiem Latvijas PSR KK paredzēta brīvības atņemšana vai labošanas darbi, kā arī naudas sods.

Divi beidzamie no minētajiem noziegumu sastāviem ir jauni. Ar tiem aizpildīts robs mūsu likumdošanā. Līdzšinējā kriminālkodeksā nebija normu, kas nodrošinātu cīņu pret valsts vai sabiedriskās mantas iznīcināšanu vai bojāšanu aiz neuzmanības, pat ja tās rezultātā radušās smagas sekas; nebija paredzēta arī atbildība par meža masīvu iznīcināšanu vai ievērojamu bojāšanu, nevērīgi rīkojoties ar uguni. Grūtības praksē radīja arī to personu nodarījumu kvalifikācija, kuras neapzinīgi izturējušās pret valsts un sabiedriskās mantas apsardzību, ja tāda izturēšanās bijusi par iemeslu šīs mantas izlaupišanai, bojāšanai, samaitāšanai vai bojā ejai lielos apmēros. Arī šis robs kriminālkodeksā aizpildīts.

Nodaļas "Noziegumi pret socialistisko īpašumu" sistēma ir līdzīga KPFSR un citu savienoto republiku kriminālkodeksu attiecīgo nodaļu sistēmai. Taču ar atsevišķu noziegumu sastāvu izklāstu, paredzētajiem atbildību pastiprinošiem apstākļiem daļa Latvijas PSR KK ietverto pantu atšķiras no citu savienoto republiku kriminālkodeksu attiecīgajiem pantiem.

Tā, Latvijas PSR KK par atbildību pastiprinošu apstākli neuzskata tehnisko līdzekļu pielietošanu, izdarot valsts mantas izlaupišanu zādzības ceļā.

Republikas KK, tāpat kā Lietuvas PSR, Kirgīzijas PSR un Armēnijas PSR kriminālkodeksi, par atklātas zādzības atbildību pastiprinošu apstākli atzīst ne tikai vardarbību, kura nav bīstama cietušā dzīvībai vai veselībai, bet arī šādas vardarbības piedraudējumu (86.p.2.d.).

atšķirībā no KPFSR KK, Latvijas PSR KK starp apstākļiem, kas pastiprina kriminālatbildību par laupīšanu, nemin ieroču un citu priekšmetu izmantošanu (87.p.2.d.).

Latvijas PSR KK (tāpat kā Lietuvas PSR, Kirgizijas PSR un Armēnijas PSR kriminālkodeksu) 88.pantā paredzēta atbildība par uzticētās vai pārziņā esošās mantas piesavināšanos vai izšķērdēšanu. KPFSR KK paredzēta atbildība tikai par vainīgam uzticētās mantas piesavināšanos.

Par valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu sīkos apmēros, izdarot zādzību, piesavināšanos, izšķērdēšanu, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli vai izdarot krāpšanu, Latvijas PSR KK bija paredzēti labošanas darbi uz laiku līdz sešiem mēnešiem. Pie kriminālatbildības par sīku izlaupīšanu varēja saukt tikai personu, kurai jau bija piemēroti sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļi vai kura izdarīja tādu izlaupīšanu vairākkārt, vai kurai pēc lietas apstākļiem nevarēja piemērot sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļus.

Par mantisku labumu iegūšanu ar viltu vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību, pēc Latvijas PSR KK 92.panta kriminālatbildība paredzēta tikai tad, ja šāda darbība saistīta ar ievērojamu zaudējumu nodarīšanu valstij vai sabiedriskai organizācijai. Par šo noziegumu bija paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz trim gadiem vai labošanas darbi uz laiku līdz vienam gadam. KPFSR netiek prasīta ievērojamu zaudējumu nodarīšana minēto darbību rezultātā, t.i., tiek paplašināts kriminālsodāmas krāpšanas jēdziens.

Pēc Latvijas PSR KK par valsts vai sabiedriskās mantas iegādāšanos vai realizēšanu, zinot, ka tā iegūta noziedzīgā kārtā, pat pastāvot atbildību pastiprinošiem apstākļiem (ja darbībam ir nodarbošanās raksturs vai tā izdarīta lielos apmēros), soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem ar mantas konfiskāciju vai bez konfiskācijas. Par

tādā pašā veidā iegūtas pilsoņu personiskās mantas iegādā-
šanos un realizēšanu, pastāvot atbildību pastiprinošiem ap-
stākļiem, paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz trim
gadiem ar mantas konfiskāciju vai bez konfiskācijas.

Tātad Latvijas PSR KK 2. nodaļā "Noziegumi pret so-
ciālistisko īpašumu" minētas visas sociālistiskā īpašuma iz-
laupīšanas formas, noziegumi, kuru rezultātā nodarīts kaitē-
jums valsts vai sabiedriskai organizācijai, bet kas nav iz-
pauzies izlaupīšanā, kā arī noziegumi, kas paredz krimināl-
atbildību par valsts vai sabiedriskās mantas iznīcināšanu
vai bojāšanu.

Latvijas PSR KK trešajā nodaļā paredzēta kriminālatbild-
dība par noziegumiem pret personu - tās dzīvību, veselību, brī-
vību un godu. Par visbīstamākajiem noziegumiem pret personu
uzskatāmi tie noziegumi, kas vērsti pret personas dzīvību;
tiša slepkavība (98.-102.p.), nonāvēšana aiz neuzmanības
(103.p.) un novešana līdz pašnāvībai (104.p.). Saskaņā ar
Latvijas PSR KK atbildība par tišu slepkavību tiek paredzē-
ta vairākos pantos. Tā, tišas slepkavības pamatsastāvs (tiša
slepkavība bez atbildību mīkstinošiem un pastiprinošiem ap-
stākļiem) dots Latvijas PSR KK 98.pantā, tišas slepkavības
kvalificējošais sastāvs (tiša slepkavība pastiprinošos ap-
stākļos) paredzēts KK 99.pantā, bet tišas slepkavības "pri-
viligētie sastāvi (tiša slepkavība atbildību mīkstinošos ap-
stākļos) aprakstīti KK 100. pantā (jaunpiedzimuša bērna
slepkavība, ko izdarījusi bērna māte), 101. pantā (tiša slep-
kavība, kas izdarīta stipra psihiska uzbudinājuma stāvoklī)
un 102.pantā (slepkavība, pārkāpjot nepieciešamās aizstā-
vēšanas robežas).

No visiem minētajiem noziegumiem, kas vērsti pret otras
personas dzīvību, visbīstamākā ir tiša slepkavība pastiprinā-
šos apstākļos. Latvijas PSR KK 99.pantā uzskaitīti visi tišas
slepkavību pastiprinoši apstākļi. Šis uzskaitījums ir iz-

smelošs. Jāatzīmē, ka 99.pantā aprakstītās pazīmes raksturo nozieguma objektu, objektīvo pusi, subjektu un subjektīvo pusi.

Nozieguma objektu raksturo šādi 99.pantā uzskaitītie apstākļi:

- 1) noslepkavotas divas vai vairājas personas (99.p. 4.punkts)
- 2) noslepkavota sieviete, kas atradusies grātniecības stāvoklī, un vainīgais to zinājis (99.p. 5.punkts).

Nozieguma objektīvo pusi raksturo šādi apstākļi - tiša slepkavība izdarīta ar sevišķu cietsirdību vai daudzu personu dzīvībai bīstamā veidā (99.p.6.punkts), saistīta ar izvarošanu (99.p.7.punkts).

Nozieguma subjektu raksturo sekojoši apstākļi:

- 1) slepkavību izdarījusi persona, kas jau agrāk izdarījusi tišu slepkavību, izņemot Latvijas PSR KK 101. un 102. pantā paredzēto slepkavību (99.p.8.punkts),
- 2)tišu slepkavību izdarījis sevišķi bīstams recidivists (99.p.9.punkts).

Nozieguma subjektīvo pusi raksturo šādi apstākļi:

- 1) slepkavība izdarīta aiz mantkārības (99.p.1.punkts),
- 2) slepkavība izdarīta aiz huligāniskām tieksmēm (99.p. 2.punkts),
- 3) slepkavība izdarīta sakarā ar to, ka cietušais izpildījis savus dienesta vai sabiedriskos pienākumus (99.p. 3.punkts),
- 4) slepkavība izdarīta nolūkā slēpt citu noziegumu vai atvieglot tā izdarīšanu. (99.p.7.punkts).

Par tišu slepkavību pastiprinošos apstākļos tiesa var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku no astoņiem līdz piecpadsmit gadiem vai nāves sodu. Par tišu slepkavību bez atbildību mīkstinošiem un pastiprinošiem apstākļiem tiesa var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem (98.p.), bet par slepkavību atbildību mīkstinošos apstākļos brīvības

atņemšanas soda augstākā robeža ir pieci gadi, kā arī likumā paredzētajos gadījumos tiesa var piemērot labošanas darbus bez brīvības atņemšanas (101., 102.p.).

Pie noziegumiem pret personu pieder arī noziegumi, kas apdraud cilvēka veselību. Visbīstamākie noziegumi, kas vērsti pret personas veselību, ir dažāda smaguma miesas bojājumi. Miesas bojājumu smagums var būt dažāds un var nodarīt dažādu kaitējumu cilvēka organismam. Kriminālkodekss paredz trīs miesas bojājumu smaguma pakāpju veidus, kas var būt nodarīti tiši un aiz neuzmanības:

a) tišs smags miesas bojājums (105.p.), aiz neuzmanības nodarīts smags miesas bojājums (110.p.1.d.),

b) tišs vidēja smaguma mieđas bojājums (106.p.), aiz neuzmanības nodarīts vidēja smaguma miesas bojājums (110.p.1.d.),

c) tišs viegls miesas bojājums (109.p.), aiz neuzmanības nodarīts viegls miesas bojājums (110.p.2.d.).

Pie noziegumiem, kas apdraud personas veselību, piešķirtā arī piekaušana vai spīdzināšana (111.p.) un aplaišana ar venerisku slimību (112.p.1.d.).

Latvijas PSR KK par minētās grupas noziegumiem visbargākie sodi paredzēti par smagu un vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšanu. Tā, par smaga miesas bojājuma nodarīšanu paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz astoņiem gadiem, bet par šīm pašām darbībām pastiprinošos apstākļos tiesa var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz desmit gadiem (105.p.). Par vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšanu likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz četriem gadiem vai labošanas darbi uz laiku līdz vienam gadam, bet par minētajām darbībām pastiprinošos apstākļos - brīvības atņemšana uz laiku līdz sešiem gadiem.

Par pārējie noziegumiem pret personas veselību kriminālkodeksā paredzēti mazāk bargi sodi. Tā, tiesai dotas tiesības izvēlēties - brīvības atņemšanu vai labošanas darbus (106.,

107., 108., 110. p.l.d., 112.p.), brīvības atņemšanu, labošanas darbus vai naudas sodu (109.p.), labošanas darbus, naudas sodu vai sabiedrisko nopelnuma (110.p.2.d., 111.p.l.d.) utt.

Latvijas PSR KK 3.nodaļa blakus noziegumiem, kas apdraud personas dzīvību un veselību, paredz arī noziegumus, kas rada briesmas personas dzīvībai un veselībai (112.p.2.d. - 120.p.). Šajos gadījumos jau pats fakts, ka persona nostādīta dzīvībai un veselībai bīstamā stāvoklī, rada pabeigtu noziegumu.

Pie minētās grupas pieder: briesmu radišana saslimt ar venerisku slimību, aborta nelikumīga izdarīšana (113.p.), sievietes pierunāšana izdarīt abortu, ja rezultātā aborts izdarīts (114.p.), kā arī noziegumi, kas paredz atbildību par personas atstāšanu bez palīdzības. Tā, KK 115.p. paredzēta atbildība par nepieciešamas un acīm redzamas neatliekamās palīdzības nesniegšanu personai, kas atrodas dzīvībai bīstamā stāvoklī, vai nepaziņošanu attiecīgajām iestādēm un personām par palīdzības nepieciešamību, ja palīdzības nesniegšanai bijušas smagas sekas. Šis pants paredz atbildību arī par mazgadīgas, slimas vai citādas nevarīgas personas, kas atrodas dzīvībai vai veselībai bīstamā stāvoklī, apzinātu atstāšanu bez palīdzības, ja vainīgajam bijusi iespēja sniegt cietušajam palīdzību un bijis pienākums rūpēties par viņu, vai arī vainīgais pats nostādījis cietušo dzīvībai bīstamā stāvoklī.

Latvijas PSR KK 116. pantā paredzēta kriminālatbildība par medicīniskas palīdzības nesniegšanu slimniekam, ja sniegt šāda veida palīdzību slimniekam, kura dzīvība vai veselība ir apdraudēta, ir ne vien medicīnas darbinieka profesionāls, bet arī tiešais pienākums. Minētā panta subjekti ir medicīnas darbinieki: ārsti, feldšeri, medmāsas utt., ja viņi palīdzību nav snieguši bez attaisnojošiem iemesliem. Ja medicīniskas palīdzības nesniegšanas gadījumā iestājusies slimnieka nāve

vai citas smagas sekas vai tā varējusi izsaukt šādas sekas vainīgais to apzinājies, minētais noziegums uzskatāms par darītu pastiprinošos apstākļos un kvalificējams pēc KK 116. panta 2. daļas.

Saskaņā ar 1929. gada starptautisko konvenciju par cilvēku dzīvības aizsardzību jūrā Latvijas PSR KK izveidots 117. pants, kas paredz kuga kapteiņa atbildību par palīdzības sniegšanu cilvēkiem, kuri iet bojā uz jūras vai cita ūdens ceļa, ja kapteinis to varējis sniegt bez nopietnām briesmām pašam kugim, komandai un pasažieriem.

Pie noziegumiem, kas rada briesmas cilvēka dzīvībai un veselībai, piekaitāma arī: vecāku ļaunprātīga izvairīšanās no bērnu uzturēšanas (118.p.), bērnu ļaunprātīga izvairīšanās no tiesas noteikto līdzekļu maksāšanas darba nespējīgu vecāku uzturēšanai (119.p.) un aizbildņa tiesību ļaunprātīga izmantošana (120.p.).

Par minētajiem noziegumiem tiesai dotas plašas iespējas piemērot tādus sodus kā brīvības atņemšana vai labošanas darbi (113., 117.p.). Bez šiem minētajiem sodiem vairākos pantos paredzēta arī sabiedrisko ietekmēšanas līdzekļu piemērošana (114.-116., 118.-120.p.).

Pilsoņu personu apdraud arī dzimuma noziegumi (121.-124.p.). Pie visbīstamākajiem noziegumiem pret personu jāpieskaita izvarošana, t.i., vīrieša dzimumsakari ar sievieti pret viņas gribu, pārvarot viņas pretestību ar vardarbību, draudiem vai izmantojot cietušās bezpalīdzības stāvokli. Latvijas PSR KK par izvarošanu bija paredzēta brīvības atņemšana uz laiku no trim līdz septiņiem gadiem (121.p.1.d.), bet par nepilngadīgās izvarošanu, kā arī par izvarošanu, ko izdarījusi personu grupa vai arī persona, kas agrāk izdarījusi tādu noziegumu, - brīvības atņemšana uz laiku no pieciem līdz desmit gadiem. Ja izvarošanu izdarīja sevišķi bīstams recidivists vai ja bijušas sevišķi smagas sekas, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no septiņiem līdz piecpadsmit gadiem.

Pie dzimumnoziegumiem pieskaitāmi arī šādi noziegumi: dzimumsakari ar personu, kas nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu (122.p.), nepilngadīgo pavešana netiklībā (123.p.) un pederastija, t.i., vīrieša pret dabiski dzimumsakari ar vīrieti (124.p.).

Par minētajiem noziegumiem Latvijas PSR KK paredzēts brīvības atņemšanas sods.

Pilsoņu personu apdraud arī noziegumi, kas vērsti pret to brīvību. Pie šīs noziegumu grupas pieder nelikumīga brīvības atņemšana kādai personai (125.p.). Ja brīvība personai tiek atņemta dzīvībai vai veselības bīstamā veidā, saistīta ar fizisku ciešanu nodarīšanu vai radījusi cietušajam smagas sekas, tad noziegums jā kvalificē pēc KK 125.panta 2.daļas kā izdarīts pastiprinošos apstākļos.

Arī bērna nozagšana vai samainīšana, kas izdarīta mantkārīgā nolūkā, aiz atliebības vai citām zemiskām tieksmēm (126.p.) ir noziegums, kas apdraud personas brīvību. Par šo noziegumu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem.

Visbeidzot pie noziegumiem, kas apdraud personu, pieder neslavas celšana (127.p.) un goda aizskaršana (128.p.). Abi šie noziegumi vērsti pret personas cieņu.

Neslavas celšana ir apzināti nepatiesu, otru personu apkaunojošu izdomājumu izplatīšana. Par šo noziegumu tiesa var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem mēnešiem, labošanas darbus uz laiku līdz vienam gadam, naudas sodu līdz 50 rubļiem vai sabiedrisko nopelumu. Par minētā nozieguma izdarīšanu pastiprinošos apstākļos tiesa var noteikt pat brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem (127.p.3.d.).

Goda aizskaršana ir tīša personas goda un cieņas pazemošana mutvārdiem, rakstveidā vai ar darbiem. Par šī nozieguma izdarīšanu paredzēts sods - labošanas darbi uz laiku līdz sešiem mēnešiem, naudas sods līdz 30 rubļiem vai sa-

biedriska nopelums.

Par goda aizskaršanu iespējama vai citādā veidā pavairota sacerējumā, kā arī par goda aizskaršanu, ko izdarījusi persona, kura jau agrāk sodīta par šo noziegumu, - soda ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam vai ar naudas sodu līdz 50 rubļiem (128.p.2.d.).

Salīdzinot ar KPFSR 1926. gada kriminālkodeksu, Latvijas PSR KK 3.nodaļā paredzēti daži pilnīgi jauni noziegumu sastāvi. Šo jauno sastāvu nozīme ir dažāda: tā, KK 115.pantā paredzēta kriminālatbildība par nepieciešamas un acīmredzami neatliekamas palīdzības nesniegšanu personai, kas atrodas dzīvībai bīstamā stāvoklī, vai par nepazīpošanu attiecīgajām iestādēm un amatpersonām, ka nepieciešama palīdzība, ja palīdzības nesniegšanai bijušas smagas sekas, kaut arī vainīgajam nav bijis pienākums rūpēties par cietušo un vainīgais nav arī pats viņu nostādījis dzīvībai bīstamā stāvoklī. 119.pantā paredzēta bērnu kriminālatbildība par ļaunprātīgu izvairīšanos no tiesas noteikto līdzekļu maksāšanas darba nespējīgu vecāku uzturēšanai.

KK 104. panta 1.daļā paredzēta kriminālatbildība par personas novešanu līdz pašnāvībai vai tās mēģinājumam, ja persona nav atradusies materiālā vai citādā atkarībā no vainīgā.

Šie trīs jaunie noziegumu sastāvi ieviesti republikas likos, lai vēl vairāk nodrošinātu personas dzīvības un veselības aizsardzību.

Šiem sastāviem ir liela audzinoša ietekme, un tie sekmīgi padomju pilsoņu sociālistiskās tiesiskās apziņas nostiprināšanai.

Minētais jautājums līdzīgi atrisināts arī citu savienoto republiku kriminālkodeksos. Visu savienoto republiku kriminālkodeksi paredz atbildību par personas, kas atrodas dzīvībai bīstamā stāvoklī, atstāšanu bez palīdzības, ja vainīgajam

pienā
nostā
KK, k
nepie
snieg
likts
labo
biedr
līdz
vijas
za pi
bu p
gas s
Kazah
nepar
vain
PSR K
gadi
atkar
perso
vain
līdz
PSR,
minā
rakst
noto
sonā
riāl
jaun
ta t
dzem

pienākums rūpēties par šo personu vai arī vainīgais pats nostādījis cietušo dzīvībai bīstamā stāvoklī. Latvijas PSR KK, kā redzējām, bez tam paredz arī kriminālatbildību par nepieciešamas un acīm redzami neatliekamas palīdzības nesniegšanu pat tajos gadījumos, ja vainīgajam nebija uzlikts šāds pienākums /115.p.l.d./. Par šo noziegumu soda ar labošanas darbiem uz laiku līdz sešiem mēnešiem vai ar sabiedrisku nopelumu, vai piemēro sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļus. KPFSR, Baltkrievijas PSR, Kirgizijas PSR, Moldāvijas PSR, Lietuvas PSR, Armēnijas PSR kriminālkodeksi izvirza pilsoņiem vēl lielākas prasības - paredz kriminālatbildību par palīdzības nesniegšanu, pat ja tā nav izraisījusi smagas sekas. Toties Ukrainas PSR, Gruzijas PSR, Igaunijas PSR, Kazahijas PSR un Azerbaidžānas PSR kriminālkodeksi vispār neparedz pilsoņu atbildību par atstāšanu bez palīdzības, ja un vainīgajam nebija pienākums rūpēties par cietušo.

Kā jau minēts, par novešanu līdz pašnāvībai Latvijas PSR KK (104.pants) tiek paredzēta kriminālatbildība arī tai gadījumā, ja persona nav atradusies materiālā vai citādā atkarībā no vainīgā. Gadījumā, ja līdz pašnāvībai novesta persona, kas atradusies materiālā vai citādā atkarībā no vainīgā, paredzēts bargāks sods (brīvības atņemšana uz laiku līdz pieciem gadiem). Līdzīgi jautājums atrisināts Ukrainas PSR, Moldāvijas PSR, Kirgizijas PSR un Armēnijas PSR kriminālkodeksos, bet novešanas līdz pašnāvībai pazīmes aprakstītas precīzāk. Tomēr KPFSR, Gruzijas PSR un citu savienoto republiku kriminālkodeksi neuzskata par noziegumu personas novešanu līdz pašnāvībai, ja tā nav atradusies materiālā vai citādā atkarībā no vainīgā.

Latvijas PSR KK paredzēts arī tāds jauns sastāvs kā jaumpiedzimuša bērna slepkavība (100.p.). Šajā pantā paredzēta tikai mātes atbildība, ja viņa slepkavību izdarījusi dzemdību laikā vai tieši pēc dzemdībām.

Šāds nodarījums vienmēr bija sodāms. Tikai agrākā likumdošana neizdalīja šādu slepkavību no citiem slepkavības gadījumiem. Jaunais republikas kriminālkodekss šo slepkavību uzskata par mazāk bīstamu, jo tā tiek izdarīta stipra psihiskā uzbudinājuma stāvoklī, bieži vien smagu ciešanu ietekmē. Nereti sievieti izšķirties par šo soli pamudina smagu personisku un ģimenes apstākļu sagādīšanās. Nekādu sociālu pamatu, kas slēptos mūsu valsts sabiedriskā vai politiskā iekārtā, šāda nozieguma izdarīšanai mūsu valstī nav.

Jaunpiedzimuša bērna slepkavība, ko izdarījusi bērna māte, kā atsevišķs nozieguma sastāvs ir izdalīts arī dažu citu savienoto republiku kriminālkodeksos - Ukrainas PSR, Igaunijas PSR, Lietuvas PSR, Moldāvijas PSR un Kirgīzijas PSR.

Tādi jauni sastāvi kā psihiskā uzbudinājuma stāvoklī nodarīts tišs miesas bojājums (107.pants) un miesas bojājuma nodarīšana, pārkāpjot nepieciešamās aizstāvēšanas robežas (108.p.), salīdzinot ar KPFSR 1926. gada kriminālkodeksu, arī ir jauni sastāvi. Tomēr jāatzīmā, ka tikko minētie noziegumi (100., 107., 108.p.) bija paredzēti arī agrākajā likumdošanā; jaunajā kodeksā tikai izveidoti konkrētizēti sastāvi.

Dažu noziegumu sastāvu pazīmes republikas kodeksā ievērojami grozītas. Tā, mainīts tišas slepkavības pastipriņošo apstākļu uzskaitījums.

No KPFSR 1926. gada KK minētajiem pastipriņošiem apstākļiem, kas raksturo slepkavības motīvus, Latvijas PSR KK paturējis tikai tišu slepkavību, kas izdarīta aiz huligāniskām tieksmēm un aiz mantkārības (99.p.). Tātad likumdevējs uzskata, ka nav pamata slepkavību aiz greizsirdības atzīt par izdarītu atbildību pastipriņošos apstākļos. Tāpat nav norādīts tāds apstākļis kā "citas zemiskas tieksmes", jo tāds formulējums agrākā likumdošanā radīja priekšstatu, ka tišu slepkavību iespējams izdarīt arī bez zemiskiem mo-

tīviem. Šis formulējums bija neprecīzs un apgrūtināja atsevišķu slepkavības veidu norobežošanu. Par slepkavību pastiprinošos apstākļos bija paredzēta brīvības atņemšana uz laiku no astoņiem līdz piecpadsmit gadiem vai nāves sods, un tāpēc likumdevējs to precīzi norobežojis no pārējiem slepkavības veidiem.

Latvijas PSR KK neuzskata par pastiprinošos apstākļos izdarītu arī tīšu slepkavību, ko izdarījusi persona, kuras pienākums bija sevišķi rūpēties par nogalināto vai arī kura izmantojusi nogalinātā bezpalīdzības stāvokli. Šāda slepkavība tiek atzīta par izdarītu bez pastiprinošiem apstākļiem (98.p.), izņemot jaunpiedzimuša bērna slepkavību, kas paredzēta 100.pantā.

No agrākajā kriminālkodeksā minētajiem pastiprinošiem apstākļiem paturāti vēl šādi: ja slepkavība izdarīta daudzu personu dzīvībai bīstamā veidā, ja tā izdarīta nolūkā slēpt citu noziegumu vai atvieglot tā izdarīšanu, kā arī, ja to izdarījusi persona, kas jau agrāk izdarījusi tīšu slepkavību, bet ar to atšķirību, ka jaunais kriminālkodekss neprasa, lai persona būtu jau tiesāta par agrāk izdarītu slepkavību un būtu arī izcietusi sodu.

Bez tam kodeksā minēti pavisam jauni tīšas slepkavības pastiprinoši apstākļi: sakarā ar to, ka cietušais izpildījis savus dienesta vai sabiedriskos pienākumus; noslepkavotas divas vai vairākas personas; noslepkavota sēviete, kas atradies grūtniecības stāvoklī, un vainīgais to zinājis; slepkavību izdarījis sevišķi bīstams recidīvists.

Latvijas PSR KK par tīšu slepkavību paredz brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz desmit gadiem (98.pants), Azerbaidžānas PSR KK par šo pašu noziegumu - brīvības atņemšanu no pieciem līdz desmit gadiem, Gruzijas PSR KK - no pieciem līdz divpadsmit gadiem ar izsūtījumu uz laiku līdz pieciem gadiem vai bez izsūtījuma, Ukrainas PSR KK - brīvības

atņemšanu uz laiku no septiņiem līdz piecpadsmit gadiem. KPFSR KK un Baltkrievijas PSR KK paredz par slepkavību bez pastiprinošiem apstākļiem brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz desmit gadiem. Slepkavības, kas izdarītas pastiprinošos apstākļos, pazīmes gandrīz sakrīt visu republiku kriminālkodeksos.

Slepkavības, kas izdarīta stipra psihiska uzbudinājuma stāvoklī, pazīmes, kuras dotas Latvijas PSR KK, nesakrīt ar tādā pašā stāvoklī izdarītās slepkavības pazīmēm citu savienoto republiku kriminālkodeksos. Republikas KK paredz atbildību par slepkavību, kas izdarīta piepeša stipra psihiska uzbudinājuma stāvoklī, ko radījusi vardarbība vai smaga goda aizskārums no cietušā puses (101.p.), bet KPFSR un daži citu savienoto republiku kriminālkodeksos arī par psihisku uzbudinājumu, ko radījušas citas nelikumīgas darbības no cietušā puses, ja šīs darbības radīja vai varēja radīt smagas sekas vainīgajam vai tā tuviniekiem.

Atšķirībā no citu savienoto republiku kriminālkodeksiem Latvijas PSR KK atteicies no tāda jēdziena kā "slepkavība ar neuzmanības", ar slepkavības jēdzienu aptverot tikai tišo nonāvēšanu. Latvijas PSR KK (tāpat kā KPFSR KK) neuzskata par nonāvēšanas aiz neuzmanības pastiprinošu apstākli divu vai vairāku personu nonāvēšanu aiz neuzmanības, kā tas norādīts Baltkrievijas PSR, Lietuvas PSR un Armēnijas PSR kriminālkodeksos.

Salīdzinot ar agrāk Latvijas PSR teritorijā spēkā esošo kriminālkodeksu, radikāli mainījušies sastāvi, kuros apraksti dažādi miesas bojājumu veidi. Latvijas PSR KK (tāpat kā citu savienoto republiku kriminālkodeksi) iedala visus miesas bojājumu veidus pēc to smaguma pakāpes trīs grupās: smagā miesas bojājumā, vidēja smaguma miesas bojājumā un vieglā miesas bojājumā. Tātad tika radīts jauns jēdziens - vidēja smaguma miesas bojājums uz agrākā viegla miesas bojājuma rēķina.

ķina. arī smaga miesas bojājuma jēdziens ir plašāks, salīdzinot ar agrāko likumdošanu. Tā, miesas bojājuma tišu nodarīšanu, kas bīstams dzīvībai, kodekss pieskaita smagiem miesas bojājumiem. Tāpat arī miesas bojājuma tišu nodarīšanu, kas radījusi grūtniecības pārtraukšanu, mūsu republikas KK tagad uzskata par smagu miesas bojājumu (105.p.).

Latvijas PSR KK, nosakot apstākļus, kas pastiprina atbildību par smagu miesas bojājumu nodarīšanu, blakus tādiem apstākļiem kā miesas bojājuma nodarīšana veidā, kam bijis mocīšanas vai spīdzināšanas raksturs, noziegumu izdarījis sevišķi bīstams recidivists, kā arī vainīgā neuzmanības dēļ iestājusies cietušā nāve, paredz arī šo miesas bojājumu nodarīšanu tādā veidā, kas bīstams daudzu personu dzīvībai un veselībai, kā arī šādu darbību izdarīšanu aiz huligāniskām tieksmēm. Moldāvijas PSR KK paredz vēl tādu apstākli kā smagu miesas bojājumu nodarīšanu sakarā ar to, ka cietušais pildījis savus dienesta vai sabiedriskos pienākumus, ko varētu atzīt par pareizu.

Par smagu miesas bojājumu nodarīšanu atbildību pastiprinošos apstākļos Latvijas PSR KK paredz brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz desmit gadiem. Dažu citu savienoto republiku kriminālkodeksi par šo noziegumu paredz bargāku sodu: KPFSR KK - brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz divpadsmit gadiem, Ukrainas PSR KK - no septiņiem līdz piecpadsmit gadiem.

Latvijas PSR KK paredz kriminālatbildību kā par tiša viegla miesas bojājuma nodarīšanu, ja tas radījis īslaicīgu veselības satricinājumu vai darba spēju nenozīmīgu paliekošu zaudējumu, tā arī par šādām darbībām, kam nav bijušas norādītas sekas (109.p.). Par viegla miesas bojājuma nodarīšanu aiz neuzmanības kriminālatbildība pēc mūsu republikas KK iestājas tikai tad, ja tas saistīts ar veselības satrici-

nājumu (110.p.). KPFSR un vairums citu savienoto republiku kriminālkodeksi šo nodarījumu vispār neuzskatīja par nozieg

Latvijas PSR KK paredz kriminālatbildību ne vien par aplaišanu ar venerisku slimību, bet arī par apzinātu briesm radišanu otrai personai inficēties ar šādu slimību (112.p.). KPFSR, Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR, Kirgīzijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Lietuvas PSR un Armēnijas PSR kriminālkodeksos līdzīga sastāva nebija. Gruzijas PSR un Moldāvijas PSR kriminālkodeksos toties ir cits sastāvs - ļaunprātīga izvairīšanās no venerisko slimību ārstēšanas, kas daudz precīzāk atklāj šā krimināllikuma uzdevumus cīņā pret aplaišanu ar venerisku slimību un precīzāk orientē valsts orgānus un pilsoņus.

Latvijas PSR KK 113. pantā aprakstītas nelikumīga aborta izdarīšanas pazīmes - tā izdarīšana ārpus slimnīcas vai citas ārstniecības iestādes, vai arī ārstniecības iestādē, bet bez likumīga pamata. Šī nozieguma pastipriņošas pazīmes ir: aborta izdarīšana antisanitāros apstākļos, ja to izdarījis persona, kurai nav augstākās medicīniskās izglītības; aborta izdarīts atkārtoti vai izsaucis cietušās nāvi un citas smagas sekas. Tātad kā viena no šī nozieguma atbildību pastipriņošām pazīmēm minēta atkārtota nelikumīga aborta izdarīšana. KPFSR, Baltkrievijas PSR, Moldāvijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Armēnijas PSR kriminālkodeksi par atbildību pastipriņošu apstākli atzīst vairākkārtēju nelikumīga aborta izdarīšanu. Gruzijas PSR KK par šādu pazīmi uzskata aborta izdarīšanu, ja tai ir nodarbošanās raksturs. Toties Ukrainas PSR un Kazahijas PSR kriminālkodeksi nevienu no minētajām pazīmēm neuzskata par atbildību pastipriņošām. Tātad kriminālatbildības reglamentācija par aborta nelikumīgu izdarīšanu ir ļoti dažāda.

Latvijas PSR KK paredz arī kriminālatbildību par sie

vietes pierunāšanu izdarīt abortu, ja rezultātā aborts izdarīts (114.p.). Par šo nodarījumu paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz vienam gadam vai labošanas darbi uz tādu pašu laiku, vai sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļu piemērošana. Par sievietes piespiešanu izdarīt abortu paredzēta atbildība arī Ukrainas PSR, Moldāvijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Kirgīzijas PSR, Armēnijas PSR un dažu citu republiku kriminālkodeksos. Taču šī nozieguma sastāva pazīmes un atbildību pastipriņošie apstākļi tiek aprakstīti dažādi. Sodš tāpat paredzēts dažāds. Tā, Moldāvijas PSR KK par šī sastāva pazīmi nosaka smagu seku iestāšanos, bet Kazahijas PSR KK šīs sekas paredz kā atbildību pastipriņošu apstākli. KPFSR, Baltkrievijas PSR, Gruzijas PSR, Igaunijas PSR un Lietuvas PSR kriminālkodeksi vispār neparedz kriminālatbildību par sievietes pierunāšanu izdarīt abortu.

Par medicīniskas palīdzības nesniegšanu slimniekam Latvijas PSR KK paredz kriminālatbildību pat tad, ja tā nav izraisījusi smagas sekas. Ja smagas sekas iestājušās vai vainīgajam apzinoties varēja iestāties, noziegums atzīstams par izdarītu atbildību pastipriņošos apstākļos (116.p.). Tāpat šo jautājumu risina KPFSR, Baltkrievijas PSR, Gruzijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Moldāvijas PSR, Armēnijas PSR un Lietuvas PSR kriminālkodeksi.

Ukrainas PSR un Kirgīzijas PSR kriminālkodeksi formulē šo pantu citādi - medicīniskās palīdzības nesniegšana slimniekam tikai tad rada kriminālatbildību, ja šādas darbības, vainīgam apzinoties, varēja izsaukt smagas sekas slimniekam, šādu seku iestāšanās ir atbildību pastipriņošs apstākļis. Bet Igaunijas PSR KK nosaka, ka medicīniskas palīdzības nesniegšana slimniekam tikai tad ir krimināli sodāma, ka smagas sekas ir iestājušās.

Latvijas PSR KK 120.pants (tāpat kā Igaunijas PSR un

Kazahijas PSR kriminālkodeksi), atšķirībā no KPFSR, Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR, Gruzijas PSR, Azerbaidžānas PSR un Moldāvijas PSR kriminālkodeksiem, neparedz atbildību par aizbilstamā atstāšanu bez uzraudzības un nepieciešamā materiālā pabalsta. Atbildība noteikta tikai par aizbildnības, aizgādības vai patronāta izmantošanu mantkarīgā nolūkā, kaitējot aizbilstamam vai patronējamam.

Latvijas PSR KK izvarošanas sastāvs formulēts tāpat kā citu savienoto republiku kriminālkodeksos. Taču atšķirībā no KPFSR KK Latvijas PSR KK neparedz kā atbildību pastiprinošus apstākļus izvarošanu, kas saistīta ar draudiem noslepkavot vai nodarīt smagu miesas bojājumu. Mūsu republikas KK, tāpat kā vairums citu savienoto republiku kriminālkodeksi, šādu izvarošanas veidu uzskata par izdarītu bez pastiprinošiem apstākļiem.

Latvijas PSR KK, tāpat kā Kazahijas PSR un Igaunijas PSR kriminālkodeksos, nav paredzēta kriminālatbildība par sievietes pierunāšanu stāties dzimumsakaros ar personu, no kuras tā atrodas materiālā vai dienesta atkarībā. Vairumā savienoto republiku kriminālkodeksos (KPFSR, Moldāvijas PSR, Baltkrievijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Gruzijas PSR un citos) šāds noziedzuma sastāvs ir paredzēts, kas atzīstams par pareizu.

Latvijas PSR KK (122.p.) un dažu citu savienoto republiku (Gruzijas PSR, Moldāvijas PSR, Kazahijas PSR, Armēnijas PSR un Kirgizijas PSR) kriminālkodeksi paredz kriminālatbildību par dzimumsakariem ar personu, kas nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, bet Igaunijas PSR KK - tikai par dzimumsakariem ar sievieti kārtas personām, kas nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu. Citu savienoto republiku (KPFSR, Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR, Lietuvas PSR) kriminālkodeksi paredz kriminālatbildību par dzimumsakariem ar personu, kas nav sasniegusi dzimumbriedumu.

Latvijas PSR KK 123.pants, tāpat kā Armēnijas PSR KK attiecīgais pants, paredz atbildību par nepilngadīgo pavešanu netiklība. Seit cietušo vecums var būt lielāks (līdz pilngadībai) nekā pie neatļautiem dzimumsakariem (līdz 16 gadiem). Abiem noziegumu sastāviem vienāds kriminālatbildības vecums noteikts Moldāvijas PSR, Igaunijas PSR, Gruzijas PSR u.c. savienoto republiku kriminālkodeksos. Kazahijas PSR KK par sodāmu atzīst tikai netiklu darbību izdarīšanu ar mazgadīgajiem.

Nelikumīgas brīvības atņemšanas sastāvs formulēts gandrīz vienādi visu savienoto republiku kriminālkodeksos. Dažādi tiek novērtēti tikai atbildību pastiprinošie apstākļi. Latvijas PSR KK starp citiem atbildību pastiprinošiem apstākļiem min arī smagu seku radīšanu cietušajam (125.p.). KPFSR, Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR, Gruzijas PSR, Moldāvijas PSR, Kazahijas PSR savienoto republiku kriminālkodeksos šis apstākļis nav paredzēts.

Kā jau minēts iepriekš, bērna nozagšana vai samaiņošana pēc Latvijas PSR KK, tāpat kā pēc Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR, Kazahijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Igaunijas PSR, Lietuvas PSR, Armēnijas PSR un Kirgizijas PSR kriminālkodeksiem, atzīstama par noziegumu tikai tad, ja tā izdarīta mantkārīgā nolūkā, aiz atriebības vai citām zemiskām tiesmēm (126.p.). Nodarījumi, kuriem šis pazīmes trūkst, atšķirībā no KPFSR, Gruzijas PSR un Moldāvijas PSR kriminālkodeksiem, nav uzskatāmi par noziegumu. Tātad, ja viens no vecākiem nolaupa bērnu otram bez jebkādiem zemiskiem motīviem, pēc Latvijas PSR KK viņa nodarījumā nav nozieguma sastāva.

Neslavas celšana, kas saistīta ar apsūdzēšanu sevišķi bīstama valsts vai cita smaga nozieguma izdarīšanā (127.p.), salīdzinot ar KPFSR 1926. gada KK, tiek sodīta ļoti bargi - ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem. Latvijas

PSR KK kā atbildību pastipriņošu apstākli paredz neslavas celšanu publiskā veidā. Šo apstākli neparedz citu savienoto republiku kriminālkodeksi.

Pilsoņu politisko, darba un citu tiesību aizsardzībai Latvijas PSR KK veltīta īpaša nodaļa (4.nodaļa), kādas nebija 1926.gada kriminālkodeksā.

PSRS Konstitūcijas 10.nodaļā tiek nostiprinātas padomju pilsoņu pamattiesības: tiesība uz darbu, atpūtu, materiālu nodrošinājumu vecumā, kā arī slimības un darba spēju zaudējuma gadījumos, tiesība uz izglītību. Kā negrozāms likums tiek pasludināta visu pilsoņu tiesību vienlīdzība neatkarīgi no viņu tautības un rases visās saimnieciskās, kultūras un sabiedriski politiskās dzīves nozarēs. PSRS Konstitūcijā noteiktas arī pilsoņu plašas demokrātiskās brīvības (vārda, preses, sapulču u.c. brīvības).

PSKP Programmā norādīts: "Socialisms devis un garantējis darbaļaudim visplašākās tiesības un brīvības. Komunisms nes darbaļaudim jaunas lielas tiesības un iespējas."¹

Pilsoņu konstitucionālo tiesību un brīvību aizsardzībai kalpo normas, kas paredzētas Latvijas PSR KK 4.nodaļā (līdzīga saturs nodaļas atrodamas arī pārējo savienoto republiku kriminālkodeksos). Šo normu izdalīšana atsevišķā nodaļā liecina par pilsoņu politisko, darba un citu tiesību juridisko garantiju pastiprināšanu, tālāku socialistiskās demokrātijas attīstību un personas tiesiskā stāvokļa nostiprināšanos sabiedrībā.

Noziegumi pret pilsoņu politiskajām, darba un citām tiesībām iedalāmi 3 grupās: noziegumi pret pilsoņu politiskajām tiesībām (129., 130., 135.p.); noziegumi pret pilsoņu darba tiesībām (133., 134., 136.p.); noziegumi pret citām

¹ Padomju Savienības Komunistiskās partijas programma, LVI, Rīga, 1961., 94.lpp.

pilsoņu personiskajām pamattiesībām (131., 132., 137., 138. p.). Latvijas PSR KK noteikumu pārkāpšana attiecībā uz baznīcas atdalīšanu no valsts un skolas atdalīšanu no baznīcas (137.p.), kā arī reliģisku rituālu aizkavēšana (138.p.) nav izdalīta atsevišķā nodaļā, kā tas bija darīts KPFSR 1926. gada KK, bet pieskaitīta pilsoņu tiesību apdraudējumiem.

Svarīgākā politiskā tiesība, ko PSRS Konstitūcija un savienoto republiku konstitūcijas ir piešķirušas PSRS pilsoņiem, kas sasnieguši 18 gadu vecumu, ir tiesība piedalīties deputātu un tautas tiesu vēlēšanās neatkarīgi no rases un nacionālās piederības, dzimuma, ticības, izglītības cenza, vienvietas nodzīvošanas ilguma, sociālās izcelšanās, mantas stāvokļa un agrākās nodarbes. Lai garantētu šīs tiesības, Latvijas PSR KK paredzēta atbildība: par kavēšanu izlietot vēlēšanu tiesības, kavējot ar vardarbību, krāpšanu, draudiem vai uzpirkšanu (129.p.), kā arī par vēlēšanu dokumentu viltošanu, balsu apzināti nepareizu saskaitīšanu, vai par aizklātās balsošanas pārkāpšanu, ko izdarījis vēlēšanu komisijas loceklis vai cita amatpersona (130.p.).

Par minētajiem noziegumiem paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz diviem gadiem vai labošanas darbi uz laiku līdz vienam gadam.

Pie noziegumiem pret pilsoņu politiskajām tiesībām pieder arī Latvijas PSR KK 135.pantā paredzētais noziegums - arodbiedrību tiesību pārkāpšana, kurš paredz kriminālatbildību par arodbiedrību un to likumīgās darbības aizkavēšanu, kas garantēta PSRS Konstitūcijas 125. un 126.pantos un Latvijas PSR konstitūcijas 96. un 97.pantos.

Par šo noziegumu paredzēti labošanas darbi uz laiku līdz vienam gadam vai atbrīvošana no amata, vai naudas sods līdz vienam simtam rubļu.

Nodaļā "Noziegumi pret pilsoņu politiskajām, darba un

citām tiesībām" sakopotas visas normas, ku ās paredzēta atbildība par darba likumu un darba aizsardzības noteikumu pārkāpšanu. Taču Latvijas PSR KK (atšķirībā no citu savienoto republiku kriminālkodeksiem) nav speciāla panta, kas paredzētu atbildību par atteikšanos pieņemt darbā sievieti - grūtnieci vai māti, kas baro bērnu ar krūti. Šādas normas trūkums jāuzskata par robu mūsu likumdošanā.

Darba likumu pārkāpšanas pazīmes Latvijas PSR KK nav formulētas tik precīzi kā KPFSR un citu savienoto republiku kriminālkodeksos. Latvijas PSR KK 133.pantā paredzēta kriminālatbildība par strādnieka vai kalpotāja nelikumīgu atļaišanu no darba, kā arī par darba likumu citādu rupju pārkāpšanu. Jānorāda, ka darba likumu "rupjas pārkāpšanas" vietā labāk būtu jāparedz likumu "būtiska pārkāpšana", jo tas vēl precīzāk atklātu šī nozieguma būtību. Bez tam Latvijas PSR KK ir ierobežojis personu saukšanu pie atbildības par šo noziegumu, nosakot, ka amatpersonas atbildība iestājas tikai tad, ja tā pārkāpj darba likumus aiz personiskiem iemesliem vai citām zemiskām tieksmēm, Tādu ierobežojumu nav ne KPFSR, nedz arī Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR, Moldāvijas PSR, Gruzijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Armēnijas PSR, Lietuvas PSR un Kirgīzijas PSR kriminālkodeksos. Tāpēc jāatzīst, ka citu savienoto republiku kriminālkodeksi labāk nodrošinājuši pilsoņu darba tiesību aizsardzību.

Par Latvijas PSR KK 133.pantā paredzēto noziegumu tiesībsvar noteikt labošanas darbus uz laiku līdz vienam gadam vai arī atbrīvošanu no amata.

Mūsu republikas kriminālkodeksā (atšķirībā no KPFSR, Kazahijas PSR, Kirgīzijas PSR un Azerbaidžānas PSR kriminālkodeksiem) nav paredzēts arī tāds sastāvs kā sievietes kavēšana izlietot viņai piešķirtās tiesības. Jānorāda, ka republika faktiski tādu nodarījumu nav un tāpēc nav nepieciešams šādu sastāvu paredzēt.

Latvijas PSR KK 134.pantā paredzēta atbildība par darba aizsardzības noteikumu pārkāpšanu. Arī šis noziegums apdraud pilsoņu darba tiesības. Atbildība iestājas par drošības tehnikas, rūpniecības sanitārijas vai citu darba aizsardzības noteikumu pārkāpšanu, ja šis pārkāpums varēja izraisīt nelaimes gadījumus ar cilvēkiem vai citas smagas sekas.

Ja minēto noteikumu pārkāpšanas rezultātā personai nodarīti miesas bojājumi, iestājusies nāve vai miesas bojājumi nodarīti vairākām personām, tad šie apstākļi uzskatāmi par atbildību pastiprinošiem apstākļiem un atbildība iestājas pēc KK 134.panta 2.vai 3.daļas.

Par aprakstīto noziegumu soda ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam vai ar atbrivošanu no amata, bet par tā izdarīšanu atbildību pastiprinošos apstākļos tiesa var noteikt pat brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem.

Ipašs pants veltīts autora un izgudrojuma tiesību pārkāpšanai, kas agrāk nepamatoti bija pieskaitīti mantiskiem noziegumiem. Latvijas PSR KK 136.panta 1.daļā paredzēta kriminālatbildība par autora tiesību pārkāpšanu, t.i., par sveša zinātniska, literāra, muzikāla vai mākslas darba izdošanu savā vārdā vai citādu autorības piesavināšanos, vai par šāda darba atveidošanu vai izplatīšanu, kā arī par līdzautorības uzspiešanu.

Pēc minētā panta 2.daļas atbildība iestājas par izgudrojuma tiesību pārkāpšanu, t.i., izgudrojumu izpaušana bez izgudrotāja piekrišanas pirms pieteikuma, izgudrojuma autorības piesavināšanās, līdzautorības uzspiešana, kā arī racionalizācijas priekšlikuma autorības piesavināšanās.

Par aprakstītajām darbībām tiesa var vainīgajai personai noteikt labošanas darbus uz laiku līdz vienam gadam vai naudas sodu līdz 500 rubļiem, kā arī piemērot sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļus.

Padomju Konstitūcija blakus pilsoņu politiskajām un darba tiesībām deklarē arī citas pilsoņu pamattiesības, nosakot, ka pilsoņu dzīvokļu neaizskaramību un korespondences noslēpumu sargā likums, pasludinot apziņas brīvību utt.

Lai nodrošinātu minētās pilsoņu pamattiesības un brīvības, Latvijas PSR KK 4.nodaļā ietverti divi pavisam jauni noziegumu sastāvi - pilsoņu dzīvokļa neaizskaramības un korespondences noslēpuma pārkāpšana (131. un 132.pants).

Ja ir pietiekams pamats domāt, ka pilsoņa dzīvoklī atrodas nozieguma rīki vai noziedzīgā veidā iegūtas vērtības, kā arī citi priekšmeti un dokumenti, kuriem var būt nozīme krimināllietā, tad to atrašanai un izņemšanai izmeklētājam un izziņas izdarītajam ir tiesības izdarīt kratīšanu pilsoņa dzīvoklī. Tomēr kratīšanu var izdarīt tikai ar prokurora sankciju. Nelikumīga kratīšana, kā arī citas darbības, kas pārkāpj pilsoņu dzīvokļu neaizskaramību, rada krimināl-atbildību (131.p.).

Tāpat paredzēta krimināl-atbildība par pilsoņu korespondences noslēpuma pārkāpšanu (132.p.). Uzlikt korespondencei arestu, to izņemt no pasta un telegrāfa iestādēm var tikai ar prokurora sankciju vai uz tiesas lēmuma pamata, bet atņemt korespondenci kratīšanas laikā var tikai tad, ja tai ir tiešs sakars ar to krimināllietu, kuras dēļ kratīšana tiek izdarīta. Līdz ar to korespondences noslēpuma pārkāpšana izpaužas pilsoņa personiskās pasta un telegrāfa korespondences lasīšanā bez viņa piekrišanas.

Par minētajiem noziegumiem tiesa var sodīt ar labošanu darbiem uz laiku līdz vienam gadam vai ar naudas sodu, vai atbrīvošanu no amata, bet par pilsoņu dzīvokļa neaizskaramības pārkāpšanu tiesa var noteikt vēl kā pamatsodu brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam.

Pie noziegumiem, kas apdraud citas pilsoņu personiskās pamattiesības, pieder arī noteikumu pārkāpšana attiecībā uz

baznīcas atdalīšanu no valsts un skolas atdalīšanu no baznīcas (137.p.).

Saskaņā ar V.I. Lepina izstrādāto dekretu "Par baznīcas atdalīšanu no valsts un skolas no baznīcas", kas pieņemts 1918. gada 23. janvārī, PSR Savienībā baznīca tika atdalīta no valsts un likvidēta baznīcas aizbildnība pār skolu. Šo revolucionāro iekarojumu nodrošina PSRS Konstitūcijas 124. pants un Latvijas PSR Konstitūcijas 95. pants.

Par minēto noteikumu pārkāpšanu (religisko ticības mācību mācīšana mazgadīgajiem vai nepilngadīgajiem mācību iestādēs, nodevu ņemšana piespiedu kārtā religisku grupu labā utt.) soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam, vai ar naudas sodu.

PSRS Konstitūcijas 124. pants un Latvijas PSR Konstitūcijas 95. pants nosaka, ka visiem pilsoņiem ir dota brīvība piekopt religiskus kultus, kā arī antireligisku propagandu. Lai garantētu minētās tiesības, Latvijas PSR KK 138. pantā paredzēta kriminālatbildība par religisku rituālu aizkavēšanu, ja tie pārkāpj sabiedrisko kārtību un nav saistīti ar pilsoņu tiesību aizskaršanu.

Par šo noziegumu soda ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam vai ar naudas sodu, vai ar sabiedrisko nopēlumu.

Piektajā nodaļā - "Noziegumi pret pilsoņu personisko īpašumu" (139.-146.p.) paredzēta kriminālatbildība par pilsoņu personiskā īpašuma izlaupīšanu (139.-144.p.), kā arī par citiem noziegumiem, kas gan vērsti pret pilsoņu personisko īpašumu, taču nav saistīti ar iedzīvošanos uz citu pilsoņu rēķina (145.-146.p.).

Ar pilsoņu personiskā īpašuma izlaupīšanu likumdevējs saprot nelikumīgu personiskās mantas izņemšanu no sveša īpašuma vai valdījuma ar nolūku rīkoties ar šo mantu kā ar savu.

Nodaļā "Noziegumi pret pilsoņu personisko īpašumu" aprakstītas vairākas pilsoņu personiskās mantas izlaupīšanas formas: slepena zādzība, atklāta zādzība, laupīšana, krāpšana, izspiešana un piesavināšanās. Šai nodaļā, tāpat kā nodaļā, kas veltīta noziegumiem pret socialistisko īpašumu, ar zādzību likumdevējs saprot tikai slepenu personiskās mantas nolaupīšanu (139.p.). Pilsoņu personiskās mantas atklāta nolaupīšana, kas nav saistīta ar vardarbību vai arī kas ir saistīta ar vardarbību, kura nav bīstama cietušā dzīvībai vai veselībai, vai ar šādas vardarbības piedraudējumu, izdalīta īpaša atklātās zādzības sastāvā (140.p.). Sakarā ar atklātas zādzības sastāva radišanu kriminālajā likumdošanā mainījies arī laupīšanas jēdziens. Spēkā esošajā likumdošanā ar laupīšanu saprot uzbrukumu, kas saistīts ar dzīvībai vai veselībai bīstamu vardarbību vai ar šādas vardarbības piedraudējumu (141.p.).

Par krāpšanu tiek uzskatīta pilsoņu personiskās mantas vai tiesības uz mantu iegūšana ar viltu vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību (142.p.)

Izspiešanas sastāvs (143.p.) tiek formulēts nedaudz citādi kā KPFSR un dažu citu republiku kriminālkodeksos. Pirmkārt, trūkst norādījuma par draudiem pielietot vardarbību pret cietušās personas tuviniekiem, otrkārt, Latvijas PSR KK, atšķirībā no citu savienoto republiku kriminālkodeksiem, ar izspiešanu šantāžas formā saprot pieprasījumu atdot mantu, piedraudot izpaust ziņas, ko cietušais vēlas saglabāt slepenībā. Citu savienoto republiku kriminālkodeksos paredzēta atbildība tikai par tādu ziņu izpaušanu, kas apkauno cietušā vai viņa tuviniekus. Saskaņā ar Latvijas PSR KK izspiešanā vainīgā persona cietušā šantāžai var izmantot ne tikai ziņas par cietušā vai viņa tuvinieku dažādiem pārkāpumiem, bet arī pārējās ziņas par cietušā vai viņa tuvinieku dzīves un darbības dažādām pusēm, kas nebūt nav uzskatāmas par apkaunojošām.

taču kuru izpaušana cietušam nebūtu patikama, jo varētu radīt pat smagas sekas viņa personiskajā vai ģimenes dzīvē. Izspiešana šai gadījumā nezaudē savu sabiedriski bīstamas darbības raksturu. Jāatzīst, ka tāds izspiešanas sastāvs labāk nodrošina cīņu par pilsoņu interešu un personiskā īpašuma aizsardzību.

Kriminālbildība paredzēta arī par mantas piesavināšanos (144.p.). Spēkā esošā likumdošana ar piesavināšanos saprot pilsoņu personiskās mantas, kas uzticēta noteiktam nolūkam, paturēšanu mantkārīgā nolūkā vai šādas mantas izšķārdēšanu. KPFSR un dažu citu savienoto republiku kriminālkodeksos tādu sastāvu nav. Pilsoņu personiskā īpašuma izlaušanās formu pareizai konstatēšanai ir milzīga nozīme, jo jo tām atkarīga apdraudējumu sabiedriskās bīstamības pakāpe. Bez tam jāņem vērā, ka tādi noziegumu sastāvi kā laupīšana un izspiešana vienlaicīgi apdraud divus objektus - pilsoņu personisko īpašumu un personu. Ņemot vērā šo apstākli, likumdevējs minētos noziegumus konstruējis kā formālos noziegumu sastāvus, t.i., šie noziegumi ir pabeigti jau ar darbības izdarīšanas brīdī (uzbrukumu nolūkā iegūt mantu - 141.p., pieprasījumu atdot mantu - 143.p.).

Likumdevējs, aprakstot **atsevišķus** pilsoņu personiskā īpašuma izlaušanas pamatsastāvus, paredzējis arī virkni atbildību pastiprinošu apstākļu: izlaušanas rezultātā cietušam nodarīti ievērojami zaudējumi (139.p.2.d., 140.p.2.d.); izlaušanu izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējās norunas (139.p.2.d., 140.p.2.d., 142.p.2.d.); izlaušana izdarīta atkārtoti (139.p.2.d., 140.p.2.d., 141.p.2.d., 142.p.2.d.) vai to izdarījis sevišķi bīstams **recidivists** (139.p.3.d., 140.p.3.d., 142.p.3.d.). Bez tam atklātu zādzību raksturo arī tāds atbildību pastiprinošs apstāklis kā zādzības izdarīšana, pielietojot vardarbību, kura nav bīstama cietušā dzīvībai vai veselībai, vai ar šādas vardarbības piedraudējumu (140.p.2.d.).

Aprakstīto noziegumu pazīmes visumā sakrīt ar citu sa-

vienoto republiku kodeksos paredzētajām pazīmēm, taču sastopamas arī atšķirības, kas galvenokārt attiecas uz atbildību pastiprinošiem apstākļiem.

Atšķirībā no KPFSR KK, Latvijas PSR kriminālkodekss no apstākļiem, kas pastiprina atbildību par laupīšanu, izdala laupīšanu, kas saistīta ar smagu miesas bojājuma nodarīšanu, vai ja to izdarījis sevišķi bīstams recidivists, nosakot par šīm darbībām visbargāko sodu - brīvības atņemšanu uz laiku no sešiem līdz piecpadsmit gadiem ar mantas konfiskāciju vai arī bez konfiskācijas (141.p.3.d.).

Arī tehnisko līdzekļu piemērošana, izdarot zādzību, pēc Latvijas PSR kriminālkodeksa netiek uzskatīta par atbildību pastiprinošu apstākli, kā tas noteikts KPFSR KK.

Tāpat Latvijas PSR KK par krāpšanas atbildību pastiprinošu apstākli neuzskata ievērojama zaudējuma nodarīšanu cietīšam, kā to dara KPFSR, Baltkrievijas PSR, Gruzijas PSR, Kirgīzijas PSR, Lietuvas PSR un Armēnijas PSR kriminālkodeksi.

Līdzīgi mūsu republikā tiek risināts jautājums arī par atbildību par uzticētās mantas piesavināšanos. KK 144.pantā netiek prasīts, lai piesavināšanās rezultātā būtu nodarīts ievērojams zaudējums, kā to nosaka Lietuvas PSR, Kirgīzijas PSR un Gruzijas PSR kriminālkodeksi.

Sods par pilsoņu personiskās mantas izlaupīšanu atkarīgs no izlaupīšanas formas un pastiprinošo apstākļu esamības. Tā, visbargākais sods paredzēts par laupīšanu - brīvības atņemšana uz laiku līdz desmit gadiem (141.p.1.d.) vai uz laiku līdz divpadsmit gadiem (141.p.2.d.), bet sevišķi pastiprinošos apstākļos - pat līdz piecpadsmit gadiem (141.p.3.d.). Kā papildsodu tiesa var noteikt arī mantas konfiskāciju. Tāpat bargi sodi paredzēti par zādzību, atklātu zādzību un krāpšanu pastiprinošos apstākļos - brīvības atņemšana uz laiku līdz pieciem (139.p.2.d., 142.p.2.d.) vai sešiem gadiem (140.p.2.d.), bet par minēto noziegumu izdarīšanu

sevišķi pastiprinošos apstākļos, tiesa var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem.

Piektajā nodaļā paredzēts vēl viens noziegums, ko izdara aiz mantkārības, -personiskās mantas iegādāšanās vai realizēšana, zinot, ka tā iegūta noziedzīgā kārtā (145.p.).

Par KK 145. pantā paredzēto noziegumu tiesa var noteikt labošanas darbus uz laiku līdz vienam gadam vai naudas sodu līdz 100 rubļiem. Ja noziedzīgā kārtā iegūtās mantas realizēšanai un iegādei ir nodarbošanās raksturs vai tā tiek izdarīta lielos apmēros, tiesa var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem ar mantas konfiskāciju vai bez konfiskācijas. Nevienā no citu savienoto republiku kriminālkodeksiem nodaļā par noziegumiem pret pilsoņu personisko īpašumu šāda panta nav, bet toties nodaļā par noziegumiem pret sabiedrisko drošību, sabiedrisko kārtību un iedzīvotāju veselību paredzēts vienots nozieguma sastāvs, kas nodrošina cīņu ar jebkuras mantas iegādāšanos (kā valsts un sabiedriskās, tā arī personiskā), zinot, ka tā iegūta noziedzīgā kārtā. Vairumā savienoto republiku kriminālkodeksi neparedz atbildību par šādas mantas realizēšanu.

Latvijas PSR KK 146.pantā paredzēta kriminālatbildība par pilsoņu personiskās mantas tišu iznīcināšanu vai bojāšanu. Ja minētās darbības izdarītas ar dedzināšanu vai citādā vispār bīstamā veidā vai rezultātā bojā gājuši cilvēki, vai iestājušās citas smagas sekas, noziegums atzīstams par izdarītu atbildību pastiprinošos apstākļos. Šajā gadījumā tiesa var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem.

Latvijas PSR KK, tāpat kā Ukrainas PSR un Kirgīzijas PSR: kriminālkodeksi, neparedz tādu nozieguma sastāvu kā pilsoņu personiskās mantas iznīcināšana vai bojāšana *ei*z neuzmanības; citādi tas ir KPFSR un pārējo savienoto republiku kriminālkodeksos.

Tāpat Latvijas PSR KK nav normu, kas paredz atbildību

par noziegumiem, kas vērsti pret tādu apvienību mantu, kas nav uzskatāmas par sabiedriskām organizācijām. Šādas normas satur KPFSR, Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR u.c. kriminālkodeksi. Šī jautājuma regulēšana likumdošanā ļoti vēlama.

Atrastas vai gadījuma pēc pie vainīgā nokļuvušas personiskās mantas piesavināšanos Latvijas PSR KK, tāpat kā vairums citu savienoto republiku kriminālkodeksi, neuzskata par noziegumu. Toties Moldāvijas PSR, Kazahijas PSR un Kirgīzijas PSR kriminālkodeksi šo nodarījumu uzskata par noziegumu.

Latvijas PSR KK par noziegumu neatzīst arī augļošanu, kā to dara Gruzijas PSR un Kazahijas PSR kriminālkodeksi, jo šādi noziegumi mūsu republikā nav sastopami.

Latvijas PSR KK sestajā nodaļā - "Saimnieciskie noziegumi" - paredzēta kriminālatbildība par noziegumiem, kas apdraud sociālistisko saimniecību visumā vai dažādas sociālistiskās saimniecības nozares.

Joprojām vēl mūsu republikā jācīnās pret tādiem noziegumiem kā **privātuzņēmēja** darbības piekopšana, spekulācija, pircēju apkrāpšana, nodarbošanās ar **aizliegtu rūpalu, kandžas** izgatavošana un pārdošana, kas liecina par to, ka vēl dažu cilvēku apziņā sīkstī turas tādas pagātnes paliekas kā parazītiskās tieksmes, iedzīvošanās kāre un citas, kas kaitē mūsu sociālistiskajai saimniecībai un pilsoņu interesēm.

Visus saimnieciskos noziegumus pēc tiešā apdraudējuma objekta var iedalīt vairākās grupās: vispārīgie saimnieciskie noziegumi (148., 151., 152.p.); **noziegumi**, kas apdraud rūpniecību (147.p.); noziegumi, kas apdraud lauksaimniecību (153.-157.p.); noziegumi, kas apdraud padomju tirdzniecību (149., 150.p.); noziegumi, kas apdraud dabas bagātību racionālu izmantošanu (159.-161.p.).

Privātuzņēmēja darbība, nodarbošanās ar aizliegtu rūpalu un kandžas izgatavošana veido tā saucamos vispārīgos saimnieciskos noziegumus, jo to izdarīšanas rezultātā tiek nodarīts

kaitējums ne tikai atsevišķai tautsaimniecības nozarei, bet zināmā mērā tiek traucēta visas tautsaimniecības normāla darbība.

Spēkā esošajā likumdošanā ir paredzēti tādi jauni noziegumu sastāvi kā fiktīvi pierakstījumi un citi pārskata datu sagrozījumi (147.¹p.), un komerciāla starpniecība (148. p.2.d.), kas, pieņemot Latvijas PSR KK, nebija izdalīti atsevišķos pantos, bet arī vienādi apdraud visas tautsaimniecības nozares.

Latvijas PSR KK nav vairs tāda noziegumu sastāva kā vilts kooperāciju dibināšana, kas bija paredzēts vecajā kodeksā, toties ir jauns sastāvs - privātzņēmēja darbības piekopšana, izmantojot valsts, kooperatīvos vai citus sabiedriskos uzņēmumus, organizācijas vai iestādes (148.p.). Šī nozieguma paaugstinātā sabiedriskā bīstamība izpaužas tai apstākļi, ka tā ir viena no parazitiskās eksistēšanas un privatīpašnieciskās psiholoģijas izpausmes formām. Bez tam privātzņēmēja darbība ļoti bieži ir saistīta ar citu smagu noziegumu (valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu lielos apmēros, kukuļošanu u.c.) izdarīšanu. Latvijas PSR KK par minēto noziegumu paredzēts bargs sods - brīvības atņemšana uz laiku līdz pieciem gadiem, kas pilnībā atbilst nozieguma bīstamībai.

Republikas kriminālkodekss nodarbošanos ar aizliegtu rūpulu atzīst par noziegumu tikai pēc administratīvā soda uzlikšanas par šo nodarījumu. Par šī nozieguma atbildību pastiprinošiem apstākļiem uzskata nodarbošanos ar aizliegtu rūpulu ievērojamos apmēros vai izmantojot algotu darbu (151.p.). Par minēto nodarījumu, salīdzinot ar agrāk mūsu republikā spēkā esošo likumdošanu, ir paaugstināts sods. Tagad tiesa vainīgajam var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem, bet par papildsodu - mantas konfiskāciju.

Latvijas PSR KK paredz kriminālatbildību par kandžas izgatavošanu un uzglabāšanu, kā arī par kandžas tecināšanas aparātu izgatavošanu bez nolūka tos pārdot tikai tai gadījumā, ja vainīgajam agrāk par tādām pašām darbībām jau bija piemēroti

sabiedriskās vai administratīvās ietekmēšanas līdzekļi. Par šo noziegumu soda ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam vai ar naudas sodu līdz 100 rubļiem. Par kandžas izgatavošanu vai uzglabāšanu nolūka to pārdot vai kandžas tēcināšanas aparātu izgatavošanu nolūka tos pārdot, kā arī par kandžas un aparātu pārdošanu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam, vai ar naudas sodu līdz 200 rubļiem (152.p.) Minētās darbības ir sabiedriski bīstamas, jo rezultātā tiek ne tikai iznīcināts ievērojams daudzums vērtīgu pārtikas produktu, bet tās sekmē arī žūpošanu, kas nodara lielus zaudējumus ražošanai, cilvēka veselībai, noved pie socialistisko sadzīves noteikumu pārkāpšanas un pat noziegumu izdarīšanas.

Liela uzmanība mūsu valstī tiek veltīta rūpniecības produkcijas augstai kvalitātei. Sliktas kvalitātes produkcijas izlaišana uzskatāma par sabiedriski bīstamu darbību, jo nodara būtisku kaitējumu padomju rūpniecībai un darbaļaužu interesēm. Tāpēc Latvijas PSR KK 147.pantā paredzēta rūpniecības uzņēmuma direktora, galvenā inženiera un tehniskās kontroles daļas priekšnieka kriminālatbildība par apzināti sliktas kvalitātes, standartam vai tehniskajiem noteikumiem neatbilstošas vai nekomplektas produkcijas izlaišanu. Tiesa minētās personas var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam, vai arī atbrīvot no amata.

"Obligāts komunisma uzcelšanas nosacījums ir - līdzās varenai rūpniecībai radīt plaukstošu, vispusīgi attīstītu un augsti produktīvu lauksaimniecību", teikts PSKP Programmā.¹

Atsevišķu lauksaimniecības darbinieku un citu personu noziedzīgi nevižīga attieksme pret dažādiem speciāliem noteikumiem un to pildīšanu, kuri izdoti nolūkā nostiprināt un attīstīt dažādas lauksaimniecības nozares, var novest pie lopa,

¹PSKP Programma. LVI, R., 1961., 67.lpp.

dažādu kultūru bojā ejas un citām smagām sekām. Tāpēc kriminālajā likumdošanā atsevišķi tiek izdalīti tie noziegumi, kas tieši apdraud sociālistisko lauksaimniecību.

Tā, Latvijas PSR KK 153.pantā paredzēta kriminālatbildība par sējumu un kultivētu pļavu tišu noganišanu, kā arī par augļu koku, ogu krūmu un citu stādījumu tišu bojāšanu, ja ar to valsts vai sabiedriskai saimniecībai nodarīti lieli zaudējumi.

Latvijas PSR KK 154.pantā paredzēta kriminālatbildība par diviem noziegumiem: par padomju saimniecību, kopsaimniecību vai citu valsts vai sabiedrisku organizāciju lietošana esošās zemes patvaļīgu apstrādāšanu un likuma pārkāpšanu par zemes nacionalizāciju.

Kriminālatbildība paredzēta arī par nosusināšanas tīkla vai hidrotehnisko ierīču tišu bojāšanu (155.p.). Tā izskaidrojama ar nosusināšanas tīklu lielo nozīmi lauksaimniecības attīstībā mūsu republikā. Analogisku pantu nav citu savienoto republiku (izņemot Lietuvas PSR) kriminālkodeksos.

Republikas lauksaimniecību apdraud arī tādi noziegumi kā veterināro noteikumu (156.p.) un augu slimību un kaitēkļu apkarošanas noteikumu pārkāpšana (157.p.). Taču kriminālatbildība par minētiem noziegumiem iestājas tikai tad, ja attiecīgie noteikumi pārkāpti tieši un iestājušās smagas sekas.

Par aprakstītajiem noziegumiem tiesa visos gadījumos var piemērot labošanas darbus uz laiku līdz vienam gadam vai naudas sodu, bet atsevišķos gadījumos arī brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam vai diviem gadiem (155., 156.p.) vai piemērot sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļus (154.p.).

Padomju tirdzniecība ir svarīga sociālistiskās saimniecības nozare, galvenā patēriņa priekšmetu sadales forma mūsu sabiedrībā. Tāpēc tiek izvērstā nesaudzīga cīņa pret noziegumiem, kas apdraud padomju tirdzniecību, šādi noziegumi ir spekulācija un pircēju apkrāpšana.

Spekulācija ir viens no visbīstamākajiem un samērā bieži sastopamiem noziedzīgiem pret tirdzniecību. Spekulanti, izmantojami pircēju paaugstināto pieprasījumu pēc dažām precēm, iedzīvojas uz darbaļaužu rēķina. Tāpēc cīņa pret spekulāciju ir viens no svarīgākajiem valsts orgānu uzdevumiem.

Likumdevējs ar spekulāciju saprot preču vai citu priekšmetu uzpirkšanu un tālākpārdošanu iedzīvošanās nolūkā /149.p./.

Ja spekulācijai ir nodarbošanās raksturs vai tā izdarīta lielos apmēros, vai to izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas norunas, tad spekulācija uzskatāma par izdarītu atbildību pastiprinošos apstākļos, par ko tiesa var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz astoņiem gadiem ar mantas konfiskāciju vai bez konfiskācijas. Kriminālatbildība par sīku spekulāciju iestājas tikai tad, ja vainīgajam jau piemēroti administratīvās vai sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļi par sīku spekulāciju un viņš viena gada laikā pēc to piemērošanas izdarījis tādas pašas darbības /149.p.3.d./.

Kriminālatbildība par pircēju apkrāpšanu ar nepilnu mēru un svaru, kā arī apkrāpšana, pārsniedzot noteiktās mazumtirdzniecības cenas, pieprasot lielāku maksu un citādā veidā, paredzēta Latvijas PSR KK 150.pantā. Šī noziedzuma atbildību pastiprinoši apstākļi ir pircēju apkrāpšana lielos apmēros vai, ja to izdara personas, kas jau agrāk sodītas par šādu nodarījumu. Par minēto noziedzumu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz septiņiem gadiem un ar aizliegumu ieņemt amatus tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumos uz laiku līdz pieciem gadiem. Par papildsodu tiesa var piemērot arī mantas konfiskāciju.

Nolūkā aizsargāt, kā arī plānveidīgi un racionāli izmantot dabas bagātības, valsts nosaka dažādus speciālus to ekspluatācijas noteikumus. Visbīstamākie šo noteikumu pār-

kāpumi rada kriminālbildību.

Tā, Latvijas PSR KK paredzēta atbildība par koku plūdi - nāšanu vai spridzināšanas darbu izdarišanu, pārkāpjot no - teikumus, kas paredzēti zivju aizsardzībai /158.p./, par zvejošanu, zvēru medīšanu vai citiem ieguves rūpaliem ūdenskrātuvēs /159.p./. Tāpat kriminālbildība paredzēta par nelikumīgu medīšanu /160.p./ un meža nelikumīgu ciršanu, un koku tišu iznīcināšanu /161.p./. Par visiem minētajiem noziegumiem tiesa var noteikt labošanas darbus uz laiku līdz vienam gadam vai naudas sodu, kā arī citus sankcijās paredzētos sodus.

Nodaļas "Saimnieciskie noziegumi" uzbūve Latvijas PSR KK pamatvilcienos sakrīt ar attiecīgo nodaļu uzbūvi citu savienoto republiku kriminālkodeksos, taču atsevišķu sastāvu izvietojumā un to pazīmju aprakstīšanā sastopamas atšķirības.

Šai nodaļā ir vesela virkne jaunu pantu, kas nebija KPFSR 1926.gada kriminālkodeksā: nosusināšanas tikla vai hidrotehnisko ierīču bojāšana, veterināro noteikumu pārkāpšana, koku pludināšanas vai spridzināšanas darbu izdarīšana, pārkāpjot zivju aizsardzības noteikumus.

Latvijas PSR KK nav tādu noziegumu sastāvu kā sliktas kvalitātes produkcijas izlāšana tirdzniecībā, tās falsifikācija, produkcijas piegādes plānu uzdevumu neizpildīšana /atšķirībā no Gruzijas PSR, Armēnijas PSR un Kazahijas PSR kriminālkodeksiem/. Nav arī tādu sastāvu kā preču zīmju nelikumīga lietošana; braukšanas dokumentu viltošana; pasažieru un kravu nelikumīga pārvešana; ūdens lietošanas noteikumu pārkāpšana; noteikumu neievērošana par zelta nodrošanu valstij; sliktas kvalitātes celtniecība; noziedzīgs nesaimnieciskums; sliktas kvalitātes mašīnu remonts; mašīnu izkomplektēšana; patvaļīga sienu pļaušana; nelikumīga kotiku un bebru ieguve.

Daļa šo noziegumu sastāvu Latvijas PSR KK nav paredzēti

tādēļ, ka republikā šādi noziegumi netiek un nevar tikt izdarīti. Daļa noziegumu sastāvu nav paredzēti tādēļ, ka tos aptver citi sastāvi ar tādu pazīmju kopumu, kas nodrošina cīņu ar šiem noziegumiem. Tādi sastāvi ir: sliktas kvalitātes produkcijas izlaišana tirdzniecībā, produkcijas piegādes plānu un uzdevumu neizpildīšana, sliktas kvalitātes celtniecība, noziedzīgs nesaimnieciskums, sliktas kvalitātes mašīnu remonts. Pēc būtības šie noziegumu sastāvi ir amatnoziegumu konkretizēti sastāvi - dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas vai nolaidības atsevišķi veidi.

Par šādiem pašiem sastāviem uzskatāmi, piemēram, patvaļīga siena pļaušana, kas zināmos apstākļos var tikt atzīta par patvarību, bet mašīnu izkomplektēšana - par amatnoziegumu vai par valsts, vai sabiedriskā īpašuma bojāšanu.

Konkretizēts sastāvs ir arī braukšanas dokumentu viltošana. Vienā gadījumā tas ir amatnoziegums, otrā - valsts vai sabiedriskā īpašuma izlaupišana, bet trešā - mantisku labumu iegūšana ar viltu vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību.

Pasažieru un kravu nelikumīga pārvadāšana ir viens no nodarbošanās ar aizliegtu rūpalu veidiem.

Tātad arī mūsu republikā šādi nodarījumi ir atzīstami par sabiedriski bīstamiem, bet patstāvīgu sastāvu radišana nav nepieciešama.

Dažu savienoto republiku kriminālkodeksi saimnieciskiem noziegumiem pieskaita arī dzīvokļu un istabu tālāknodošanu /Igaunijas PSR, Gruzijas PSR, Moldāvijas PSR, Kazahijas PSR, Armēnijas PSR, Kirgizijas PSR kriminālkodeksi/ un pasta apmaksas zīmju viltošanu /KPFSR, Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR, Moldāvijas PSR, Azerbaidžanas PSR, Igaunijas PSR, Lietuvas PSR, Armēnijas PSR un Kirgizijas PSR kriminālkodeksi/. Latvijas PSR šos noziegumus pieskaita noziegumiem pret pārvaldes kārtību, jo tie apdraud mūsu valsti noteikto apdzīvojamās platības sadales kārtību /pirmajā gadījumā/ un no -

teikto pasta sakaru izmantošanas kārtību /otrajā gadījumā/.

Šai nodaļā paredzēto noziegumu sastāvu pazīmes visumā atbilst citu savienoto republiku kriminālkodeksos aprakstītajām pazīmēm. Taču sastopamas arī atšķirības.

Tā, Latvijas PSR KK, tāpat kā Kazahijas PSR, Kirgizijas PSR, Armēnijas PSR kriminālkodeksi, paredz kriminālatbildību par sliktas kvalitātes, standartam neatbilstošas vai nekomplektas produkcijas izlaišanu, neprasot, lai tā būtu vairākkārtīga vai lielos apmēros /kā to nosaka KPFSR, Baltkrievijas PSR, Moldāvijas PSR, Gruzijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Igaunijas PSR un Lietuvas PSR kriminālkodeksi/, vai sistemātiska, vai lielos apmēros /kā to prasa Ukrainas PSR kriminālkodekss/.

Tādējādi Latvijas PSR KK krimināli sodāma sliktas kvalitātes produkcijas izlaišana formulēta plašāk. Taču šai pašā laikā šī nodarījuma sodāmību ierobežo prasība, lai vainīgais apzinātos, ka izlaistā produkcija ir sliktas kvalitātes.

Spekulācijas pazīmes visu savienoto republiku kriminālkodeksos pamatos sakrīt. Atšķirīgi formulēti tikai atbildību pastiprinošie apstākļi. Kā jau minēts, Latvijas PSR KK par tādām uzskata spekulāciju, ja tai ir nodarbošanās raksturs vai ja tā izdarīta lielos apmēros, vai to izdarījuši personu grupa pēc iepriekšējās vienošanās. KPFSR KK, tāpat kā Lietuvas PSR un Moldāvijas PSR kriminālkodeksi, spekulācijas izdarīšanu grupā pēc iepriekšējās vienošanās neuzskata par atbildību pastiprinošu apstākli. Dažu citu savienoto republiku kriminālkodeksi, bez jau minētajiem atbildību pastiprinošiem apstākļiem, min arī vēl citus apstākļus, kas pastiprina atbildību par šo noziegumu. Tā, Gruzijas PSR, Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR kriminālkodeksi par šādu apstākli uzskata spekulāciju, ko izdarījis sevišķi bīstams recidivists; Azerbaidžānas PSR KK - spekulāciju, ko izdarījis persona, kas jau agrāk tiesāta par spekulāciju; Igaunijas

nijas PSR un Kazahijas PSR kriminālkodeks. vispār neparedz apstākļus, kas pastiprina kriminālatbildību par šo noziegumu.

Pircēju apkrāpšana savienoto republiku kriminālkodeksos vairumā formulēta tāpat kā Latvijas PSR KK. Arī šī nozieguma atbildību pastiprinošie apstākļi vienādi aprakstīti Latvijas PSR, KPFSR, Azerbaidžānas PSR, Baltkrievijas PSR un Gruzijas PSR kriminālkodeksos. Taču Moldāvijas PSR KK par minētā nozieguma atbildību pastiprinošu apstākli uzskata arī pircēju apkrāpšanu, ko izdarījusi organizēta grupa, Armēnijas PSR KK - pircēju apkrāpšanu, ko izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas norunas, bet Ukrainas PSR KK par pircēju apzagšanu /tā tur nosaukts šis noziegums/ atbildību pastiprinošu apstākli tiek uzskatīts sistemātiskums, kā arī ja tā izdarīta lielos apmēros. Igaunijas PSR KK tikai vairākkārtīgu pircēju apkrāpšanu, kā arī apkrāpšanu lielos apmēros uzskata par kriminālsodāmu nodarījumu.

Visu savienoto republiku kriminālkodeksi nodarbošanos ar aizliegtu rūpālu atzīst par noziegumu tikai pēc administratīvā soda uzlikšanas par nodarbošanos ar šo rūpālu. Latvijas PSR KK, tāpat kā Baltkrievijas PSR un Moldāvijas PSR kriminālkodeksi, par šī nozieguma atbildību pastiprinošiem apstākļiem uzskata nodarbošanos ar aizliegtu rūpālu ievērojamos apmēros vai - izmantojot algotu darbu. Kirgīzijas PSR KK par atbildību pastiprinošiem apstākļiem atzīst lielus apmērus vai, ja šis darbības izdarījusi persona, kas jau agrāk sodīta par šo noziegumu, KPFSR KK - ievērojamus apmērus, algota darba izmantošanu vai minētās darbības izdarījusi persona, kas jau agrāk sodīta par nodarbošanos ar aizliegtu rūpālu, Armēnijas PSR KK - darbību izdarīšanu atkārtoti, lielos apmēros vai - izmantojot algotu darbu, bet Igaunijas PSR un Azerbaidžānas PSR KK minētā nozieguma atbildību pastiprinošie apstākļi nav minēti.

Atšķirībā no Latvijas PSR KK, KPFSR KK paredzējis kri -

minālatbildību par nelikumīgu kandžas vai citu stipru alkoholisku dzērienu izgatavošanu mājas apstākļos vai to uzglabāšanu bez nolūka pārdot, tāpat kā par attiecīgu aparātu izgatavošanu bez nolūka tos pārdot, neprasot, lai par šīm darbībām vainīgajai personai iepriekš būtu piemēroti sabiedriskās vai administratīvās ietekmēšanas līdzekļi. Par minēto noziegumu KPFSR KK paredzēts arī bargāks sods - brīvības atņemšana uz laiku līdz vienam gadam vai naudas sods līdz 300 rubļiem, bet par alkoholisku dzērienu izgatavošanu vai uzglabāšanu nolūkā tos pārdot, kā arī par šo dzērienu pārdošanu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no viena līdz trim gadiem ar mantas konfiskāciju vai bez konfiskācijas. Tādējādi KPFSR KK, salīdzinot ar Latvijas PSR KK, ievērojami paplašinājis kriminālsodāmības robežu par kandžas izgatavošanu, nosakot bargāku sodu par šo noziegumu.

Republikas KK septītā nodaļa veltīta amatnoziegumiem. Amatnoziegumu bīstamība izpaužas tādejādi, ka tie nodara vai var nodarīt būtisku kaitējumu valsts aparātam, no kura daudzējādā ziņā ir atkarīga visa mūsu zemes resursu pareiza izmantošana, darbaļaužu kultūras un sadzīves vajadzību savlaicīga apmierināšana.¹ Tāpēc energiski jāapkaro amatpersonu negodīgums, varas ļaunprātīga izmantošana, birokrātisms, kukuļošana un citas nevēlamas parādības.

Latvijas PSR KK septītā nodaļa sākotnēji sastāvēja tikai no sešiem pantiem: varas vai dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana /162.p./, nolaidība /163.p./, kukuļpēmšana /164.p./, kukuļdošana /165.p./, dienesta viltojums /166.p./ un neizpaužamu ziņu izpaušana /167.p./.

Latvijas PSR KK 162.pantā bija paredzēta kriminālatbildība par varas vai dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. Ar dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu likumdevējs saprata tādu nodarījumu, ja amatpersona tieši izlietoja sa-

¹ PSKP Programma. LVI, R., 1961., 93.lpp.

vu dienesta stāvokli pretēji dienesta interesēm vai arī izdarīja tādas darbības, kas pārsniedza tai piešķirto tiesību un pilnvaru robežas, ja minēto darbību rezultātā iestājās kāda no likumā paredzētajām sekām. Par šī nozieguma atbildību pastiprinošiem apstākļiem tika uzskatītas smagas sekas, vardarbība pret pilsoņiem vai tās piedraudējums, kā arī ja amatpersona dienesta stāvokli ļaunprātīgi izmantojusi mantkārīgā nolūkā. Par šīm darbībām tiesa varēja sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem.

Salīdzinot ar KPFSR 1926.gada kriminālkodeksu, republikas KK ievērojami sašaurinājis amatpersonu loku, uzskatot par tādām visus varas pārstāvjus un personas, kas ieņem amatus, saistītus ar organizatorisku un rīkotāju vai administratīvu un saimniecisku pienākumu pildīšanu, vai kas minētajās iestādēs, organizācijās un uzņēmumos pilda šādus pienākumus pēc speciālas pilnvaras /162.p./.

Latvijas PSR KK 163.pantā paredzēta atbildība par nolaidību. Ar nolaidību likumdevējs saprot amatpersonas pienākumu nepildīšanu, kā arī to nevērīgu, neapzinīgu vai birokrātisku pildīšanu, ja rezultātā iestājušās likumā paredzētās sekas, proti, nodarīts būtisks kaitējums valsts vai sabiedriskajām interesēm, ko aizsargā likums.

Kukuļošana ir viena no visneciešamākajām pagātnes parādībām mūsu valstī. Šīs parādības sabiedrisko bīstamību nosaka tas, ka amatpersona, kurai tiek piešķirtas noteiktas pilnvaras, par kukuli var izdarīt tādas darbības, kuru rezultātā tiek apdraudēta valsts aparāta normāla darbība, valsts disciplina un padomju iestāžu autoritāte. Bez tam kukuļošana nereti ir saistīta ar izlaupīšanām, dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, spekulāciju un citiem bīstamiem noziegumiem.

Pieņemot Latvijas PSR KK, kukuļošanai bija veltīti divi panti: kukuļņemšana /164.p./ un kukuļdošana vai sterpniecība kukuļošanā /165.p./.

Likumā paredzēta kriminālatbildība par kukuļņemšanu jebkādā veidā. Par šo nodarījumu tiesa varēja sodīt amatpersonu ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem. Par kukuļņemšanas atbildību pastiprinošiem apstākļiem uzskatīja: atkārtotu kukuļņemšanu, kukuļņemšanu, kas saistīta ar izspiešanu, vai ja to izdarījusi persona, kas ieguva atbildīgu stāvokli. Šajos gadījumos tiesa varēja noteikt brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz desmit gadiem ar mantas konfiskāciju vai bez konfiskācijas.

Latvijas PSR KK 165.p. vienlaicīgi paredzēja krimināl - atbildību par kukuļdošanu un starpniecību kukuļdošanā.

Kukuļdošanas sastāvā būtisks jauninājums ir tāš, ka persona, kas devusi kukuli, tiek atbrīvota no kriminālatbildības, ja tā pēc kukuļa došanas labprātīgi paziņo par to atiecīgajām amatpersonām /165.p./. Netiek vairs prasīts, lai šī persona "tūlīt" paziņotu par notikušo. Šis grozījums likumdošanā sekmē kukuļņēmēju atmaskošanu. Republikas kriminālkodekss ir atteicies no kukuļa provokācijas sastāva, kurš bija paredzēts KPFSR 1926.gada kriminālkodeksā, kā arī pašlaik saglabāts Ukrainas PSR kriminālkodeksā.

Kriminālatbildība paredzēta arī par dienesta viltojumu, t.i., apzināti nepatiesu ziņu ierakstīšanu dokumentos, nepatiesa dokumenta sastādīšanu, dokumenta viltošanu, kā arī apzināti nepatiesu vai viltotu dokumentu izsniegšanu /166.p./. Tomēr kriminālatbildība par minēto nodarījumu iestājas tikai tad, ja amatpersona to izdarījusi mantkārīgā nolūkā vai aiz citām personiskām tieksmēm.

Latvijas PSR KK paredzēts arī tāds sastāvs kā neizpaušanu ziņu, kuras tomēr nav valsts noslēpums, izpaušanu, ko izdarījusi amatpersona /167.p./. Vairumā citu savienoto republiku kriminālkodeksos šis sastāvs nav sastopams.

Par 166. un 167. pantos paredzētajiem noziegumiem tiesa vainīgo personu var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam /diviem/ gadiem vai ar labošanas darbiem uz lai-

ku līdz vienam gadam, vai ar atbrīvošanu no amata.

Jānorāda, ka Latvijas PSR KK nav paredzēta kriminālatbildība par varas diskreditēšanu /kā, piemēram, Kazahijas PSR KK/, tāpat nav izveidots tāds speciāls sastāvs kā birokrātisms un vilcināšanās, ieviešot dzīvē izgudrojumus un racionalizācijas priekšlikumus, kā to paredz Armēnijas PSR KK.

Pieņemot republikas KK, varas vai dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana un varas vai dienesta pilnvaru pārsniegšana, kā jau norādīts, bija formulēti citādi kā pārējās republikās, t.i., abi sastāvi bija apvienoti vienā pantā.

Latvijas PSR KK 8. nodaļā apvienoti noziegumi pret jurisdikciju.

Saskaņā ar PSRS Konstitūciju, savienoto un autonomo republiku konstitūcijām tiesas darbību mūsu valstī veic tikai tiesu orgāni. Tomēr tiesa nevar sekmīgi darboties bez izziņas, iepriekšējās izmeklēšanas, prokuratūras un citu orgānu līdzdalības. Noziegumi, kas apdraud šo orgānu normālu darbību, nodara būtisku kaitējumu padomju jurisdikcijai. Tāpēc likumdevējs paredz kriminālatbildību ne tikai par tādu noziegumu izdarīšanu, kas tieši apdraud padomju tiesas normālu darbību, bet arī par tādu noziegumu izdarīšanu, kas vērsti pret to orgānu darbību, kas sekmē tiesas darbu.

PSKP Programmā uzsvērts, ka tiesa, izmeklēšanas un izziņas orgāni savā darbā jo stingri ievēro likumību un visas procesuālās normas.¹ Likumības pārkāpumi, ko izdara tiesneši, prokurori, izmeklētāji un izziņas izdarītāji, nodara būtisku kaitējumu šo orgānu darbībai, grauj to autoritāti, ievērojami aizskar pilsoņu likumīgās tiesības un intereses. Kaitējumu minēto orgānu darbībai var nodarīt arī citas per-

¹ PSKP Programma. LVI, R., 1961., 94.lpp.

sonas, kurām vai nu nav nekāda sakara ar šo orgānu darbību, vai arī tām likums uzlicis par pienākumu ar savām darbībām sekmēt tiesas spriešanu /liecinieki, eksperti, tulki/.

Latvijas PSR KK, salīdzinot ar KPFSR 1926.gada KK, izveidota jauna nodaļa - "Noziegumi pret jurisdikciju", kurā galvenokārt apvienoti vienkopus agrākajā kodeksā pa dažādām nodaļām izmētatītie sastāvi. Šīs nodaļas radīšana liecina par socialistiskās likumības tālāko nostiprināšanos, jo rada jaunas tiesiskas garantijas padomju pilsoņiem. Tomēr daži no šai nodaļā paredzētajiem sastāviem ir jauni. Tā, 175.pantā paredzēta liecinieka, cietuša vai eksperta piespiešana ar uzpirkšanu, draudiem vai citādā veidā dot apzināti nepatiesu liecību vai atzinumu tiesu un izmeklēšanas iestādēm vai atteikties no liecības vai atzinuma došanas. Ar tādām parādībām mēs sastopamies daudzās lietu kategorijās, jo sevišķi saimnieciskajās lietās, arī izvarošanas lietās, ja aculieciniekus vai cietušos visadi ietekmē, lai piespiestu atteikties no savām liecībām. Jaunais likums sekmēs šīs bīstamās parādības apkarošanu.

Jauns šai nodaļā ir arī 178.pants, kurā paredzēta atbildība par aprakstītas vai arestētas mantas izšķēdēšanu, atsavināšanu vai slēpšanu. Tas nodrošina kā kriminālsprieduma, tā arī civilsprieduma izpildīšanu.

Latvijas PSR KK papildināta ar tādu jaunu nozieguma sastāvu kā nevainīgas personas saukšanu pie kriminālatbildības /168.p./ . Tas darīts ne tādēļ, ka tādu noziegumu skaits mūsu republikā būtu pieaudzis. Taisni otrādi. Tādu noziegumu gandrīz nav. Bet komunistiskā partija prasa, lai socialistiskās likumības pārkāpumi, realizējot jurisdikciju, nekad vairs neatkārtotos. Tāpēc šīs jaunās normas ir vajadzīgas. Tās nodrošina pilsoņu personas neaizskaramību.

S tarp noziegumiem pret jurisdikciju paredzēti vēl divi jauni sastāvi: iepriekš neapsolīta slēpšana /182.p./ un neziņošana par noziegumu /183.p./.

Visus noziegumus pret jurisdikciju atkarībā no nozieguma izdarīšanas subjekta var iedalīt trīs grupās: noziegumi, ko izdara amatpersonas /168.-172.p./, noziegumi, ko izdara citas personas /173.-178.p., 182., 183.p./, un noziegumi, ko izdara notiesātie /179.-181.p./.

Latvijas PSR KK 168.pantā paredzēta izziņas izdarītāja, izmeklētāja vai prokurora kriminālatbildība par personas saukšanu pie atbildības, zinot, ka tā nav vainīga, bet 169.pantā - tiesneša atbildība par nelikumīga sprieduma vai lēmuma taisīšanu. Tomēr atbildība par minētiem nodarījumiem iestājas tikai tad, ja tie izdarīti aiz mantkārības vai citām personiskām tieksmēm. Ja šīs darbības saistītas ar apsūdzību sevišķi bīstama valsts vai cita smaga nozieguma izdarīšanā, tad noziegumi uzskatāmi par izdarītiem pastiprinātos apstākļos.

Kriminālatbildība par apzināti nelikumīgu apcietināšanu pēc Latvijas PSR KK iestājas neatkarīgi no nodarījuma motīviem /170.p./, bet par apzināti nelikumīgu aizturēšanu vai piespiedu atvešanu atbildība paredzēta tikai tad, ja šīs darbības izdarītas aiz mantkārīgām vai citādām personiskām tieksmēm /171.p./.

Latvijas PSR KK 172.pantā paredzēta kriminālatbildība par piespiešanu dot liecību nopratināšanā, ja to ar nelikumīgām darbībām izdara izziņas izdarītājs, izmeklētājs vai prokurors. Ja minētās darbības saistītas ar vardarbību vai pīrgāšanos par nopratināmā personību, tad noziegums uzskatāms par izdarītu atbildību pastiprinātos apstākļos.

Par noziegumiem pret jurisdikciju, ko izdarījušas amatpersonas, paredzēti bargi sodi - brīvības atņemšana uz dažādu laiku, bet atsevišķos gadījumos pat uz laiku līdz desmit gadiem /168.p.2.d., 169.p.2.d., 172.p.2.d./, kas pilnībā atbilst šo noziegumu bīstamībai.

Kā jau minēts, noziegumus pret jurisdikciju bez amatpersonām var izdarīt arī citas personas. Tā, mūsu republikas

kriminālkodeksā paredzēta privātpersonas atbildība par apzināti nepatiesu ziņojumu par nozieguma izdarīšanu nolūkā panākt krimināllietas ierosināšanu pret kādu personu /173.p./ Ja ziņojums saistīts ar apsūdzību sevišķi bīstama valsts vai cita smaga nozieguma izdarīšanā vai ar apsūdzības pierādījumu mākslīgu radīšanu, vai izdarīts mantkārīgā nolūkā, tad šādas darbības uzskatāmas par izdarītām atbildību pastiprinošos apstākļos.

Latvijas PSR KK 174.pantā paredzēta liecinieka, cietuša, eksperta un tulka kriminālatbildība par apzināti nepatiesu liecību, atzinumu vai tulkojumu izmeklēšanas gaitā vai tiesā. Šī nozieguma atbildību pastiprinoši apstākļi ir: smagas sekas, mantkārība vai minētās darbības izdarītas, izmeklējot vai iztiesājot tiesā lietas par sevišķi bīstamu valsts noziegumu vai citu smagu noziegumu.

Pie kriminālatbildības saucamas arī privātpersonas, kuras piespiedušas liecinieku, cietušo vai ekspertu dot nepatiesu liecību vai atzinumu krimināllietā /175.p./.

Mūsu republikas kriminālkodeksā paredzēta atbildība ne tikai par liecinieka vai cietuša, bet arī par eksperta, tulka vai pieaicinātā izvairīšanos no ierašanās pēc izziņas, izmeklēšanas vai tiesu iestādes aicinājuma vai par atteikšanos no liecības došanas vai savu pienākumu pildīšanas /176.p./. Bez tam pie kriminālatbildības saucamas arī personas, kas izpaukušas iepriekšējās izmeklēšanas vai izziņas datus bez prokurora, izmeklētāja vai izziņas izdarītāja atļaujas /177.p./, un personas, kas apmainījušas, izšķērdējušas, atsavinājušas vai slēpušas viņam uzticēto vai arestēto mantu /178.p./.

Latvijas PSR KK 182.pantā paredzēta kriminālatbildība par noziedznieka, nozieguma izdarīšanas rīku un līdzekļu, nozieguma pēdu vai noziedzīgā kārtā iegūto priekšmetu iepriekš neapsolītu slēpšanu. Taču iepriekš neapsolīta slēp-

šana uzskatāma par kriminālsodāmu nodarīju u tikai tad, ja par slēpjamo noziegumu likumā paredzēta brīvības atņemšana uz hiku, ilgāku par pieciem gadiem. Soda mērs par šo noziegumu ir atkarīgs no slēpjamā nozieguma smaguma un soda veida un mēra, kas likumā paredzēts par slēpjamo noziegumu. Ja par slēpjamo noziegumu likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par pieciem gadiem, bet ne ilgāku par desmit gadiem, tad par tā iepriekš neapsolītu slēpšanu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam, vai ar naudas sodu līdz 100 rubļiem. Ja par slēpjamo noziegumu likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par desmit gadiem, vai augstākais soda mērs, tad šāda nozieguma iepriekš neapsolīta slēpšana tiek sodīta ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem vai ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam, vai ar naudas sodu līdz 300 rubļiem.

Tāpat mūsu republikas KK paredzēta atbildība par neziņošanu, ja ir droši zināms, ka tiek gatavoti vai izdarīti kriminālkodeksa 183.pantā paredzētie noziegumi. Par šo nodarījumu, tāpat kā par citiem noziegumiem pret jurisdikciju, tiesa var piespriest brīvības atņemšanu vai labošanas darbus sankcijā paredzētajās robežās.

Bez jau minētajiem nozieguma sastāviem Latvijas PSR KK paredzēti vairāki noziegumi, par kuru izdarīšanu pie krimi - nālatbildības saucamas notiesātās personas. Tā, 179.pantā paredzēta izsūtītās personas kriminālatbildība par patvaļīgu atgriešanos apvidos, kur tai aizliegts dzīvot, 180.pantā - notiesātās personas kriminālatbildība par bēgšanu no noietinājuma vietas vai ceļā uz šo vietu, bet 181.pantā - personas, kas izcieš sodu vai atrodas iepriekšējā apcietinājumā, atbildība par bēgšanu no ieslodzījuma vietas vai apcietinājuma. Ja ieslodzītā bēgšana saistīta ar vardarbību pret apsardzi, tā izdarīta atkārtoti vai to izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas norunas, tad noziegums jākvalificē pēc 181.

panta 2.daļas, jo ir izdarīts atbildību pastiprinošos apstākļos.

Par minētajiem noziegumiem tiesa var sodīt ar izsūtījuma aizstāšanu ar nometinājumu /179.p./, ar nometinājuma aizstāšanu ar brīvības atņemšanu /180.p./ un ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem /181.p./.

Salīdzinot ar citu savienoto republiku kriminālkodeksiem, Latvijas PSR KK atrodamas dažas atšķirības. Piemēram, mūsu republikas KK nav tādu sastāvu kā amatpersonas izvairīšanās no tiesas sprieduma izpildīšanas, ko paredz Azerbaidžānas PSR KK, ļaunprātīga izvairīšanās no labošanas darbu izcēšanas, kas noteikta Igaunijas PSR KK, advokāta negodprātīga savu pienākumu pildīšana, kā arī personiskā galvotāja uzņemto pienākumu nepildīšana /ietverti Armēnijas PSR KK/.

Vairums noziegumu sastāvu neatšķiras no atbilstošiem sastāviem citu savienoto republiku kriminālkodeksos, taču sastopamas arī atšķirības. Kā jau minēts, pēc Latvijas PSR KK kriminālatbildība par personas saukšanu pie kriminālatbildības, zinot, ka tā nav vainīga, iestājas tikai tad, ja tā izdarīta aiz mantkārības vai citādām personiskām tieksmēm. Tāpat šis jautājums atrisināts Ukrainas PSR, Kirgizijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Armēnijas PSR, Lietuvas PSR kriminālkodeksos. KPFSR, Moldāvijas PSR, Gruzijas PSR, Igaunijas PSR un Kazahijas PSR kriminālkodeksi minētās personas sauc pie kriminālatbildības neatkarīgi no tā, kādi motīvi pamudināja vainīgo tā rīkoties.

Latvijas PSR KK, tāpat kā Ukrainas PSR, Kirgizijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Igaunijas PSR, Kazahijas PSR, Armēnijas PSR un Lietuvas PSR kriminālkodeksi, apzināti nelikumīga sprieduma vai lēmuma taisīšanu uzskata par noziegumu tikai tad, ja konstatēta mantkārība vai citādas personiskas tiesmes. Gruzijas PSR un Moldāvijas PSR kriminālkodeksi par minētā nozieguma atbildību pastiprinošām pazīmēm uzskata nelikumīga sprieduma vai lēmuma taisīšanu aiz mantkārīgām vai

citādām personiskām tieksmēm.

Par atbildību pastipriņošiem apstākļiem mūsu republi -
kas KK uzskata nelikumīga sprieduma vai lēmuma taisīšanu,
kas saistīta ar apsūdzību sevišķi bīstama valsts vai citāda
smaga nozieguma izdarīšanā. Tāpat jautājums risināts arī
Armēnijas PSR KK. Toties Azerbaidžānas PSR KK vispār nav
paredzēta paaugstināta tiesneša atbildība par apzināti ne -
likumīga sprieduma vai lēmuma taisīšanu, kas izdarīta pa -
stipriņošos apstākļos. Te visos gadījumos paredzētais sods
ir brīvības atņemšana uz laiku no diviem līdz pieciem ga -
diem.

Citādi šis jautājums izlemts KPFSR un dažu citu savieno -
to republiku kriminālkodeksos. KPFSR KK, kā arī Ukrainas
PSR, Baltkrievijas PSR, Moldāvijas PSR un Kirgīzijas PSR
kriminālkodeksi par minētā nozieguma atbildību pastipriņošu
apstākli uzskata smagu seku iestāšanos, kas, protams, ap -
tver arī tās atbildību pastipriņošās pazīmes, kas paredzē -
tas Latvijas PSR KK. Šāds sastāvs labāk atspoguļo minētā
nozieguma būtību un sabiedrisko bīstamību.

Latvijas PSR KK kriminālatbildība par apzināti nelikumī -
gu apcietināšanu, kā arī aizturēšanu vai piespiedu atvešanu
noteikta tāpat kā Igaunijas PSR KK. Armēnijas PSR un Lietu -
vas PSR kriminālkodeksi kā abu noziegumu sastāvu obligātu
pazīmi nosaka minēto darbību izdarīšanu aiz mantkārīgām vai
citādām personiskām tieksmēm. KPFSR, Ukraines PSR, Balt -
krievijas PSR, Kazahijas PSR un Kirgīzijas PSR kriminālkō -
deksos nelikumīga aizturēšana vai piespiedu atvešana ir so -
dāma neatkarīgi no šādas darbības izdarīšanas motīviem,
līdz ar to nodrošinot efektīvāku personas neaizskaramības
aizsardzību. Moldāvijas PSR un Gruzijas PSR kriminālkodeksi
minētā nozieguma izdarīšanu aiz mantkārīgām vai citādām
personiskām tieksmēm uzskata par atbildību pastipriņošām
pazīmēm, kas saistītas ar bargāku sodu /brīvības atņemšanu
uz laiku no viena līdz pieciem gadiem/.

Nelikumīgu piespiedu atvešanu KPFSR, Baltkrievijas PSR, Gruzijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Kazahijas PSR un Kirgīzijas PSR kriminālkodeksi neuzskata par kriminālsodāmu nodarījumu.

Latvijas PSR KK, tāpat kā KPFSR, Baltkrievijas PSR un Moldāvijas PSR kriminālkodeksos, paredzēta kriminālatbildība par liecinieka, cietušā vai eksperta piespiešanu dot nepatiesu liecību vai atzinumu tiesu un izmeklēšanas iestādēm vai atteikties no liecības vai atzinuma došanas. Armēnijas PSR KK kā atbildību pastiprinošs apstākļi minēta vardarbības pielietošana pret liecinieku vai cietušo, nolūkā viņu piespiest dot nepatiesu liecību, bet pret ekspertu - nolūkā viņu piespiest dot nepatiesu atzinumu.

Dažu savienoto republiku kriminālkodeksos paredzēta atbildība ne tikai par liecinieka, cietušā vai eksperta piespiešanu dot nepatiesu liecību vai atzinumu, bet arī par draudiem aiztriebības par agrāk doto liecību vai atzinumu. Atbildība par draudiem lieciniekam vai ekspertam paredzēta Ukrainas PSR, Igaunijas PSR un Kirgīzijas PSR kriminālkodeksos. Latvijas PSR KK paredzēti divi speciāli panti: draudi cietušajam un liecinieka, cietušā, eksperta un tulka uzpirkšana. Igaunijas PSR KK ļoti pareizi uzsvērtā nepieciešamība sodīt par vardarbību un draudiem, kas vērsti pret noziegumu izdarījušo personu, nolūkā slēpt citus nozieguma līdzdalībniekus vai aiztriebības par to atmaskošanu.

Jautājums par kriminālatbildību par iepriekš neapsolītu slēpšanu /izņemot atbildību par iepriekš neapsolītu valsts noziegumu slēpšanu/ savienoto republiku kriminālkodeksos atrisināts dažādi.

Kā jau minēts, Latvijas PSR KK iepriekš neapsolītu slēpšanu uzskata par kriminālsodāmu nodarījumu tad, ja par slēpjamo noziegumu likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par pieciem gadiem. Arī Kazahijas PSR KK sakumā bija paredzēta kriminālatbildība tikai par tādu nozie-

gumu iepriekš neapsolītu slēpšanu, par kuru šim likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par pieciem gadiem. Gruzijas PSR KK par kriminālsodāmu nodarījumu atzīst tikai tādu noziegumu iepriekš neapsolītu slēpšanu, par kuru pēc likuma var tikt piespriesta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par trim gadiem, bet soda mēru nosaka atkarībā no slēpjamā nozieguma smaguma.

Visu pārējo savienoto republiku kriminālkodeksi gājuši pa citu ceļu. Tie pantā, kas paredz kriminālatbildību par iepriekš neapsolītu slēpšanu, uzskaitījuši visus tos noziegumus, kuru iepriekš neapsolīta slēpšana ir sodāma.

Jautājums par neziņošanu, ka izdarīts vai gatavots noziegums, savienoto republiku kriminālkodeksos atrisināts vienvērtīgāk, kaut arī ne vienādi.

Latvijas PSR KK paredzēta kriminālatbildība par neziņošanu, ja ir droši zināms, ka tiek gatavoti vai izdarīti šādi valsts noziegumi: valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšana zādzības vai atklātas zādzības ceļā, ja tā izdarīta lielos apmēros vai to izdarījis sevišķi bīstams recidivists; valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšana, izdarot vardarbīgu uzbrukumu; valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšana, piesavinoties, izšķērdējot vai ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, kas izdarīta lielos apmēros; valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšana, izdarot krāpšanu, ar ko nodarīti lieli zaudējumi valstij vai sabiedriskai organizācijai vai ko izdarījis sevišķi bīstams recidivists; tīša slepkavība; tīša slepkavība pastipriņošos apstākļos; laupīšana; ieroču vai sprāgstvielu zādzība, ja tā izdarīta lielos apmēros vai to izdarījis sevišķi bīstams recidivists; pretošanās priekšniekam vai viņa piespiešana pārkāpt dienesta pienākumus, kas saistīta ar priekšnieka vai citas karadienesta pienākumus pildošas personas slepkavību ar nodomu vai izdarīta kara laikā vai kaujas apstākļos.

Baltkrievijas PSR un Moldāvijas PSR kriminālkodeksi tā

pat paredz kriminālatbildību par neziņošanu par slepkavību, laupīšanu, valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu zā - dzības vai atklātas zēdzības ceļā pastiprinošos apstākļos. Šie kriminālkodeksi par sodāmu uzskata arī neziņošanu par izvarošanu, kas izdarīta pastiprinošos apstākļos, kā arī par mantas zēdzību un atklātu zēdzību, kas izdarīta pastiprinošos apstākļos.

Kriminālkodeksa 9. nodaļa veltīta noziegumiem pret pārvaldes kārtību /184. - 203.p./.

Padomju valsts pārvaldes aparāta svarīga iezīme ir tā ciešās, nesaraucamās saites ar darbaļaužu masām. Padomju darbaļaužu lielais vairākums, tādā vai citādā veidā piedaloties valsts pārvaldīšanā, ar lielu atbildības sajātu pilda savu pilsoņa pienākumu, tādējādi sekmējot sociālistiskās likumības un tiesiskās kārtības tālāku nostiprināšanos valstī. Tomēr praksē joprojām sastopamies ar gadījumiem, ka atsevišķi pilsoņi nepilda valsts pārvaldes orgānu un sabiedrisko organizāciju norādījumus vai arī citādi traucē šo orgānu normālu darbību. Mazāk bīstamiem šāda veida pārkāpumiem tiek piemēroti administratīvie, disciplinārie sodi vai sabiedriskie ietekmēšanas līdzekļi, bet visbīstamākie no tiem tiek pasludināti par noziegumiem pret pārvaldes kārtību.

Visus noziegumus pret pārvaldes kārtību iedala divās grupās: noziegumi, kas apdraud valsts orgānu un sabiedrisko organizāciju normālu darbību /184.-198.p./, un noziegumi, kas iekļauti Latvijas PSR KK sakarā ar starptautiskām konvencijām /199.-203.p./.

Pie noziegumiem, kas apdraud valsti noteikto pārvaldes kārtību visumā, pieder pretošanās varas un sabiedrības pārstāvīm, kas pilda viņam uzliktos pienākumus, kā arī šo personu piespēšana izdarīt acīm redzami nelikumīgas darbības /184.p./.

Noziegumi, kas vērsti pret varas orgānu un sabiedrisko organizāciju normālu darbību, bieži vien vienlaicīgi ap-

draud arī varas vai sabiedrības pārstāvju dzīvību, veselību vai cieņu. Tāpēc Latvijas PSR KK 185.pantā paredzēta kriminālatbildība par varas vai sabiedrības pārstāvja, kas izpilda sabiedriskās kārtības uzturēšanas pienākumus, publisku goda aizskaršanu sakarā ar šīm personām uzlikto pienākumu izpildīšanu, bet 186. pantā bija paredzēta atbildība par amatpersonas vai sabiedriska darbinieka piekaušanu /1.daļa/ vai draudiem noslepkavot, nodarīt smagus miesas bojājumus, iznīcināt mantu ar dedzināšanu /2.daļa/, ja minētās darbības bija izdarītas sakarā ar šo personu dienesta vai sabiedrisko darbību.

Arī amatpersonas nosaukuma vai varas patvaļīga piesavināšanās ir noziegums /187.p./. Šai gadījumā persona, uzdamās par valsts varas pārstāvi /piemēram, par tiesnesi, izmeklētāju, milicijas darbinieku u.tml./ vai par kādu citu valsts, sabiedriskās vai kooperatīvās organizācijas amatpersonu /piemēram, par iestādes priekšnieku/, izdara kādu sabiedriski bīstamu darbību. Šāds nodarījums diskreditē varas orgānus un citas valsts un sabiedriskās organizācijas, nodara kaitējumu pilsoņu interesēm un visumā traucē valsts un sabiedrisko iestāžu normālu darbību.

Latvijas PSR KK kriminālatbildība paredzēta ne tikai par dokumentu nozagšanu, iznīcināšanu, sabojāšanu vai slēpšanu, kā arī zīmogu vai spiedogu nozagšanu, kuri atrodas valsts vai sabiedriskajās organizācijās, ja šīs darbības izdarītas aiz mantkārības vai citām personiskām tiekmēm /188.p./, bet arī par pasu un citu svarīgu personas dokumentu nozagšanu pilsoņiem vai šo dokumentu izmantošanu /189.p./. Tāpat pie kriminālatbildības saucamas personas, kas viltot dokumentus, zīmogus vai spiedogus vai izmanto viltotus dokumentus, zīmogus vai spiedogus /190.p./, kā arī viltot pasta apmaksas zīmes, izmanto vai pārdod viltotas pasta apmaksas zīmes /191.p./.

Minētie nodarījumi ir sabiedriski bīstami, jo traucē

lietu pareizu izšķiršanu valsts un sabiedriskajās iestādēs, kā arī rada iespēju vainīgajām personām izdarīt citus vēl smagākus noziegumus.

Lai nodrošinātu valsts robežu neaizskaramību, PSRS Ministru Padome nosaka pierobežas joslas un zonas ar speciālu pasu režīmu, kas nodrošina kontroli pār pilsoņu iebraukšanu un uzturēšanos minētajā joslā vai zonā. Par iebraukšanas vai uzturēšanās noteikumu pārkāpšanu pierobežas joslā vai zonā paredzēta administratīva atbildība. Kriminālatbildība par minēto nodarījumu iestājas tikai tad, ja noteikumu pārkāpšana ir izdarīta pēc administratīvā soda uzlikšanas par tādu pašu pārkāpumu /192.p./. Arī dzīvošana bez pases vai bez pierakstišanās apvidos, kur pastāv speciāli dzīvošanas un pierakstišanās noteikumi, apdraud pārvaldes kārtību, dod iespēju noziedzīgiem un pretvalstiskiem elementiem iekļūt šajos apvidos. Taču kriminālatbildība iestājas tikai par pasu noteikumu ļaunprātīgu pārkāpšanu, t.i., ja persona pirms pārkāpuma izdarīšanas jau divas reizes sodīta administratīvā kārtā par tādu pašu pārkāpumu /193.p./.

Saskaņā ar Likumu par vispārējo karaklausību visām karadienestam pakļautām personām jāstājas kara uzskaitē savā dzīves vietā. Karaklausībai pakļauto personu pareiza uzskaitē ir Padomju Armijas komplektešanas svarīgs nosacījums. Kara uzskaites noteikumu pārkāpšana ir administratīvi sodāms nodarījums. Taču, ja karadienestam pakļautā persona pēc administratīvā soda uzlikšanas atkal izdara tādu pašu pārkāpumu, tad iestājas kriminālatbildība. Latvijas PSR KK 194. pantā noteikta kriminālatbildība arī par izvairīšanos no militārām apmācībām. Arī šis nodarījums ir sabiedriski bīstams, jo traucē PSRS Bruņoto Spēku kadru sagatavošanu un līdz ar to zināmā mērā apdraud valsts aizsardzības spējas. Par karaklausībai pakļautās personas izvairīšanos no militārām apmācībām tiesa varēja piespriest labošanas darbus uz laiku līdz sešiem mēnešiem vai naudas sodu līdz 100 rubļiem.

Latvijas PSR KK 195.pantā paredzēta kriminālatbildība par patvarību, t.i., kādas darbības izdarīšanu patvaļīgi, apejot likumā noteikto kārtību, lai realizētu savas vai citas personas patiesās vai iedomātās tiesības, ja šās darbības tiesiskumu apstrīd fiziskā vai juridiskā persona. Bez tam kriminālatbildība iestājas tikai tad, ja minēto darbību rezultātā pilsonim, valsts vai sabiedriskai organizācijai nodarīts ievērojams zaudējums.

Tāpat mūsu republikas kriminālkodeksā atbildība paredzēta arī par apdzīvojamās platības nelikumīgu tālāknodošanu pret atlīdzību /196.p./, mehāniskā transporta līdzekļa nelikumīgu aizbraukšanu bez piesavināšanās nolūka /197.p./ un civilstāvokļa aktu registrācijas likumu pārkāpšanu, t.i., par apstākļu slēpšanu, kuri kavē iestāties laulībā, vai citu nepatiesu ziņu sniegšanu civilstāvokļa aktu ierakstu iestādēm /198.p./.

Sods par noziegumiem, kas apdraud valsts orgānu vai sabiedrisko organizāciju normālu darbību, Latvijas PSR KK noteikts atkarībā no to sabiedriskās bīstamības pakāpes. Visos minētajos gadījumos ir noteiktas alternatīvas sankcijas, kurās blakus brīvības atņemšanai paredzēti arī labošanas darbi /186.-188.p./ un naudas sods /184., 189.-193., 197.p./. Atsevišķos likumā paredzētos gadījumos tiesa var piemērot arī sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļus /195.p./.

Valstī noteikto pārvaldes kārtību apdraud arī Latvijas PSR KK 199.-203.pantā paredzētie noziegumi, kuri, pamatojoties uz starptautiskām konvencijām, kuras parakstījuši PSRS, iekļauti visu savienoto republiku kriminālkodeksos. Tā, kriminālatbildība paredzēta par Sarkanā Krusta un Sarkanā Pusmēness zīmju un nosaukumu nelikumīgu lietošanu /199.p./, PSRS vai savienotās republikas Valsts karoga nelikumīgu pacelšanu uz tirdzniecības kuga /200.p./, palīdzības nesniegšanu kugu sadursmes gadījumā /201.p./, kapteinim par sava kuga nosaukuma nepazīpošanu /202.p./ un jūras telegrāfa ka-

beļa sabojāšanu. /203.p./.

Minētajos noziegumos vainīgās personas tiesa var sodīt ar brīvības atņemšanu vai citu mazāk bargu sodu, kas paredzēts panta sankcijā /199.-201.p./, kā arī ar labošanas darbiem vai naudas sodu /202., 203.p./.

Salīdzinot Latvijas PSR KK 9. nodaļu ar citu savienoto republiku kriminālkodeksu attiecīgajām nodaļām, vērojamas dažas īpatnības. Tā, mūsu republikas KK 9.nodaļā ievietoti tādi noziegumu sastāvi, kuri nav paredzēti dažu savienoto republiku kriminālkodeksos, piemēram, pasu zādzība. Nodaļā ietverti arī tādi noziegumu sastāvi kā nelikumīga apdzīvojamās platības tālāknodešana, pasta apmaksas zīmju viltošana, kurus vairums savienoto republiku kriminālkodeksu iekļāvuši nodaļā par saimnieciskiem noziegumiem.

Latvijas PSR KK nebija tādu noziegumu sastāvu kā celtniecības noteikumu pārkāpšana, nav arī līdz šim tādu noziegumu sastāvu kā apzināti nepatiesas liecības došana, kas saistīta ar valsts pensijas nelikumīgu saņemšanu, izgudrojumu pieteikšana ārvalstīs vai to nodošana ārvalstīm. Tāpat Latvijas PSR KK /atšķirībā no Kirgīzijas PSR KK/ nav paredzēta kriminālatbildība par izgudrojumu patentēšanu ārvalstīs.

Latvijas PSR KK, tāpat kā Moldāvijas PSR, Gruzijas PSR, Kazahijas PSR un Igaunijas PSR kriminālkodeksi, neparedz paaugstinātu atbildību par sevišķi svarīgu dokumentu zādzību vai sabojāšanu, pat ja šēdas darbības izraisījušas smagas sekas, kā tas noteikts KPFSR, Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Lietuvas PSR, Kirgīzijas PSR un Armēnijas PSR kriminālkodeksos.

Latvijas PSR KK, tāpat kā Moldāvijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Igaunijas PSR, Armēnijas PSR, Kazahijas PSR, Lietuvas PSR kriminālkodeksi, nenorobežo pēc sabiedriskās bīstamības pakāpes dokumentu, zīmogu vai spiedogu viltoša-

nu no viltotu dokumentu, blanku, zīmogu vai spiedogu izmantošanas, bet gan apvieno abus noziegumu sastāvus vienā pantā, nosakot vienādu kriminālsodu.

Patvarības sastāvs Latvijas PSR KK ir formulēts nedaudz savādāk nekā KPFSR, Baltkrievijas PSR, Gruzijas PSR, Lietuvas PSR, Armēnijas PSR un Kazahijas PSR kriminālkodeksos. Latvijas PSR KK, tāpat kā Ukrainas PSR KK, neprasa, lai persona, kas izdara kādas darbības patvaļīgi, apejot likumā noteikto kārtību, īstenotu savas esošās vai iedomātās tiesības. Patvarības sastāvs būs jebkurā gadījumā, ja persona apzināti apiet likumā noteikto kārtību un nodara ievērojamu zaudējumu valsts vai sabiedriskai iestādei, uzņēmumam vai organizācijai.

Latvijas PSR KK nodaļā par noziegumiem pret pārvaldes kārtību paredz arī kriminālatbildību par mehāniskā transporta līdzekļu nelikumīgu aizbraukšanu bez piesavināšanās nolūka. Vairumā savienoto republiku kriminālkodeksos automašīnu aizdzīšana ietverta nodaļā par noziegumiem pret sabiedrisko kārtību un sabiedrisko drošību /Gruzijas PSR, Azerbaidžānas PSR un Lietuvas PSR kriminālkodeksi/, kas labāk raksturo šā nozieguma būtību un bīstamību.

Latvijas PSR KK desmitajā nodaļā paredzēti noziegumi pret sabiedrisko drošību, sabiedrisko kārtību un iedzīvotāju veselību.

PSRS Konstitūcija katram padomju pilsonim uzliek par pienākumu pildīt likumus, būt disciplinētam darbā, godīgi izturēties pret sabiedriskiem pienākumiem un cienīt sociālistiskās kopdzīves noteikumus. Šo konstitucionālo pienākumu nelokāmu ievērošanu nodrošina stingra sabiedriskā kārtība valstī. Tomēr vēl joprojām mūsu republikā sastopami sabiedriskās kārtības un sabiedriskās drošības pārkāpumi. Visbīstamākie no tiem tiek atzīti par noziegumiem, bet pret mazāk bīstamiem šāda veida pārkāpumiem valsts cīnās ar administratīvās un sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļiem.

Visus Latvijas PSR KK 10.nodaļā paredzētos noziegumus pēc tiešā apdraudējuma objekta var iedalīt trīs grupās: noziegumi pret sabiedrisko kārtību /204.-212.p./, noziegumi pret sabiedrisko drošību /213.-221.p./ un noziegumi pret iedzīvotāju veselību /222.-225.p./.

Noziegumi pret sabiedrisko kārtību apdraud sabiedrisko mieru, darbaļaužu atpūtas un sadzīves netraucētu norisi, kā arī valsts un sabiedrisko iestāžu normālu darbību.

Starp noziegumiem pret sabiedrisko kārtību visbīstamākais un visbiežāk sastopamais ir huligānisms. Huligānisms ir tišas darbības, kas rupji pārkāpj sabiedrisko kārtību vai sociālistiskās sadzīves noteikumus un izpaužas acīm redzamā necieņā pret sabiedrību. Latvijas PSR KK atbildība par huligānismu paredzēta 204.pantā.

Pieņemot mūsu republikas KK, par huligānismu atbildību pastiprinošām tika uzskatītas šādas pazīmes: ja huligāniskās darbības izdarījusi persona, kas jau agrāk sodīta par huligānismu; ja tās saistītas ar pretošanos varas pārstāvim vai sabiedrības pārstāvim, kas izpilda sabiedriskās kārtības uzturēšanas pienākumus; ja tās saistītas ar miesas bojājumu nodarīšanu; pēc sava satura ir sevišķi ciniskas un bezkauņīgas. Tāpat kriminālatbildība bija paredzēta arī par sīko huligānismu, ja personai viena gada laikā jau divas reizes bija piemēroti sabiedriskās vai administratīvās ietekmēšanas līdzekļi par sīko huligānismu.

Par ļaunprātīgu huligānismu tiesa varēja vainīgajam piespriest brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem, kā arī izsūtīšanu vai bez tās.

Latvijas PSR KK 205.pantā paredzēta kriminālatbildība par draudiem izdarīt slepkavību, nodarīt smagu miesas bojājumu vai iznīcināt mantu ar dedzināšanu. Tomēr šādi draudi sodāmi tikai tad, ja ir bijis pamats baidīties, ka tie var tikt izpildīti.

Lai aizsargātu mūsu republikas teritorijā atrodošos vēs-

tures, arheoloģijas, mākslas, arhitektūras pieminekļus, kā arī dabas objektus, Latvijas PSR KK paredzēta atbildība par šo pieminekļu tīšu iznīcināšanu vai bojāšanu /206.p./.

Kriminālatbildība paredzēta arī par kapa apgānīšanu, kā arī par darbībām, kas saistītas ar pieminekļa vai citu uz kapa vai kapā atrodamos priekšmetu nolaupišanu vai arī liķa apgānīšanu /207.p./. Šis noziegums ir sabiedriski bīstams tādēļ, ka rupji aizskar pilsoņu morālās jūtas un var būt par parazitisku elementu eksistēšanas formu.

Saskaņā ar Latvijas PSR KK pie atbildības saucamas personas, kas tur zagļu un izvirtības perēkļus, kā arī nodarbojas ar savešanu /208.p./. Lai gan šāds nodarījums praksē reti sastopams, tam ir liela sabiedriskā bīstamība, jo noziedzības perēkļu turēšana un savešana ir viena no vispretdīgākajām parazitisma formām, bet pašu perēkļu pastāvēšana ievērojamā mērā apdraud sabiedrisko drošību republikā. Tāpat paredzēta kriminālatbildība arī par pornogrāfisku priekšmetu, sacerējumu, attēlu izgatavošanu, izplatīšanu, reklamēšanu, kā arī par tirgošanos ar tiem vai to glabāšanu pārdošanas vai izplatīšanas nolūkā /209.p./.

Latvijas PSR KK 210.pantā bija paredzēta kriminālatbildība par nepilngadīgo personu iesaistīšanu noziedzīgā darbībā, kā arī par viņu izmantošanu, lai varētu parazitiski eksistēt. Pleaugušo personu darbībām, kas vēršas uz nepilngadīgo iesaistīšanu noziegumos, ir paaugstināta sabiedriskā bīstamība, jo tās ir krasā pretrunā ar jaunā padomju cilvēka audzināšanas pasākumiem mūsu valstī, kā arī var kļūt par parazitisku elementu eksistēšanas formu. Bez tam pie kriminālatbildības tika sauktas arī pilngadīgas un darba spējīgas personas, kas klaiņoja vai ubagoja, ja viņas par līdzīgu nodarījumu bija brīdinājuši administratīvā iestāde /211.p./.

Latvijas PSR Konstitūcijā noteikts, ka visi pilsoņi var brīvi piekopt reliģiskus kultus, kā arī antireliģisku pro-

pagandu, taču, ja pretsabiedriski elementi organizē grupas, kuru darbība, arī izpauzdamās kā reliģisko mācību sludi - nāšana un reliģisku rituālu izpildīšana, ir saistīta ar kaitējuma nodarīšanu pilsoņu veselībai vai citādiem pilsoņu personas vai viņa tiesību apdraudējumiem, tad šādas darbības atzīstamas par noziedzīgām. Par noziegumu bija uzskatīta arī minētās grupas vadīšana un nepilngadīgo iesaistīšana tajās. /212.p./.

Noziegumos pret sabiedrisko kārtību vainīgās personas tiesa visos gadījumos var sodīt ar brīvības atņemšanu uz panta sankcijā noteikto laiku. Bez tam daudzos gadījumos tiesa var piemērot vainīgajam arī nometinājumu /205., 208., 212.p./ vai labošanas darbus /205.-207., 212.p.2.d./, bet, ja nodarījumam un pašai personai nav lielas sabiedriskās bīstamības, tām var piemērot arī sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļus /206., 212.p.2.d./.

Sabiedriskā kārtība mūsu valstī ir cieši saistīta ar sabiedrisko drošību. Visbiežāk sabiedriskā drošība tiek traucēta, pārkāpjot paaugstinātas bīstamības avotu - transporta līdzekļu, kā arī tādu priekšmetu un vielu, kas bīstamas jau pēc savām īpašībām /ieroči, sprāgstvielas u.c./ lietošanas noteikumus. Vienā gadījumā rodas draudi to pilsoņu dzīvībai un veselībai, kas nonāk saskarē ar paaugstinātas bīstamības avotu, bet otrā - iespēja izmantot ieročus un dažādas vielas pretēji sabiedrības interesēm. Minēto nodarījumu bīstamība vēl vairāk pieaug, ja to rezultātā tiek nodarīts kaitējums cilvēku veselībai vai iestājas citas smagas sekas.

Pieņemot Latvijas PSR KK, tajā bija ietverti tikai divi panti, kuros bija paredzēta kriminālatbildība par noziegumiem, kas apdraud transporta kustības un ekspluatācijas drošību. Tā, 213.pantā bija paredzēta atbildība par auto - transporta un pilsētu elektrotransporta kustības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu. Ja minēto noteikumu pārkāp -

šanas rezultātā tika nodarīti vidēja smaguma vai viegli miesas bojājumi ar veselības satricinājumu vai ievērojami materiāli zaudējumi, kriminālatbildība iestājas pēc 213. panta 1.daļas, bet, ja sekas bija smagi miesas bojājumi vai cilvēku upuri, tad šāds nodarījums tika kvalificēts pēc 213. panta 2.daļas. Atbilstoši šī nozieguma sabiedriskai bīstamībai tika noteikts arī sods. Par 213.p.l.daļā paredzēto nodarījumu tiesa vainīgo varēja sodīt vai nu ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem, atņemot transporta līdzekļa vadīšanas tiesības uz laiku līdz pieciem gadiem, vai bez šī papildsoda, vai arī ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam, bet par minēto nodarījumu atbildību pastiprinošos apstākļos tiesa varēja piespriest pat brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem.

Latvijas PSR KK 214.pantā paredzēta atbildība par transporta kustības un drošības aizsardzības noteikumu pārkāpšanu, ja tās rezultātā notikuši nelaiemes gadījumi ar cilvēkiem vai bijušas citas smagas sekas. Par šo noziegumu tiesa var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem.

Sabiedrisko drošību apdraud arī tādi noziegumi kā drošības noteikumu pārkāpšana celtniecības vai meliorācijas darbos /215.p./ un drošības noteikumu pārkāpšana eksploziju apdraudētos uzņēmumos vai cehos /216.p./. Taču kriminālatbildība iestājas tikai tad, ja drošības noteikumu pārkāpšanas rezultātā bijuši cilvēku upuri vai citas smagas sekas. Ja minētos drošības noteikumus pārkāpusi persona, kas atbildīga par šo noteikumu ievērošanu, tad noziegums uzskatāms par izdarītu atbildību pastiprinošos apstākļos un tiesa vainīgo personu var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem.

Kriminālatbildība paredzēta arī par sprāgstošu un radioaktīvu vielu glabāšanas, izlietošanas vai uzskaites noteikumu pārkāpšanu, kā arī par to pārsūtīšanu pa pastu vai ar bagāžu, ja tam varēja būt smagas sekas /217.p.l.d./ vai ir iestāju -

šās smagas sekas /217.p.2.d./. Kriminālsodāma ir arī ātri uzliesmojošu vai kodīgu vielu nelikumīga pārētišana, ja tai bijušas smagas sekas /221.p./. Par minētajiem nodarījumiem tiesa var piespriest brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem /217.p.1.d., 221.p./, bet, ja šos noteikumus pārkāpusi persona, kas atbildīga par to ievērošanu, - tiesa var vainīgo sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem /217.p.2.d./.

Tāpat Latvijas PSR KK pantos paredzēta kriminālatbildība par ieroču vai sprāgstvielu nelikumīgu iegādāšanos, izgatavošanu, nēsāšanu, glabāšanu vai realizēšanu /218.p./, šaujama ieroča nevērtīgu glabāšanu /220.p./, kā arī paredzēta atbildība par ieroču vai sprāgstvielu zādzību /219.p./. Par minēto noziegumu bija paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz pieciem gadiem, bet, ja zādzība izdarīta lielos apmēros vai to bija izdarījis sevišķi bīstams recidivists, - tiesa varēja vainīgo sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz divpadsmit gadiem ar mantas konfiskāciju vai bez konfiskācijas.

PSKP Programma uzsver, ka sociālistiskā valsts ir vienīgā, kas gādā par visu iedzīvotāju veselības aizsardzību un tās pastāvīgu uzlabošanu. To panāk ar sociāli ekonomisku un medicīnisku pasākumu sistēmu.¹ Pie šiem pasākumiem pievērš visiem obligātu noteikumu izstrādāšanu, kuru mērķis ir aizsargāt iedzīvotāju veselību, kā arī tādu darbību aizliegšana, kas var nodarīt kaitējumu iedzīvotāju veselībai. Tā, Latvijas PSR KK paredzēta kriminālatbildība par noteikumu pārkāpšanu par indīgu vai narkotisku vielu izgatavošanu, glabāšanu, iegādāšanos, realizēšanu vai pārētišanu /222.p./, epidēmiju apkarošanas noteikumu pārkāpšanu /224.p./, kā arī nelikumīgu ārstēšanu /223.p./ un ūdenskrā-

¹ PSKP Programma. LVI, R., 1961., 85.lpp.

tuvju un gaisa piesārņošanu /225.p./.

Salīdzinot Latvijas PSR KK 10.nodaļu ar citu savienoto republiku kriminālkodeksu attiecīgām nodaļām, vērojamas dažas atšķirības. Tā, Latvijas PSR KK nav tādu noziegumu sastāvu kā opija magoņu vai indiešu kaņepju sēšana bez atļaujas /KPFSR KK/, kalnu darbu drošības noteikumu pārkāpšana /saatopams gandrīz visu savienoto republiku kriminālkodeksos/, divsievība vai daudzsievība /Gruzijas PSR KK/, azarta spēļu perēkļu turēšana /Gruzijas PSR KK/, ugunsgrēka aizsardzības noteikumu pārkāpšana /Gruzijas PSR KK/.

Tāpat Latvijas PSR KK nav sastāva, kas nosaka kriminālatbildību par pašgājēja mašīnu darba un pārvietošanās noteikumu pārkāpšanu, ko paredz Baltkrievijas PSR, Lietuvas PSR un Armēnijas PSR kriminālkodeksi.

Pieņemot Latvijas PSR KK, šai nodaļā bija ietverta sastāvs par ieroču vai sprāgstvielu zādzību, kurš nebija saņemams vairāku citu savienoto republiku kriminālkodeksos. Savienoto republiku kriminālkodeksos visbiežāk šis noziegums tika uzskatīts par valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu, kaut gan šo darbību mērķis visbiežāk nav saistīts ar iedzīvošanos uz šīs mantas rēķina.

Ukrainas PSR KK /223.p./ paredzēta kriminālatbildība par šaujama ieroča izlaupīšanu, bet nevis par zādzību. Šāds formulējums atzīstams par pareizāku, jo ieroči var tikt nelikumīgi izlaupīti arī citādi /atklātas zādzības, krāpšanas un piesavināšanās ceļā/.

Pārējo Latvijas PSR KK aprakstīto noziegumu pazīmes nedaudz atšķiras no citu savienoto republiku kriminālkodeksos paredzētajām pazīmēm.

Latvijas PSR KK, tāpat kā KPFSR, Baltkrievijas PSR, Moldāvijas PSR, Lietuvas PSR, Armēnijas PSR un Kirgīzijas PSR kriminālkodeksi, draudus izdarīt slepkavību, nodarīt smagus miesas bojājumus vai iznīcināt mantu uzskata par noziegumu, kas vērstas pret sabiedrisko drošību. Ukrainas PSR,

Gruzijas PSR un Azerbaidžānas PSR kriminālkodeksos šis noziegums ietverts nodaļā par noziegumiem pret personas dzīvību, veselību, brīvību un cieņu, kas vairāk atbilst nozieguma būtībai.

Latvijas PSR KK tā saucamie transporta noziegumi nav izdalīti atsevišķā nodaļā, kā tas ir Kazahijas PSR, Moldāvijas PSR un Armēnijas PSR kriminālkodeksos, bet gan ietverti nodaļā par noziegumiem pret sabiedrisko drošību, sabiedrisko kārtību un iedzīvotāju veselību. Par autotransporta un pilsētu elektrotransporta kustības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu pēc Latvijas PSR KK vienādā mērā atbild gan transporta darbinieki, gan privātpersonas.

Atbildība par drošības noteikumu pārkāpšanu celtniecības un meliorācijas darbos, drošības noteikumu pārkāpšanu eksploziju apdraudētos uzņēmumos vai eksploziju apdraudētos ceļos, sprāgstošu vai radioaktīvu vielu glabāšanas, izlietošanas vai uzskaites noteikumu pārkāpšanu paredzēta visu savienoto republiku kriminālkodeksos, taču šo noziegumu pastiprinošie apstākļi noteikti dažādi, līdz ar to paredzēti dažādi sodi. Latvijas PSR KK par atbildību pastiprinošu apstākli atzīst uzskaitīto noteikumu pārkāpšanu, ja to izdarījusi persona, kas atbildīga par minēto darbu veikšanu. KPFSR, Ukrainas PSR, Baltkrievijas PSR, Moldāvijas PSR, Gruzijas PSR, Azerbaidžānas PSR, Lietuvas PSR, Kirgizijas PSR un Armēnijas PSR kriminālkodeksi par atbildību pastiprinošu apstākli atzīst smagu seku iestāšanos, kuras izraisījusi attiecīgo drošības noteikumu pārkāpšana, un nosaka sodu atkarībā no iestājušos seku rakstura un smaguma.

Nedaudz atšķirīgi formulēti tādi sastāvi kā ieroču vai sprāgstvielu nelikumīga iegādāšanās, izgatavošana, nēsāšana, glabāšana vai realizēšana, šaujama ieroča nevēriga glabāšana un ātri uzliesmojošu vai kodīgu vielu nelikumīga pārsūtīšana. Latvijas PSR KK, tāpat kā vairums citu savienoto republiku kriminālkodeksu, aukstā ieroča glabāšanu

neuzskata par noziegumu. Igaunijas PSR KK par noziegumu neuzskata pat aukstā ieroča iegādāšanos, izgatavošanu un realizēšanu.

Nelikumīga ārstēšana pēc Latvijas PSR KK /tāpat kā pēc Ukrainas PSR KK/ ir noziegums tikai tad, ja tās sekas ir bijis kaitējums cietuša veselībai vai nāve. Daži savienoto republiku kriminālkodeksi par atbildību pastiprinošu apstākli atzīst smagu seku iestāšanos. KPFSR, Armēnijas PSR, Baltkrievijas PSR un Kirgīzijas PSR kriminālkodeksos nav izvirzīta prasība, lai nelikumīgas ārstēšanas gadījumā iestātos kaut kādas sekas.

Latvijas PSR KK atšķirībā no KPFSR KK kā atsevišķi noziegumu sastāvi netiek izdalīti: narkotisko vielu izgatavošana, realizēšana, kā arī to glabāšana vai iegādāšanās realizēšanas nolūkā bez attiecīgas atļaujas, tādas pašas darbības attiecībā uz citām stipri iedarbīgam vai indīgām vielām, kā arī narkotisku un stipri iedarbīgu, un indīgu vielu ražošanas, glabāšanas, izdošanas, uzskaites, pārvadāšanas un pārsūtīšanas noteikumu pārkāpšana. Šādā dažādu noziegumu sastāvu apvienošana vienā pantā apgrūtina šā panta piemērošanu un nedod iespēju ņemt vērā šo trīs nozieguma veidu dažādo sabiedriskās bīstamības pakāpi. Latvijas PSR KK par šiem trim noziegumiem noteikts vienāds sods - brīvības atņemšana uz laiku līdz vienam gadam vai labošanas darbi uz tādu pašu laiku, bet par uzskaitīto vielu nelikumīgu izgatavošanu vai realizēšanu, ja tai bijis nodarbošanās raksturs vai realizēšanas ceļā iestājušās smagas sekas, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem. KPFSR KK narkotisku vielu izgatavošana, realizēšana vai glabāšana un iegādāšanās ar nolūku pārdot tiek sodīta ar brīvības atņemšanu uz laiku no viena līdz desmit gadiem ar mantas konfiskāciju vai bez konfiskācijas, obligāti konfiscējot narkotiskās vielas.

Gruzijas PSR KK par minētā nozieguma atbildību pastiprinošu apstākli uzskata narkotisko vai indīgo vielu sistemā -

tisku izgatavošanu, realizēšanu vai iegādāšanos nolūkā pārdot. Citu savienoto republiku kriminālkodeksi vispār neparedz nekādus atbildību pastiprinošus apstākļus.

Latvijas PSR KK, tāpat kā KPFSR, Baltkrievijas PSR un Moldāvijas PSR kriminālkodeksi, nosaka, ka epidēmiju apkarošanas noteikumu pārkāpšana tikai tad uzskatāma par noziegumu, ja tās rezultātā iestājušās konkrētas sekas - izplatījies infekcijas slimība. Ukrainas PSR, Azerbaidžānas PSR, Kirgīzijas PSR, Armēnijas PSR un Lietuvas PSR kriminālkodeksi šo noteikumu pārkāpšanu uzskata par noziedzīgu arī tad, ja šo darbību rezultātā, vainīgajam to apzinoties, varēja izplatīties infekcijas slimība.

Latvijas PSR KK vienpadsmitajā nodaļā paredzēta kriminālatbildība par militāriem noziegumiem.

Padomju valsts nenogurstoši cīnās par mieru, pret imperiālistisko valstu centieniem izraisīt jaunu karu. Tai pašā laikā tā stiprina arī savas aizsardzības spējas, jo vareni bruņotie spēki ir nopietna mūsu Dzimtēnes drošības garantija. PSKP Programmā norādīts: "No iekšējo apstākļu viedokļa Padomju Savienībai armija nav vajadzīga. Bet, tā kā vēl vienmēr pastāv kara draudi, kuru cēlonis ir imperiālistiskā nometne, un nav panākta pilnīga un vispārēja atbrūošanās, tad PSKP uzskāta par nepieciešamu uzturēt Padomju valsts aizsardzības spējas un tās Bruņoto spēku kaujas gatavību tādā stāvoklī, kas dod drošību, ka noteikti un pilnīgi tiks satriekts ikviens ienaidnieks, kas uzdrīkstēsies uzbrukt Padomju Dzimtenei."¹ Komunistiskā partija veic visus nepieciešamos pasākumus, lai Padomju Bruņotajos Spēkos būtu augsta organizētība un disciplīna un tie priekšzīmīgi veiktu savus uzdevumus.

Disciplīnas neievērošana armijā var novest pie tās dezorganizācijas, militāro uzdevumu neizpildīšanas. Tāpēc bis-

---

¹ PSKP Programma. LVI, R., 1961., 99.lpp.

tamākie disciplīnas un noteiktās kārtības nepildīšanas gadījumi armijā tiek atzīti par militāriem noziegumiem.

Karavīru un tām pielīdzināto personu kriminālatbildība par noziegumiem, kas vērsti pret noteikto karadienesta pildīšanas kārtību, paredzēta PSRS Augstākās Padomes 1958.gada 25.decembra Likumā par kriminālatbildību par militāriem noziegumiem. Šis likums tekstuāli pilnīgi iekļauts Latvijas PSR KK 11.nodaļā.

Visu militāro noziegumu tiešais objekts ir noteiktā karadienesta pildīšanas kārtība. Tomēr, ņemot vērā tiešā objekta individuālās īpašības, militāros noziegumus iedala vairākās grupās.

Vislielāko grupu veido noziegumi, kas apdraud armijā noteikto pakļautības kārtību. Šeit pieskaitāma nepaklausība, t.i., atklāta atteikšanās izpildīt priekšnieka pavēli /227.p./, pavēles neizpildīšana /228.p./, pretošanās priekšniekam vai viņa piespiešana pārkāpt dienesta pienākumus /229.p./, piedraudējums nogalināt, sist vai nodarīt priekšniekam miesas bojājumus /230.p./, miesas bojājumu nodarīšana priekšniekam vai tā sišana sakarā ar to, ka viņš pilda dienesta pienākumus /231.p./, priekšnieka vai citas personas goda aizskaršana karadienesta pienākumu pildīšanas laikā /232., 233.p./.

Ja minētos noziegumus izdara personu grupa vai tiem bijušas smagas sekas /227.p.2.p., 229.p.2.p./, kā arī ja šie noziegumi izdarīti kara laikā vai kaujas apstākļos /227.p.3.punkts-231.p.3.punktam/, tad iestājas paaugstināta kriminālatbildība. Šajos gadījumos tiesa vainīgajām personām var piemērot brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem, bet atsevišķos gadījumos pat nāves sodu /229.p.3.punkts, 231.p.3.punkts/. Ja turpreti šie noziegumi izdarīti mīkstinošos apstākļos, tad vainīgajam piemērojami PSR Savienības Bruņoto Spēku Disciplinārā reglamenta noteikumi /228.p.2.punkts, 230.p.2.punkts, 232.p.2.punkts, 233.p.2.punkts/.

Tādi noziegumi kā patvaļīga prombūtne /234.p./, kara spēka daļas vai dienesta vietas patvaļīga atstāšana /235.p./, dezertēšana /236.p./, patvaļīga karaspēka daļas atstāšana kaujas apstākļos /237.p./ un izvairīšanās no karadienesta, pašam sevi sakropļojot, simulējot slimību, viltojot dokumentus vai citādi apmēnot /238.p./, apdraud noteikto kara dienesta pildīšanas kārtību. Visi šie noziegumi uzskatāmi par karadienesta pienākumu neizpildīšanas veidiem. Ja uzskaitītie noziegumi izdarīti kara laikā, neatkarīgi no tā, vai tos izdarījuši obligātā dienesta karavīri, virsnieku sastāva personas vai virsdienesta karavīri, tiesa vainīgos var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem, bet atsevišķos, likumā paredzētos gadījumos - arī ar nāves sodu /236.p.2. un 4.punkts, 237.p., 238.p.2.punkts/.

Kara manta ir valsts socialistiskais īpašums. Katra padomju karavīra pienākums ir saudzēt kara un tautas mantu. Kara mantas izšķiešana vai pazaudēšana, kā arī tās tiša iznīcināšana vai bojāšana ne tikai pārkāpj šīs mantas lietošanas un glabāšanas kārtību, bet nodara arī materiālus zaudējumus un var radīt nopietnu kaitējumu apakšvienības vai karaspēka daļas kaujas spējam. Tāpēc par minētajiem nodarījumiem paredzēta kriminālatbildība /239., 240.p./. Ja ieroču, munīcijas, pārvietošanās līdzekļu, militārās tehnikas vai citas kara mantas tišas iznīcināšanas vai bojāšanas rezultātā iestājušās smagas sekas un šis nodarījums izdarīts kara laikā vai kaujas apstākļos, vainīgo personu var sodīt ar nāves sodu /240.p.3.punkts/.

Latvijas PSR KK vairēkos pantos paredzēta kriminālatbildība par kara tehnikas ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu. Dažādu mašīnu vadīšanas un ekspluatācijas noteikumu ievērošana nodrošina ne tikai tehnikas saglabāšanu, bet arī tās lietošanas drošību. Šo noteikumu pārkāpšana var būt par cēloni cilvēku bojā ejai, kara tehnikas sabojāšanai un iznīcināšanai, būtiski samazināt karaspēka kaujas spējas, izjaukt

kaujas uzdevuma izpildi. Tā, kriminālatbildība paredzēta par mašīnu vadīšanas vai ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu /241.p./, lidojumu vai to sagatavošanas noteikumu pārkāpšanu /242.p./ un kugu vadīšanas noteikumu pārkāpšanu / 243.p./, ja šo nodarījumu rezultātā iestājušās smagas sekas. Par minētajiem noziegumiem soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz desmit gadiem.

Bez pienākumiem, ko karavīri veic ikdienā, pildot karadienestu, tiem jāveic arī speciāli pienākumi, ko uzliek sardzes dienesta, iekšējā dienesta vai speciālo dienestu noteikumi. Šo dienestu reglamentu noteikumu pārkāpšana rada piemērotus apstākļus ienaidnieka uzbrukumiem, kara mantas izlaupišanai, valsts noslēpumu izpaušanai utt. Tāpēc paredzēta kriminālatbildība par sardzes dienesta reglamenta, robežapsardzes dienesta, kaujas dežūras un iekšējā dienesta reglamenta noteikumu pārkāpšanu /244.-247.p./. Ja šo nodarījumu rezultātā iestājušās smagas sekas un tas izdarīts kara laikā, tiesa vainīgo var sodīt pat ar nāves sodu /244.p. 6.punkts, 246.p.4.punkts/.

Karadienests uzliek par pienākumu karavīriem vienmēr būt modriem un stingri glabāt valsts un militāros noslēpumus. Kriminālatbildība paredzēta par militāra rakstura ziņu izpaušanu, kuras ir valsts noslēpums, dokumentu nozaudēšanu, kuri satur militāra rakstura ziņas, un citu militāru ziņu izpaušanu, kuras nav izpaužamas, bet nav arī valsts noslēpums /248.p./. Tāpat kriminālatbildība paredzēta par militāro amatnoziegumu izdarīšanu, t.i., varas un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu lietošanu, varas bezdarbību, varas pārkāpšanu un nolaidīgu izturēšanos pret dienestu /249.p./, jo visi šie nodarījumi apdraud militāro pārvaldes iestāžu darbību.

Virknē noziegumu, kas iekļauti Latvijas PSR KK 11.nodaļā, apdraud speciālos karadienesta pildīšanas noteikumus karadarbības rajonā. Pie šiem noziegumiem pieder: kara ve-

šanas līdzekļu nodošana vai atstāšana ienaidniekam, ja to neattaisno kaujas apstākļi /250.p./, bojā ejoša kara kuga atstāšana /251.p./, kaujas lauka patvaļīga atstāšana vai atteikšanās lietot ieroci /252.p./, marodēšana /255.p./ un vardarbība pret iedzīvotājiem karadarbības rajonā /256.p./. Par visiem minētajiem noziegumiem tiesa vainīgajam var piemērot brīvības atņemšanu uz likumā noteikto laiku vai arī nāves sodu.

Labprātīga padošanās gūstā aiz bailēm vai glēvuma ir sevišķi smags militārs noziegums, bīstams karavīra zvēresta pārkāpums, kas sodāms ar brīvības atņemšanu līdz piecpadsmit gadiem vai nāves sodu /253.p./.

Karavīra, kurš nokļuvis gūstā ne savas vainas pēc, pienākums ir augstu turēt padomju karavīra godu un cieņu. Tāda gūstā esoša karavīra rīcība, kurš pārkāpj reglamenta un padomju karavīra morāles normas, ir militārs noziegums. Tā, 254.pantā paredzēta kriminālatbildība par gūstā esoša karavīra labprātīgu piedalīšanos darbos, kam ir militāra nozīme, apzinoties, ka tie var kaitēt Padomju Savienībai vai tās sabiedrotajām valstīm /1.punkts/, par vardarbību pret citiem karagūstekņiem vai nežēlīgu apiešanos ar tiem /2.punkts/, kā arī par tādām darbībām, kuras var kaitēt citiem karagūstekņiem, ja tās izdarītas aiz mantkārības vai lai nodrošinātu ienaidnieka labvēlīgu attieksmi pret sevi /3.punkts/.

Padomju valsts un tās Bruņotie Spēki precīzi ievēro kara vešanas likumus un parašas, kas noteiktas starptautiskajās konvencijās. Tā, piemēram, 1949.gada Ženēvas Konvencijā par apiešanos ar karagūstekņiem noteikts, ka pret tiem jāizturas humāni, bez jebkādas diskriminācijas pēc rases, reliģijas, izcelšanās utt. Par sliktu uzvešanos pret kara gūstekņiem paredzēta kriminālatbildība /267.p./. Tāpat atbildība paredzēta arī par Sarkanā Krusta un Sarkanā Pūsmēness nozīmju ne-likumīgu nēsāšanu un ļaunprātīgu izlietošanu karadarbības rajonā /258.p./. Minētajos noziegumos vainīgās personas soda ar brīvības atņemšanu uz likumā noteikto laiku.

3. nodaļa

Latvijas PSR kriminālkodeksa attīstība un pilnveidošana

Laika periodā no 1961.gada līdz 1971.gadam Latvijas PSR kriminālkodeksā izdarīti vairāki papildinājumi un grozījumi, galvenokārt sakarā ar Vissavienības kriminālās likumdošanas tālāku attīstību, jo desmit gadu laikā vairākkārt tika izdarīti papildinājumi un grozījumi PSR Savienības un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pamatos¹, Likumā par kriminālatbildību par valsts noziegumiem², Likumā par kriminālatbildību par militāriem noziegumiem³, kā arī pie-

¹ Skat. PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1962.g.4.apriļa dekretu "Par grozījumu un papildinājumu izdarīšanu Kriminālās likumdošanas pamatu 22. un 44.pantā" /"Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs", 1962.,Nr.15, 746.lpp./; PSRS Augstākās Padomes 1969.g.11.jūlija likumu "Par papildinājumu un grozījumu izdarīšanu PSR Savienības un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pamatos" /"PSRS Augstākās Padomes Ziņotājs", 1969.,Nr.29,36.lpp./.

² Skat. PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1961.g.24.februāra dekretu "Par likuma par kriminālatbildību par valsts noziegumiem papildināšanu" /"Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs", 1961.,Nr.9,304.lpp./; PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1961.g.5.maija dekretu "Par cīņas pastiprināšanu pret sevišķi bīstamiem noziegumiem" /turpat, 1961.,Nr.19,565.lpp./; PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1961.g.18.maija dekretu "Par papildinājumu un grozījumu izdarīšanu Likumā par kriminālatbildību par valsts noziegumiem un Kriminālās likumdošanas pamatos" /turpat, 1961.,Nr.21, 619.lpp./; PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1961.g.1.jūlija dekretu "Par kriminālatbildības palielināšanu par valūtas operāciju noteikumu pārkāpšanu" /turpat, 1961.,Nr.27,743.lpp./.

³ Skat. PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1965.g.26.janvāra dekretu "Par grozījumiem un papildinājumiem Likuma par kriminālatbildību par militāriem noziegumiem 9.,19.un 21.pantā" /"Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs", 1965.,Nr.6,292.lpp./.

Ģemti daudzi jauni Vissavienības likumi, kas paredz cieņu ar atsevišķiem noziegumiem, kuri vērsti pret PSRS interesēm.¹

Sakarā ar minētajiem likumiem papildinājumi un grozījumi tika izdarīti gan Latvijas PSR kriminālkodeksa Vispa-

¹ Skat. PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1961.g. 24.maija dekrētu "Par atbildību par fiktīviem pierakstījumiem un citiem plānu izpildes pārskatu sagrozījumiem" /"Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Zīpotājs", 1961., Nr.22, 631.lpp./; PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1961.g. 29.decembra dekrētu "Par kriminālatbildību par laukseimnievības tehnikas noziedzīgi nevižīgu izmantošanu un glabāšanu" /turpat, 1962., Nr.1, 7.lpp./; PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1962.g. 15.februāra dekrētu "Par kriminālatbildības pastiprināšanu par izvarošanu" /turpat, 1962., Nr.8, 393.lpp./; PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1962.g. 15.februāra dekrētu "Par atbildības pastiprināšanu par mēģinājumu atņemt dzīvību milicijas darbiniekiem un tautas brīvprātīgo kārtības sargu vienību locekļiem, kā arī bojāt viņu veselību un aizskart cieņu". /turpat, 1962., Nr.8, 392.lpp./; PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1962.g. 20.februāra dekrētu "Par kriminālatbildības pastiprināšanu par kukuļošanu" / turpat, 1962., Nr.9, 449.lpp./; PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1963.g. 21.oktobra dekrētu "Par kriminālatbildības pastiprināšanu par vilciena pavarīgu apturēšanu bez vajadzības". /turpat, 1963., Nr.43, 1539. lpp./; PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1966.g. 23.jūlija dekrētu "Par ārvalstnieku un personu, kam nav pilsonības, kriminālatbildību par parvietošanās PSRS teritorijā noteikumu ļaunprātīgu pārkāpšanu" /"PSRS Augstākās Padomes Zīpotājs", 1966., Nr.30, 5.lpp./; PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1966.g. 26.jūlija dekrētu "Par atbildības pastiprināšanu par huliganismu" /turpat, 1966., Nr.30, 6.lpp./; PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1970.g. 25.marta dekrētu "Par atbildību par valūtas uzpirkšanu, pārdošanu un apmaiņu nelielos apmēros un par mantu uzpirkšanu no ārvalstniekiem" ("PSRS Augstākās Padomes Zīpotājs", 1970.,Nr. 13, 108.lpp.); PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1971.g. 1. oktobra dekrētu "Par atbildības pastiprināšanu par venerisku slimību izplatīšanu" (turpat, 1971.,Nr. 40, 536.lpp.).

rigaja¹, gan arī Sevišķajā daļā².

Bez tam Latvijas PSR kriminālkodeksā tika izdarīti arī papildinājumi un grozījumi, kas nebija saistīti ar izmaiņām Vissavienības likumdošanā. Tie tika izdarīti, ņemot vērā citu savienoto republiku kriminālās likumdošanas pieredzi un galvenokārt Latvijas PSR kriminālās likumdošanas piemērošanas praksī. Republikas kriminālkodeksa desmit gadu pastāvēšanas laikā pieņemti dekrēti, kas paredz viņu ar atsevišķiem noziedzumiem, izmaina un groza atsevišķus noziedzumus sastāvus,

¹ Skat. Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1961.g. 21.augusta dekrētu "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā" /"Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Zīpotājs", 1961., Nr.35, 983.lpp./; Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1962.g. 20.jūlija dekrētu "Par grozījumu un papildinājumu izdarīšanu Latvijas PSR kriminālkodeksā" /turpat, 1962., Nr.29, 1111.lpp./; Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1970.g. 28.maija dekrētu "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā" /turpat, 1970., Nr.24, 833.lpp./.

² Skat. Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1961.g. 21.augusta un 1962.g. 20.jūlija dekrētus /minēti iepriekšējā atsaucē/; Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1961.g. 31.marta dekrētu "Par Latvijas PSR kriminālkodeksa papildināšanu" /"Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Zīpotājs", 1961., Nr.14, 430.lpp./; Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1963.g. 28.decembra dekrētu "Par Latvijas PSR kriminālkodeksa papildināšanu ar 214. pantu" /turpat, 1964., Nr.1, 32.lpp./; Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1965.g. 24.maija dekrētu "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksa 58., 234., 244. un 246.pantā" /turpat, 1965., Nr.22, 965.lpp./; Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1966.g. 29.augusta dekrētu "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā" /turpat, 1966., Nr.37, 949.lpp./; Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1970.g. 30.aprīļa dekrētu "Par Latvijas PSR Kriminālkodeksa papildināšanu ar 149. pantu" /turpat, 1970., Nr. 20, 651.lpp./; Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1971.g. 28. oktobra dekrētu "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksa 112. pantā" (turpat, 1971., Nr. 45, 1979.lpp.).

kā arī pilnveido Vispārīgās daļas normas¹.

Papildinājumu un grozījumu izdarīšana Latvijas PSR KK radija papildu garantijas likumības nostiprināšanai. Visas tās sekmē attiecīgo kriminālkodeksa pantu vienveidīgu piemērošanu republikas teritorijā.

Izdarīto grozījumu un papildinājumu rezultāta ievērojami izmaiņās Latvijas PSR kriminālkodeksa Vispārīgā un Sevišķā daļa.

1 Skat. Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezīdija 1963.g. 25.februāra dekretu "Par Latvijas PSR kriminālkodeksa papildināšanu ar 195.¹ pantu un Latvijas PSR kriminālkodeksa 159.panta grozīšanu" /"Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs", 1963., Nr.10, 685.lpp./; 1963.g. 13.jūnija dekretu "Par pastiprinātu atbildību par valsts un kooperatīvajos veikalos uzpirktu maizes un citu labības izstrādājumu izbeigšanu lopiem un mājputniem" /turpat, 1963., Nr.24, 1111.lpp./; 1963.g. 28.decembra dekretu "Par Latvijas PSR kriminālkodeksa papildināšanu ar 214¹ pantu" /turpat, 1964., Nr.1, 32.lpp./; 1964.g. 29.oktobra dekretu "Par Latvijas PSR kriminālkodeksa 45. un 48.panta grozīšanu" /turpat, 1964., Nr.44, 1636.lpp./; 1965.g.24.maija dekretu "Par materiālas atbildības pastiprināšanu par valsts un sabiedriskās mantas izlaupišanu" /turpat, 1965., Nr.22, 966.lpp./; 1966.g. 24.jūnija dekretu "Par Latvijas PSR kriminālkodeksa 137.panta papildināšanu" /turpat, 1966., Nr.27, 703.lpp./; 1966.g. 29.augusta dekretu "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā" /turpat, 1966., Nr.37, 949.lpp./; 1966.g. 11.oktobra dekretu "Par Latvijas PSR kriminālkodeksa papildināšanu ar 183¹, 183² un 183³ pantu" /turpat, 1966., Nr.42, 1123.lpp./; 1967.g. 27.jūlija dekretu "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā" /turpat, 1967., Nr.32, 1301.lpp./; 1968.g. 25.aprīļa dekretu "Par grozījumiem Latvijas PSR kriminālkodeksa 160.panta" /turpat, 1968., Nr.19, 423.lpp./; 1968.g. 26.septembra dekretu "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā" /turpat, 1968., Nr.40, 899.lpp./; 1968.g. 9.decembra dekretu "Par papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā 159.panta" /turpat, 1968., Nr.51, 1247.lpp./; 1969.g. 27.februāra dekretu "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksa 194.panta" /turpat, 1969., Nr.10, 309.lpp./; 1969.g. 3.decembra dekretu "Par papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā" /turpat, 1969., Nr.51, 1461.lpp./; 1970.g. 30.aprīļa dekretu "Par papildinājumiem un grozījumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā un kriminālprocesa kodeksā" /turpat, 1970., Nr.20, 650.lpp./; 1971.g. 25.marta dekretu "Par Latvijas PSR kriminālkodeksa 224.panta grozīšanu" (turpat, 1971., Nr. 13, 569.lpp.); 1971.g. 29. aprīļa dekretu "Par Latvijas PSR kriminālkodeksa papildināšanu ar 217.¹ pantu" (turpat, 1971., Nr. 19, 1081.lpp.).

1. § Vispārīgās daļas attīstība

Sakarā ar Vissavienības un Latvijas PSR kriminālo likumdošanu desmit gadu laikā ievērojami pilnveidoti šādi Vispārīgās daļas institūti - nosacītas notiesāšanas, nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas no soda, sodāmības dzēšanas institūti. Pilnveidots arī sevišķi bīstama recidivista jēdziens.

Nosacītas notiesāšanas institūts ir viens no socialistiskā humānisma izpausmes veidiem. Šī institūta piemērošanas kārtība ir noteikta Latvijas PSR KK 42.pantā. Nosacītu notiesāšanu tiesa piemēro tad, ja, ņemot vērā lietas apstākļus un vainīgā personību, tā iegūst pārliecību, ka nav lietderīgi likt vainīgajam izciest reāli piespriesto brīvības atņemšanas vai labošanas darbu šodu. Tapat 42.pantā noteikts, ka tiesai jānosaka nosacīti notiesātajai personai pārbaudes laiks no viena līdz pieciem gadiem, kurā viņai jāpierāda sava labošanās. Spēkā esošā likumdošana, salīdzinot ar agrāko likumdošanu, izvirza nosacīti notiesātai personai jaunas peaugstinātas prasības, t.i., tiesas noteiktajā pārbaudes laikā notiesātais nedrīkst izdarīt jaunu tišu noziegumu. Ja nosacīti notiesāta persona izpildīs likuma prasības, tad nosacīti noteiktais sods netiks izpildīts un persona tiks uzskatīta par nesodītu. Turpretī, ja pārbaudes laikā nosacīti notiesātais izdara jaunu tišu noziegumu, par ko viņam notiesā ar brīvības atņemšanu, tiesa nosaka viņam sodu pēc KK 39.pantā paredzētajiem noteikumiem, t.i., jaunajā spriedumā noteiktajam sodam pilnīgi vai daļēji pievieno sodu, kas bija noteikts nosacīti.

Saskaņā ar agrāk spēkā esošo likumdošanu nosacīta notiesāšana tikai tad zaudēja savu nosacīto raksturu, ja pārbaudes laikā nosacīti notiesātais izdērija jaunu tāda paša veida vai ne mazāk smagu noziegumu. Kā liecināja prakse, šādas prasības, ko izvirzīja nosacīti notiesātam, neatbilda šī institūta būtībai. Gadījumā, ja pārbaudes laikā persona arī izdērija jaunu noziegumu, kurš nebija tāda paša veida vai bija mazāk smags, tā tomēr tika uzskatīta par tādu, kas sekmi-

gi izpildījusi likumā noteiktās prasības.

Tagad spēkā esošajā likumdošanā nosacīti notiesātam ne tikai izvirzītas paaugstinātas prasības, bet tās arī konkretizētas. Likumdevējs atteicies no neskaidrām "tāda paša veida" un "ne mazāk smaga" nozieguma kategorijām, kas savā laikā krimināltiesību teorijā izraisīja nepārtrauktas diskusijas.

Latvijas PSR **KK** 50.pantā paredzēti noteikumi par nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda un soda aizstāšanu ar vieglāku sodu. Šie noteikumi attiecas tikai uz personām, kas noziegumus izdarījušas pēc astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas un notiesātas ar brīvības atņemšanu, noņemtajumu, izsūtījumu, labošanas darbiem vai nosūtīšanu uz disciplināro bataljonu.

Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda nozīmē, ka tiesa atbrīvo notiesāto personu, kas izcietusi soda daļu, no tālākas piespriedē soda izciešanas ar nosacījumu, ka ka viņa atlikušajā neizcietā soda laikā neizdarīs jaunu tišu noziegumu, par kuru to notiesā ar brīvības atņemšanu.

Soda aizstāšana ar vieglāku sodu nozīmē, ka tiesa aizstāj notiesātajai personai, kas izcietusi soda daļu, neizciesto piespriedē soda daļu ar citu, vieglāku soda veidu.

Lai piemērotu nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda un soda aizstāšanu ar vieglāku sodu, nepieciešams, lai persona ar priekšzīmīgu uzvešanos un godīgu attieksmi pret darbu soda izciešanas laikā pierādītu savu labošanos. Bez tam notiesātam faktiski jāizcieš tiesas piespriedē soda noteikta daļa, t.i., ne mazāk par pusi soda /50.p. 4.d./ vai divas trešdaļas /50.p. 5.d./.

Agrāk spēkā esošajā republikas likumdošanā bija uzskaitīti visi smagi noziegumi, par kuru izdarīšanu personām, kas bija notiesātas ar brīvības atņemšanu uz laiku, ne mazāk par pieciem gadiem, faktiski bija jāizcieš ne mazāk kā divas trešdaļas no tiesas noteiktā soda, lai viņām varētu piemērot nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda vai soda aizstāšanu ar vieglāku sodu. Tagad Latvija: PSR **KK** 50.panta 5.daļā noteikts, ka nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda var piemērot pēc tam, kad faktiski izcietas ne

mazāk kā divas trešdaļas no noteiktā soda, šādām personām:

1/ kas par tišu noziegumu notiesātas ar brīvības atņemšanu uz laiku, ilgāku par trim gadiem;

2/ kas par tišu noziegumu jau agrāk izcietušas sodu brīvības atņemšanas vietās un pirms sodāmības dzēšanas vai noņemšanas izdarījušas jaunu tišu noziegumu, par ko tās notiesātas ar brīvības atņemšanu;

3/ kas soda izciešanas laikā brīvības atņemšanas vietās izdarījušas tišu noziegumu, par ko tās notiesātas ar brīvības atņemšanu.

Tātad saskaņā ar spēkā esošo likumdošanu visas pārējās personas /ja nav pamata piemērot KK 50.¹pantu/ var tikt nosacīti pirms termiņa atbrīvotas pēc puses noteiktā soda izciešanas.

Izlemjot jautājumu par nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas piemērošanu, galvenais ir nevis tas, ka notiesātais izcietis likumā noteikto soda daļu, bet gan viņa priekšzīmīgā uzvedība un godīga attieksme pret darbu, kas liecina par viņa labošanos.¹

Persona tikai tad galīgi tiek atbrīvota no neizciestās soda daļas izciešanas, ja tā neizciestās soda daļas laikā neizdara jaunu tišu noziegumu, par kuru to notiesā ar brīvības atņemšanu. Ja persona šādu noziegumu izdara, tad tiesa jaunajā spriedumā noteiktajam sodam pilnīgi vai daļēji pievieno soda daļu, kas vēl nav izciesta pēc iepriekšējā sprieduma. Agrāk spēkā esošā republikas likumdošana noteica, ka persona neizciestās soda daļas laikā nedrīkst izdarīt jaunu tāda paša veida vai ne mazāk smagu noziegumu. Šādu nosacīti pirms termiņa atbrīvotai personai izvirzāmo prasību ierobežošanu nevarēja atzīt par pareizu, un tāpēc likumdevējs no tās atteicās. Bez tam praksē un teorijā radās ievērojamas grūtības, nosakot vai jaunizdarītais noziegums ir "tāda pa-

¹ PSRS Augstākās Tiesas 1961.gada 4.marta plēnūme lēmums Nr.2 "Par tiesu praksi notiesāto nosacītā pirmstermiņa atbrīvošanā no soda" /"Latvijas PSR Augstākās Tiesas Biļetens", 1961., Nr. 2, 19.lpp./.

ša veida" vai "ne mazāk smags".

Nosacīta pirms termiņa atbrīvošana un neizciestās soda daļas aizstāšana ar vieglākā sodu nav piemērojama Latvijas PSR KK 50.¹ pantā uzskaitītajām personām:

1/ sevišķi bīstamiem recedivistiem, t.i., personām, kas ar tiesas spriedumu atzītas par tādām;

2/ personām, kas agrāk par tišu noziegumu bijušas notiesātas ar brīvības atņemšanu un kam bijusi piemērota nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda vai neizciestās soda daļas aizstāšana ar vieglāku sodu, ja šīs personas neizciestās soda daļas laikā izdarījušas jaunu tišu noziegumu, par ko tās notiesātas ar brīvības atņemšanu.

Nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana un neizciestās soda daļas aizstāšana ar vieglāku sodu nav piemērojama saskaņā ar Latvijas PSR KK 50.¹ pantu arī personām, kas izdarījušas šā panta 3.punktā uzskaitītos noziegumus. Dotais uzskaitījums ir pilnīgs un izsmelošs.

Tātad Latvijas PSR KK 50.¹ pantā uzskaitītajām personām jāizcieš viss spriedumā noteiktais sods.

Jāatzīmē, ka agrāk spēkā esošā republikas likumdošana neizdalīja atsevišķā pantā tās personas, uz kurām neattiecas nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda un soda aizstāšana ar vieglāku sodu, bet deva šo uzskaitījumu kopā ar šī institūta piemērošanas nosacījumiem un kārtību KK 50.pantā.

Ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1970.gada 28.maija dekrētu "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā" būtiski izmainīts arī Latvijas PSR KK 51.pants, kurā noteikta to personu nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana no soda un soda aizstāšana ar vieglāku sodu, kas izdarījušas noziegumu pirms astoppadsmit gadu vecuma sasniegšanas. KK 51.pantā paredzētie noteikumi attiecas tikai uz personām, kas par noziegumiem, ko viņas izdarījušas pirms astoppadsmit gadu vecuma sasniegšanas, notiesātas ar brīvības atņemšanu vai labošanas darbiem.

Agrāk spēkā esošajā republikas likumdošanā /51.p. 1961. g. 9.janvāra redakcija/ bija noteikts, ka personām, kas notiesātas par noziegumiem, ko tās izdarījušas pirms astopp-

dsmit gadu vecuma sasniegšanas, var piemērot: a/ pirmstermiņa atbrīvošanu no soda, b/ nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda, c/ piespriesta soda aizstāšanu ar vieglāku sodu. Pie tam personām, kuras ne vien noziegumu izdarījušas pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas, bet kuras arī no soda izciešanas tika atbrīvotas pirms viņas bija sasniegušas astoņpadsmit gadu vecumu, varēja piemērot tikai pirmstermiņa atbrīvošanu no soda vai piespriesta soda aizstāšanu ar vieglāku sodu. Tātad minētajām personām nevarēja piemērot nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda. Bez tam jānorāda, ka pirmstermiņa atbrīvošana no soda netika saistīta ne ar kādiem noteikumiem /ja persona pēc atbrīvošanas izdarīja jaunu noziegumu, viņu sodīja tikai par šā nozieguma izdarīšanu/. Kā pierādīja prakse, šāda nepilngadīgo personu beznosacījumu atbrīvošana no soda neveicināja cīņu pret nepilngadīgo noziegumiem. Tāpēc spēkā esošā likumdošana /KK 51.p.1970.g. 28.maija redakcijā/ nosaka, ka personām, kas izdarījušas noziegumus, būdamas nepilngadīgas, var: a/ piemērot nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanas sodu, b/ neizciesto soda daļu aizstāt ar vieglāku sodu.

Latvijas PSR KK 51.pantā paredzētie noteikumi attiecas tikai uz tām nepilngadīgajām personām, kas ar priekšzīmīgu uzvešanos un godīgu attieksmi pret darbu un mācībām pierādījušas savu labošanos, ja faktiski izcietušas ne mazāk kā vienu trešdaļu, pusi vai divas trešdaļas no noteiktā soda. Agrāk spēkā esošā likumdošana noteica, ka KK 51.panta noteikumus nepilngadīgajām personām varēja piemērot jau tad, kad tās faktiski bija izcietušas ne mazāk kā vienu trešdaļu piespriesta soda. Tagad likumdevējs, nosakot dažādus piespriesta soda faktiskās izciešanas laikus, ņem vērā vainīga personību, izdarītā nozieguma sabiedrisko bīstamību u.c. apstākļus. Tapat KK 51.punktā norādīts, ka tiesa var konkrētam darbaļaužu kolektīvam vai personai ar to piekrišanu uzdot par pienākumu pārraudzīt nosacīti pirms termiņa atbrīvoto personu tiesas noteiktā soda neizciestās daļas laikā vai pārraudzīt personu, kam neizciestā soda daļa aizstā-

ta ar vieglāku sodu, un veikt tās audzināšanas darbu.

Paaugstinātas arī prasības, kas attiecas uz uzvedību neizciestās soda daļas laikā. Ja personas neizciestās soda daļas laikā izdara jaunu tišu noziegumu, par kuru to notiesā ar brīvības atņemšanu, tiesa jaunajā spriedumā noteiktajam sodam pilnīgi vai daļēji pievieno soda daļu, kas vēl nav izciesta pēc iepriekšējā sprieduma.

Tātad spēkā esošā likumdošana, risinot jautājumu par personu, kas izdarījušas noziegumu pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas, nosacītu pirmtermiņa atbrīvošanu no soda, atteikusies no minēto personu beznosavijuma pirmtermiņa atbrīvošanas no soda; atkarībā no vainīgā personības un un izdarītā nozieguma sabiedriskās bīstamības noteikusi, ka personai faktiski jāizcieš ne mazāk kā viena trešdaļa, puse vai divas trešdaļas no tiesas piespriesta soda; paaugstinājusi prasības nosacīti pirmtermiņa atbrīvotajām personām neizciestās soda daļas laikā, nosakot, ka tās nedrīkst izdarīt jaunu tišu noziegumu, par kuru tās notiesā ar brīvības atņemšanu.

Latvijas PSR KK 54.pants regulē sodāmības dzēšanas un nopemšanas jautājumus. Salīdzinot ar agrāk spēkā esošo republikas likumdošanu, šai pantā tiek regulēts arī jautājums, kā rīkoties gadījumos, ja persona, kas izcietusi sodu pirms sodāmības dzēšanas termiņa notecēšanas, izdara jaunu noziegumu. Jānorāda, ka minētais jautājums vai nu vispār agrāk nebija regulēts kriminālajā likumdošanā, vai tas dažu savienoto republiku kriminālkodeksos tika aplūkots pavisam pretēji /skat. Gruzijas PSR un Ukrainas PSR kriminālkodeksus/. Saskaņā ar grozījumiem Vissevienības kriminālās likumdošanas pamatos visu savienoto republiku kriminālkodeksos šis jautājums tagad atrisināts vienveidīgi. Tā, Latvijas PSR KK 54.panta 3.daļa noteikta, ka sodāmības dzēšanas termiņš tiek pārtraukts, ja persona pirms sodāmības dzēšanas termiņa izbeigšanas izdara jaunu noziegumu. Šai gadījumā sodāmības dzēšanas termiņu pēc pirmā noziegumu skaita no jauna pēc tam, kad faktiski izcietis pamatsods un papildsods par pēdējo noziegumu. Tātad persona atzīstama par sodītu par abiem noziegumiem tik ilgi, kamēr nav notecējis sodāmības dzēšanas termiņš par smagāko no tiem.

Sakarā ar sevišķi bīstama recidivista jēdziena ieviešanu Visāvienības likumdošanā, kas nodrošina vienveidību personu atzišanās par sevišķi bīstamiem recidivistiem visās savienotajās republikās, tika attiecīgi grozīts arī Latvijas PSR KK 24.pants. Šai pantā noteikts, ka par sevišķi bīstamu recidivistu ar tiesas spriedumu var atzīt:

1/ personu, kas agrāk bijusi notiesāta ar brīvības atņemšanu par sevišķi bīstamu valsts noziegumu /59.-68.p./, banditismu /72.p./, viltotas naudas vai vērtspapīru izgatavošanu vai izplatīšanu pastiprinošos apstākļos /82.p.2.d./, valūtas operāciju noteikumu pārkāpšanu pastiprinošos apstākļos /83.p.2.d./, valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu sevišķi lielos apmēros /89.¹ p./, valsts, sabiedriskās vai pilsoņu personiskās mantas izlaupīšanu, izdarot vardarbīgu uzbrukumu pastiprinošos apstākļos /87.p.2.d. un 141.p.2. un 3.daļa/, tišu slepkavību /98., 99. un 229.p. 3.punkts/, izvarošanu, ko izdarījusi personu grupa vai kam bijušas sevišķi smagas sekas, kā arī nepilngadīgās izvarošanu /121.p.3.d./, milicijas darbinieka vai tautas brīvprātīgā kārtības sarga dzīvības apdraudējumu sakarā ar viņu dienesta vai sabiedrisko darbību sabiedriskās kārtības uzturēšanai /186.¹p./ un un atkal izdarījusi kādu no minētajiem noziegumiem, par ko tā tiek notiesāta ar brīvības atņemšanu uz laiku, ne mazāku par pieciem gadiem;

2/ personu, kas agrāk bijusi jebkurā secībā divas reizes notiesāta ar brīvības atņemšanu par sevišķi bīstamu valsts noziegumu /59.-68.p./, banditismu /72.p./, masu nekārtībām /74.p./, viltotas naudas vai vērtspapīru izgatavošanu vai izplatīšanu /82.p./, valūtas operāciju noteikumu pārkāpšanu /83.p./, valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu pastiprinošos apstākļos /85.p.2. un 3.d., 86.p.2.d., 88.p.2. un 3.d., 89.p.2. un 3.d. un 89.¹p./, valsts, sabiedriskās vai pilsoņu personiskās mantas izlaupīšanu, izdarot vardarbīgu uzbrukumu /87. un 141.p./, tišu slepkavību /98., 99. un 229.p.3.punkts/, tišu smagu miesas bojājumu /105.p./, izvarošanu /121.p./, zādzību, atklātu zādzību vai krāpšanu, kas izdarīta pastiprinošos apstākļos /139.p.2.d., 140.p.2.d., 142.p.2./, spekulāciju pastiprinošos apstākļos

/149.p.2.d./, kukuļņemšanu /164.p./, milicijas darbinieka vai tautas brīvprātīgā kārtības sarga dzīvības apdraudējumu sakarā ar viņu dienesta vai sabiedrisko darbību sabiedriskās kārtības uzturēšanai /186.¹p./, sevišķi ļaunprātīgu huligānismu /204.p.3.d./, šaujamo ieroču, municijas vai sprāgstvielu izlaupišanu pastiprinošos apstākļos /219.p.2. un 3.d./, narkotisku vielu izgatavošanu, iegādašanos vai glabašanu realizēšanas nolūkā, kā arī šādu vielu realizēšanu /222.p./ un atkal izdarījusi kādu no minētajiem noziegumiem, par ko tā tiek notiesāta ar brīvības atņemšanu uz laiku, ilgāku par trim gadiem;

3/ personu, kas agrāk jebkurā secībā trīs vai vairāk reizi bijusi notiesāta ar brīvības atņemšanu par ļaunprātīgu huligānismu /204.p.2.d./ vai par šī panta pirmās daļas 2.punktā minētajiem noziegumiem un atkal izdarījusi ļaunprātīgu huligānismu vai kādu no šī panta pirmās daļas 2.punktā minētajiem noziegumiem, par ko tā tiek notiesāta ar brīvības atņemšanu;

4/ personu, kas izcietis brīvības atņemšanas sodu par kādu no šī panta pirmās daļas 2. un 3.punktā minētajiem noziegumiem un atkal izdarījuši tišu noziegumu, par ko tā tiek notiesāta ar brīvības atņemšanu uz laiku, ne mazāku par pieciem gadiem.

Tapat KK 24.pantā uzsvērts, ka Vissaviehitības krimināllikumam panti, kas paredz sevišķi bīstamu recidivistu atbildību par nozieguma izdarīšanu, piemērojami tikai tad, ja persona jau pirms attiecīgā nozieguma izdarīšanas bijusi iztīta par sevišķi bīstamu recidivistu. Bez tam jāievēro, ka personas atzīšana par sevišķi bīstamu recidivistu saglabā savu tiesisko nozīmi līdz tam laikam, kad tai tiek nopemta sodamība.

Grozījumi un papildinājumi tika izdarīti arī citos Latvijas PSR KK Vispārīgās daļas pantos.

Tā, sakarā ar grozījumu un papildinājumu izdarīšanu Latvijas PSR KK Sevišķās daļas pantos, tika papildināts arī kriminālkodeksa 10.pants, kurā noteikta nepilngadīgo kriminālatbildība. Saskaņā ar šo pantu personas, kas līdz nozieguma iz-

darišanai nesniegušas 14 gadu vecumu, var saukt pie kriminalatbildības tikai par šādiem noziegumiem: slepkavību /98.-103.p./, miesas bojājumu tišu nodarišanu, kas radījuši veselības satricinājumu /105.-108.p., 109.p.1.d./, izverošanu /121.p./, laupīšanu /87. un 141.p./, atklātu zādzību /86. un 140.p./, zādzību /85. un 139.p./, ļaunprātīgu huliģānismu /204.p.2. un 3.d./, valsts, sabiedriskās vai pilsoņu personiskās mantas tišu iznīcināšanu vai bojāšanu, kas radījusi smagas sekas /95.p.2.d., 146.p.2.d./, tādū tišu darbību, kas var būt per ošloni vilciena katastrofai /81.p./, kā arī šaujama ieroča, municijas vai sprāgstvielu izlaupīšanu /219.p./.

Minētais noziegumu uzskaitījums ir pilnīgs un izsmelošs, tāpēc šī panta paplašināta iztulkošana nav pieļaujama.

Grozījumi izdarīti arī Latvijas PSR KK 26.pantā, kur regulēti labošanas darbu bez brīvības atņemšanas piemērošanas nosacījumi un kārtība. Agrāk spēkā esošajā republikas likumdošanā bija noteikts, ka tiesa personai, kas izvairās izciest labošanas darbu sodā darba vietā, var aizstāt neizciestā soda daļu ar labošanas darbiem citā vietā notiesātā dzīves vietas rajonā, bet gadījumā, ja notiesātais izvairās arī no darbiem vietā, kuru norādījusi Labošanas darbu inspekcija, tautas tiesa var labošanas darbu atlikušo daļu aizstāt ar brīvības atņemšanu, piemērojot noteikumu, ka brīvības atņemšanas soda viena diena atbilst trim dienām labošanas darbos bez brīvības atņemšanas.

Taģad Latvijas PSR KK 26.pantā tām personām, kuras ļaunprātīgi izvairās izciest labošanas darbus bez brīvības atņemšanas, paredzētas smagākas sekas. Tiesai dotas tiesības šādām personām aizstāt neizciesto labošanas darbu laiku ar brīvības atņemšanu uz tādū pašu laiku, tas ir, KK 26.pantā 4.daļā paredzētajos gadījumos viena brīvības atņemšanas soda diena atbilst vienai dienai labošanas darbos bez brīvības atņemšanas.

Latvijas PSR KK 23.pantā, kur risināti brīvības atņem-

šanas soda piemērošanas jautājumi, salīdzinot ar agrāk spēkā esošo republikas likumdošanu, papildināts ar labošanas darbu koloniju veidu uzskaitījumu, vienlaicīgi norādot, kādas personas izcieš sodu šajās kolonijās.

Ta, KK 24.pantā norādīts, ka notiesātās personas brīvības atņemšanas sodu izcieš vispārēja, pastiprināta, stingra un sevišķa režīma labošanas darbu kolonijās vai cietumā, kā arī vispārēja un pastiprināta režīma audzināšanas darbu kolonijās.

Viriešiem, kas notiesāti ar brīvības atņemšanu un kas sasnieguši astoņpadsmit gadu vecumu, noteikti četri labošanas darbu koloniju veidi:

1/ vispārēja režīma labošanas darbu kolonija, kur sodu izcieš personas, kas pirmo reizi notiesātas par noziegumiem, kuri nav smagi;

2/ pastiprināta režīma labošanas darbu kolonija, kur sodu izcieš personas, kas pirmo reizi notiesātas par smagiem noziegumiem, izņemot sevišķi bīstamus valsts noziegumus;

3/ stingra režīma labošanas darbu kolonija, kur sodu izcieš personas, kas notiesātas par sevišķi bīstamiem valsts noziegumiem, kā arī personas, kas jau agrāk izcietušas brīvības atņemšanas sodu;

4/ sevišķa režīma labošanas darbu kolonija, kur sodu izcieš sevišķi bīstami recidivisti.

Ar brīvības atņemšanu notiesātās sievietes sodu izcieš labošanas darbu vispārēja režīma kolonijās, izņemot notiesātas par sevišķi bīstamiem valsts noziegumiem /59.-68.r./ un sevišķi bīstamas recidivistes, kuras izcieš sodu stingra režīma kolonijās.

Ar brīvības atņemšanu notiesātās nepilngadīgās personas sodu izcieš divu režīmu audzināšanas darbu kolonijās:

1/ vispārēja režīma audzināšanas darbu kolonijā sodu izcieš tie viriešu dzimuma nepilngadīgie, kas pirmo reizi tiek notiesāti par noziegumiem, kuri nav smagi, kā arī sievietu dzimuma nepilngadīgās;

2/ pastiprināta režīma audzināšanas darbu kolonijā sodu izcieš viriešu dzimuma nepilngadīgie, kas jau agrāk izcietuši brīvības atņemšanas sodu, kā arī tie, kas notiesāti ar

brīvības atņemšanu par smagiem noziegumiem /šo noziegumu izsmeltošs uzskaitījums dots Latvijas PSR KK 24.panta 11.daļā/.

Atkarībā no iedarīta nozieguma rakstura un sabiedriskās bīstamības pakāpes, vainīgā personības un citiem lietas apstākļiem tiesa, norādot motīvus, var noteikt notiesātajiem, kas nav atzīti par sevišķi bīstamiem recidivistiem, brīvības atņemšanas sodu izciešanu jebkura veida labošanas darbu kolonijā, izņemot sevišķa režīma kolonijas, bet notiesātajiem vīriešu dzimuma nepilngadīgajiem - vispārēja režīma audzināšanas darbu kolonijās pastiprināta režīma koloniju vietā.

Brīvības atņemšanu, ieslogot cietumā uz visu soda laiku vai tā daļu, tiesa var noteikt likumā paredzētajos gadījumos sevišķi bīstamiem recidivistiem, personām, kas notiesātas par sevišķi bīstamiem valsts noziegumiem /59.-68.pants/, kā arī personām, kas notiesātas ar brīvības atņemšanu uz laiku, ne mazāku par pieciem gadiem par citiem KK 24.panta paredzētiem smagiem noziegumiem.

Saskaņā ar Latvijas PSR KK 24.pantu par smagiem noziegumiem atzīstami: sevišķi bīstami valsts noziegumi /59.-68.p./, banditisms /72.p./, daroības, kas dezorganizē darbu labošanas darbu iestādēs /72.¹p./, masu nekārtības /74.p./, satiksmes ceļu un transporta līdzekļu bojāšana /81.p./, viltotas naudas vai vērtspapīru izgatavošana vai izplatīšana /82.p./, valūtes operāciju noteikumu pārkāpšana /83.p./, valsts vai sabiedriskās mantas izlaupišana lielos vai sevišķi lielos apmēros /85.p.3.daļa, 88.p.3.daļa, 89.p.3.daļa un 89.¹p./, atklāta zādzība pastipriņošos apstākļos /86.p.2.un 3.daļa un 140.p.2. un 3.daļa/, laupīšana /87. un 141.p./, valsts, sabiedriskās vai pilsoņu personiskās mantas tiša iznīcināšana vai bojāšana pastipriņošos apstākļos /95.p.2.daļa un 146.p.2.daļa/, tiša s'epkavība /98. un 99.p./, tišs smags miesas bojājums /105.p./, izvarošana /121.p./, spekulācija pastipriņošos apstākļos /149.p.2.daļa/, varas vai dienesta pilvaru pārsniegšana pastipriņošos apstākļos /162.¹2.daļa/, kukuļņemšana /164.p./, starpniecība kukuļošanā /164.¹p./, kukuļ-

došana /165.p./, personas saukšana pie kriminālatbildības, zinot, ka tā nav vainīga, pastipriņošos apstākļos /168.p. 2.daļa/, nelikumīga sprieduma vai lēmuma taisīšana pastipriņošos apstākļos /169.p.2.daļa/, piespiešana dot liecību pastipriņošos apstākļos/172.p.2.daļa/, milicijas darbinieka vai tautas brīvprātīgā kārtības sarga dzīvības apdraudējums sakarā ar viņa dienesta vai sabiedrisko darbību sabiedriskās kārtības uzturēšanai /186.¹p./, ļaunprātīgs vai sevišķi ļaunprātīgs huligānisms /204.p.2. un 3.daļa/, šaujama ieroča, municijas vai sprāgstvielu izlaupišana, izdarot laupīšanas uzbrukumus, vai ja to izdarījis sevišķi bīstams recidivists /219.p. 3.daļa/, nepaklausība pastipriņošos apstākļos/227.p.2. un 3.punkts/, pretošanās priekšniekam vai viņa piespiešana pārkāpt dienesta pienākumus /229.p./, vardarbīga rīcība pret priekšnieku /231.p./, dezertēšana /236.p./, kara mantas tiša iznīcināšana vai bojāšana pastipriņošos apstākļos /240.p.2. un 3.punkts/, kaujas dežūras noteikumu pārkāpšana /246.p.1., 3. un 4.punkts/.

Detais smagu noziegumu uzskaitījums ir izsmēļošs un galīgs.

Sakarā ar cīņas pastiprināšanu pret personām, kas izdara noziegumus dzērums stāvoklī, Latvijas PSR KK 37.pants papildināts ar jaunu atbildību pastipriņošā apstākli, ko tiesa pam vērā, nosēkot sodu, - ja noziegums izdarīts dzērumā. Minēto apstākli kā atbildību pastipriņošu agrāk paredzēja tikai Armēnijas PSR kriminālkodeks.

Pamatoti uzskatot, ka dzērums stāvoklis, izdarot jebkuru noziegumu, jānovērtē kā atbildību pastipriņošs apstāklis, likumdevējs vienlaicīgi KK 37.pantā izdara atrunu, ka tiesa, atkarībā no izdarītā nozieguma rakstura, var arī neatzīt šo apstākli par atbildību pastipriņošu.

Tātad gadījumos, ja nodarījumam nav lielas sabiedriskās bīstamības un persona gadījuma pēc atrodas dzērums stāvoklī, tiesa nozieguma izdarīšanu dzērumā var arī neatzīt par atbildību pastipriņošu apstākli.

Latvijas PSR KK 58.pantā uzskaitīti audzinošā rakstura

piespiedu līdzekļi, ko tiesa var piemērot nepilngadīgajam, ja tā atzīst, ka nepilngadīgais izdarījis noziegumu, kuram nav lielas sabiedriskās bīstamības, un to var labot bez kriminālsoda piemērošanas. Pēc spēkā esošās likumdošanas tiesa vairs nevar piemērot nepilngadīgajam tādu audzinošu rakstura piespiedu līdzekli kā ievietošanu audzināšanas kolonijā.

2.3. Sevišķas daļas attīstība

Sakarā ar kriminālas likumdošanas tālāku attīstību un pilnveidošanos nopietni grozīta un papildināta tika arī Latvijas PSR kriminālkodeksa Sevišķā daļa. Mūsu republikas kriminālkodeksā nav gandrīz nevienas nodaļas, kura desmit gadu laikā nav papildināta ar jauniem pantiem.

Nodaļa "Valsts noziegumi" papildināta ar jaunu noziegumu sastāvu - "Darbības, kas dezorganizē darbu labošanas darbu iestādēs" /72.¹p./. Šīs pants paredz sevišķi bīstamu recidivistu, kā arī personu, kas notiesātes par smagiem noziegumiem, kriminālatbildību gadijums, ja minētās personas brīvības atņemšanas vietās terorizē ieslodzītos, kuri sākuši laboties, vai izdara uzbrukumus administrācijai, kā arī šai nolūka organizē noziedzīgus grupējumus vai aktīvi piedalās šādos grupējumos.

Minētais noziegums ir līdzīgs bandīstismam gan pēc sabiedriskās bīstamības pakāpes, gan pēc sava rakstura. Par to liecina arī tas, ka likumdevējs šo noziegumu ir novietojis tūlīt aiz bandīstisma sastāva /72.p./.

Izejot no minētā nozieguma lielās sabiedriskās bīstamības, tiesa vainīgām personām var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku no estopiem līdz piecpadsmit gadiem vai nāves sodu.

Bez tam daži Latvijas PSR KK Sevišķas daļas I nodaļas panti papildināti ar otrām daļām, kuras paredzēti agrāk KK aprakstīto noziegumu kvalificētie sastāvi. Tā, KK 82.pants "Viltotas naudas vai vērtspapīru izgatavošana vai izplatīšana" papildināts ar otro daļu, kurā paredzēta kriminālatbil-

dība par viltotas naudas vai vērtspapīru izgatavošanu vai izplatīšanu, ja šim darbībām ir nodarbošanās raksturs.

Arī KK 83.panta "Valūtas operāciju noteikumu pārkāpšana" papildināts ar otro daļu, kurā noteikta atbildība par valūtas operāciju noteikumu pārkāpšanu pastiprinošos apstākļos, t.i., ja spekulācijai ar valūtas vērtībām vai vērtspapīriem ir nodarbošanās raksturs, ja tā izdarīta lielos apmēros, kā arī ja valūtas operācijas noteikumus pārkāpusi persona, kas jau agrāk notiesāta par šādu noziegumu.

Par abu minēto noziegumu izdarīšanu pastiprinošos apstākļos paredzēts ļoti bargs sods - brīvības atņemšana uz laiku līdz piecpadsmit gadiem vai nāves sods, konfiscējot mantu.

Minētajā nodaļā izmaiņas izdarītas arī vairāku pantu, kuri galvenokārt paredz kriminālatbildību par sevišķi bīstamu valsts noziegumu izdarīšanu, sankcijās. Tā, par Dzintenes nodevību /59.p./, spiegošanu /60.p./, terora aktu /61.p./, terora aktu pret ārvalsts pārstāvi /62.p./, diversiju /63.p./, kaitniecību /64.p./, pretpadomju agitāciju un propagandu /65.p./, kara propagandu /66.p./, banditismu /72.p./, kontrabandu /73.p./, satiksmes ceļu un transporta līdzekļu bojāšanu /81.p./, viltotas naudas vai vērtspapīru izgatavošanu vai izplatīšanu /82.p./, valūtas operāciju noteikumu pārkāpšanu /83.p./ tiesa blakus sankcijā noteiktajam pamatsodam var piemērot arī papildsodu - nometinājumu uz laiku no diviem līdz pieciem gadiem, pie kam likumdevējs atstājis tiesai iespēju pašai izvēlēties, vai nu piemērot šo papildsodu, vai arī to nepiemērot.

Paredzēts speciāls atbrīvošanas veids no kriminālatbildības par Dzintenes nodevību. Tagad KK 59.panta 2.daļā ierakstīts, ka nav saucams pie kriminālatbildības PSRS pilsonis, ko ārvalsts izlūkošanas iestādes sаверрвeјуšas naidīgas darbības veikšanai pret PSR Savienību, ja viņš neko nav darījis, lai pildītu doto noziedzīgo uzdevumu, un ir brīv-

prātīgi paziņojis varas orgāniem par saviem sekariem ar ārvalsts izlūkošanas iestādēm.

Līdz ar to šī jaunā norma kalpo padomju valsts orgāniem kā efektīvs ierocis, lai padarītu nekaitīgu ārzemju izlūkdienestu graužošo darbību mūsu zemē. PSRS pilsonis, kas ar draudiem, šantāžu vai citādi ir saņēmis naidīgas darbības veikšana pret mūsu valsti, var izpirkt savu vainu, paziņojot valsts orgāniem par saviem sekariem ar ārvalsts izlūkošanas iestādēm.

Latvijas PSR KK Sevišķās daļas nodaļa "Noziegumi pret socialistisko Ipašumu" arī papildināta ar jauniem noziegumu sastāviem. Tā, paaugstināta atbildība par valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu sevišķi lielos apmēros neatkarīgi no izlaupīšanas veida /zādzība, atklāta zādzība, laupīšana, piesavināšanās, amatpersonai ļaunprātīgi izmantojot savu dienesta stāvokli, krāpšana/. Izlaupīšanu praksē uzskata par izdarītu sevišķi lielos apmēros, ja izlaupītās mantas vērtība sasniedz 10 tūkstošus rubļu.

Par KK 89.¹ pantā paredzēto noziegumu tiesa var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku no desmit līdz piecpadsmit gadiem vai nāves sodu, kā arī piemērot likumā paredzētos papildsodus - mantas konfiskāciju un nometinājumu uz laiku no diviem līdz pieciem gadiem.

Kriminālkodekss papildināts ar 89.² pantu, kurā par valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu bez vardarbības pielietošanas paredzēta naudas soda piemērošana. Tagad par valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu, izdarot zādzību /85.p./, piesavinoties, izšķērdējot, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli /88.p./ vai izdarot krāpšanu /89.p./, ja tā izdarīta pirmo reizi un izlaupītās mantas vērtība nav liela, tiesa var piespriest arī laudas sodu līdz trīskārtīgai izlaupītās mantas vērtībai.

Izmainījusies atbildība arī par valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu sīkos apmēros /90.p./. Par valsts vai sabiedriskās mantas laupīšanu sīkos apmēros persona saucama pie

kriminālbildības tikai tad, ja tai nevar piemērot sabiedriskas ietekmēšanas līdzekļus /90.p.l.d./ vai ja persona jau agrāk sodīta par šādu noziegumu vai par KK 85.-89.¹ un 139.-142.pantos paredzētajiem noziegumiem /90.p.2.d./.

Par minēto noziegumu tiesa var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem mēnešiem vai labošanas darbus uz tādu pašu laiku, vai naudas sodu līdz piecdesmit rubļiem /90.p.l.d./, vai arī brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam, vai labošanas darbus uz tādu pašu laiku, vai naudas sodu līdz simts rubļiem /90.p.2.d./.

Tātad, nosekot sodu par valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu, Latvijas PSR Kriminālkodekss ņem vērā ne tikai izlaupīšanas formas, bet ļoti lielu uzmanību pievērš arī izlaupītas mantas vērtībai. Tā, pašlaik Latvijas PSR KK paredzēta atbildība par valsts vai sabiedriskās mantas izlaupīšanu sīkos apmēros /90.p./, nelielos apmēros /89.²p./, ievērojamos apmēros /85.p.1. un 2.d., 86.p.1. un 2.d., 87.p.l.d., 88.p.1. un 1. un 2.d., 89.p.1. un 2.d./, lielos apmēros /85.p. 3.d., 86.p.3.d., 87.p.2.d., 88.p.3.d./ un sevišķi lielos apmēros /89.¹p./.

Nodaļa "Noziegumi pret socialistisko īpašumu" papildināta arī ar 96.¹ pantu, kurā paredzēta kriminālbildība par noziedzīgi nevižīgu lauksaimniecības tehnikas izmantošanu un glabāšanu. Minētais pants tika radīts nolūka pastiprināt padomju saimniecībām, kopsaimniecībām un citām valsts vai kooperatīvajām organizācijām piederošas lauksaimniecības tehnikas /traktoru, automobiļu, kombainu u.c. lauksaimniecības mašīnu/ aizsardzību, jo tās saglabāšana un pareiza izmantošana ir viens no priekšnoteikumiem lauksaimniecības tālākai attīstībai. Tāpēc par minētās tehnikas noziedzīgi nevižīgu izmantošanu vai glabāšanu, ja tā saistīta ar mašīnu sabojāšanu, salaušanu vai demontāžu, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar labošanas darbiem uz tādu pašu laiku, bet par minētiem nodarījumiem, ja tie izdarīti vairākkārt vai nodarījuši lielus zaudējumus, - soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem.

Jānorāda, ka ar minēto noziegumu sastāvu ir papildināti

visu savienoto republiku kriminālkodeksi, tikai dažu republiku kriminālkodeksos šis sastāvs ievietots nodaļā "Saimnieciskie noziegumi".

Nodaļā "Noziegumi pret personu" papildināts 112.pants - Aplaišana ar venerisku slimību vai izvairīšanās ārstēties no veneriskas slimības. Šajā pantā ir radītas divas jaunas daļas, kurās paredzēta personas, kura slimo ar venerisku slimību, kriminālatbildība par izvairīšanos ārstēties arī pēc veselības aizsardzības iestāžu brīdinājuma, kā arī pastiprināta tādas personas kriminālatbildība par apzinātu otras personas aplaišanu ar venerisku slimību, kas jau agrāk sodīta par otras personas aplaišanu ar venerisku slimību vai kas aplaidusi divas vai vairākas personas, vai arī nepilngadīgo.

Nodaļā "Noziegumi pret pilsoņu personisko īpašumu" būtiski grozījumi un papildinājumi nav izdarīti.

Nodaļā "Noziegumi pret pilsoņu politiskajām, darba un citām tiesībām" tikai 137. pants papildināts ar otro daļu, kur paredzēta tādu personu atbildība, kas jau agrāk sodītas par noteikumu pārkāpšanu attiecībā uz baznīcas atdalīšanu no valsts un skolas atdalīšanu no baznīcas un atkal izdarījušas šādas darbības, kā arī veikušas organizatoriskas darbības, kas vērstas uz minētā nodarījuma izdarīšanu.

Par KK 137. panta 2. daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu tiesa vainīgajam var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem.

Bez tam Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs 1966. gada 24. jūnija lēmumā "Par Latvijas PSR kriminālkodeksa 137.panta piemērošanu" devis šī panta legālo iztulkojumu, norādot, ka ar noteikumu pārkāpšanu attiecībā uz baznīcas atdalīšanu no valsts un skolas atdalīšanu no baznīcas, par kuriem vainīgās personas saucamas pie kriminālatbildības pēc Latvijas PSR KK 137. panta, saprotami:

1/ nodevu un nodokļu ņemšana piespiedu kārtā par labu reliģiskajām organizācijām un kulta kalpotājiem;

2/ aicinājumu, vēstuļu, lapiņu un citu dokumentu, kas aicina neizpildīt likumdošanas aktus par reliģiskiem kultiem, izgatavošana plašai izplatīšanai vai to plaša izplatīšana;

3/ maldinošu darbību izdarīšana, lai modinātu iedzīvotāju masās reliģisko māņticību;

4/ religisku sapulču, gājienu un citu kulta ceremoniju, kas traucē sabiedrisko kārtību, organizēšana un sarīkošana;

5/ sistemātiska reliģijas mācību nodarbību organizēšana un sarīkošana nepilngadīgajiem, pārkāpjot likumdošanas aktos paredzētos noteikumus;

6/ atteikums pilsoņiem pieņemt viņus darbā vai uzņemt mācību iestādē, viņu atbrīvošana no darba vai izslēgšana no mācību iestādes, likumā noteikto atvieglojumu un priekšrocību atņemšana, kā arī citi būtiski pilsoņu tiesību ierobežojumi atkarībā no viņu attieksmes pret reliģiju.¹

Ar jauniem noziegumu sastāviem papildināta nodaļa "Saimnieciskie noziegumi". Kriminālkodeksā radīts īpašs konkretizēts nozieguma sastāvs - fiktīvi pierakstījumi un citi pārskata datu sagrozījumi (147.¹p.), kurš radīts nolūkā pastiprināt cīņu pret fiktīviem pierakstījumiem valsts pārskatos un sagrozītu datu sniegšanu par plāna izpildi. Minēto noziegumu likums novērtē kā pretvalstisku darbību, kas kaitē PSRS tautas saimniecībai, nosakot, ka vainīgās amatpersonas sodāmas ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem.

Jauns sastāvs paredzēts arī KK 148.panta 2.d.- komerciālā starpniecība. Līdz ar to tika izmainīts 148.p. nosaukums. Komerčiālā starpniecība ir starpniecība mantiska rakstura darījumu slēgšanā, visbiežāk preču un citu priekšmetu iegādē vai realizācijā, ko veic privātpersona par atlīdzību. Tāpēc, nosakot atbildību par komerciālu starpniecību, ko realizē privātpersona nodarbošanās veidā vai iedzīvošanās nolūkā, valsts pastiprina cīņu pret parazītiskiem elementiem, kuri izvairās no sabiedriski derīga darba un iedzīvošanās nolūkā nodarbojas ar komerciālām operācijām.

Latvijas PSR KK 149.¹pantā paredzēta kriminālatbildība par maizes un citu labības izstrādājumu uzpirkšanu izbarošanai vai to izbarošanu lopiem vai mājputniem. Šis noziegums ir bīstams tāpēc, ka spekulatīvi elementi - lopu īpašnieki, kas nestrādā sabiedriski derīgu darbu, izmantojot lēto valsts maizi un citus labības izstrādājumus lopu barošanai personiskas

¹ Skat."Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs", 1966., Nr. 27, 703.lpp.

iedzīvošanās nolūkā, kavē darbaļaužu normālu apgādi ar maizi un rada pilsoņos taisnīgu sašutumu.

Taču par minēto noziegumu kriminālatbildība iestājas tikai tad, ja maize un citu labības produktu izbarošana loļiem un mājputniem izdarīta pēc naudas soda uzlikšanas administratīvā kārtā par šīm darbībām vai norādītās darbības izdarītas sistemātiski, vai lielos apmēros.

Vainīgās personas tiek sodītas ar brīvības atņemšanu uz laiku no viena līdz trim gadiem ar lopu konfiskāciju vai bez konfiskācijas, vai ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam.

Lai pastiprinātu cīņu pret valūtas uzpirkšanu, pārdošanu un apmaiņu, kā arī uzskatot, ka nav pieļaujamas darbības, ja atsevišķas personas, pārkāpjot noteikto kārtību, mēģina pierunāt arvalstniekus pārdot no ārzemēm atvestās mantas, likumdevēja KK izveidojis jaunu sastāvu - valūtas vai vērtspapīru uzpirkšana, pārdošana vai apmaiņa nelielos apmēros. /149.²p./. Kā izriet no minētā panta teksta, likums veirs neuzskata par noziegumu spekulāciju ar valūtas vērtībām vai vērtspapīriem, ja tā izdarīta nelielos apmēros. Par šādiem nodarījumiem tagad paredzēta administratīvā atbildība. Taču, ja personai par valūtas vai vērtspapīru uzpirkšanu, pārdošanu vai apmaiņu nelielos apmēros gada laikā jau divas reizes uzlikta administratīvs sods un persona atkal izdara šādas darbības, tad tā saucama pie kriminālatbildības pēc Latvijas PSR KK 149.² panta un tiesa vainīgo soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar labošanas darbiem uz tādu pašu laiku, konfiscējot valūtas vērtības.

Kriminālkodeksa 150.¹ pantā paredzēta kriminālatbildība par alkoholisko dzērienu tirdzniecības noteikumu pārkāpšanu. Šos noteikumus izstrādā Latvijas PSR Ministru Padome, Latvijas PSR Tirdzniecības ministrija un darbaļaužu deputātu padomju izpildu komitejas. Tā, piemēram, aizliegts pārdot degvīnu specializētos veikalos, ēdnīcās, kafējnicās, tējnicās, tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumos /izņemot restorānus/, kas atrodas stacijās, pietātnēs, lidostās, kā arī tirdzniecības uzņēmumos, kas izvietoti pie rūpniecības uzņēmumiem, skolām, bērnu iestādēm,

slimnīcām, sanatorijām un tml. Bez tam aizliegts pārdot degvīnu ārpus speciāli noteikta laika, nepilngadīgajiem utt. Par minēto alkoholisko dzērienu tirdzniecības noteikumu pārkāpšanu noteikta sabiedriskās vai administratīvās ietekmēšanas līdzekļu piemērošana. Kriminālbildība par šo noteikumu pārkāpšanu iestājas tikai tad, ja vainīgajai personai par līdzīgu nodarījumu gada laikā jau piemēroti sabiedriskās vai administratīvās ietekmēšanas līdzekļi. KK 150.¹ panta sankcija paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz vienam gadam vai labošanas darbi uz tādu pašu laiku ar tiesību atņemšanu iepērt amatus tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumos uz laiku līdz pieciem gadiem, dodot tiesai izvēlēties, piemērot minēto papildsodu vai ne.

Nopietnas izmaīpas izdarītas KK 159.panta. Šī panta pirmā daļā bija paredzēta kriminālbildība tikai par nelikumīgu nodarbošanos ar zveju vai citiem ieguves rūpāliem ldepos, bet nebija paredzēta atbildība par nelikumīgu zvejošanu, kas nav uzskatāma par ieguves rūpālu.

Tagad 159.pants papildināts ar otro daļu, kur paredzēta kriminālbildība arī par zvejošanu neatļautās vietās vai saudzēšanas laikā, vai arī neatļautiem rīkiem vai papēmieniem. Taču kriminālbildība par minēto nodarījumu iestājas tikai tad, ja persona šīs darbības izdarījusi pēc tam, kad tai par tādu pašu pārkāpumu jau piemēroti administratīvās ietekmēšanas līdzekļi, vai arī šādi līdzekļi nav piemēroti, bet šīs rīcības rezultātā nodarīts ievērojama zaudējums.

Par nelikumīgu zvejošanu vainīgajam var noteikt labošanas darbus uz laiku līdz vienam gadam vai naudas sodu līdz 100 rubļiem, vai arī piemērot sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļus.

Tāpat būtiski izmainīts arī KK 160.pants, kur paredzēta kriminālbildība par nelikumīgu medīšanu. Nelikumīga medīšana ir savvaļas zveru un putnu ķeršana bez attiecīgas atļaujas, aizliegtās vietās, saudzēšanas laikā, kā arī medīšana ar aizliegtiem rīkiem un papēmieniem.

Par nelikumīgu medīšanu pie kriminālbildības pēc KK

160.panta 1.daļas persona saucama tikai tad, ja nelikumīga medišana izdarīta pēc administratīvās ietekmēšanas līdzekļu piemērošanas par tādu pašu pārkāpumu.

160 panta 2.daļā paredzēta kriminālatbildība par tādu zvēru un putnu nomedīšanu vai nelikumīgu medišanu, kuru medišana pilnīgi aizliegta, ja minēto darbību rezultātā nodarīti ievērojami zaudējumi.

Par minēto nodarījumu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar darbošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam, vai ar naudas sodu līdz 500 rubļiem, ar vai bez iegūtā medījuma un medību rīku konfiskācijas.

Mūsu republikas kriminālkodeksa pastāvēšanas laikā ievērojamas izmaiņas izdarītas arī nodaļā "Amatnoziegumi".

Tā, tika grozīts KK 162.pants "Varas vai dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana", sadalot šo pantu divos pantos - 162.pantā "Varas un dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana" un 162.¹ panta "Varas un dienesta pilnvaru pārsniegšana". Šādu divu patstāvīgu noziegumu sastāvu izveidošana deva iespēju precīzāk novērtēt katra nozieguma sabiedrisko bīstamību un noteikt visraksturīgākos atbildību pastiprinošos apstākļus. Ar varas vai dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu saprot stāvokli, kad amatpersona tieši izlieto savu dienesta stāvokli pretēji dienesta interesēm, ja tā izdarīta mantkārigā nolūkā vai citas personiskas ieinteresētības dēļ un ja šīs darbības nodarījušas būtisku kaitējumu valsts vai sabiedriskajām interesēm, pilsoņu tiesībām un interesēm, ko aizsargā likums. Ja varas vai dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana radījusi smagas sekas, noziegums tiek uzskatīts par izdarītu pastiprinošos apstākļos un vainīgo personu var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz astoņiem gadiem.

Varas un dienesta pilnvaru pārsniegšana ir bīstamāks noziegums nekā varas vai dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, jo amatpersona tieši izdara darbības, kas acīm redzami pārsniedz tai ar likumu piešķirto tiesību un pilnvaru robežas kā rezultātā tiek nodarīts būtisks kaitējums valsts, sabiedriskajām interesēm, pilsoņu tiesībām un interesēm, ko aizsargā

gā likums. Ja vares vai dienesta pilnvaru pārsniegšana saistīta ar vardarbību vai ar mokošām un cietušā personas cieņas aizvainojošām darbībām, nodarījums jākvalificē pēc 162¹. panta 2.daļas, jo tas ir izdarīts atbildību pastiprinošos apstākļos. Par šo nodarījumu tiesa var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz desmit gadiem.

Vislielākās izmaiņas nodaļā "Amatnoziegumi" ir saistītas ar pantiem, kuros paredzēta kriminālatbildība par kukuļošanu. Kukuļņemšana ir viena no apkaunojošām un pretīgām pagātnes paliekām, ko kapitalisms atstājis mantojumā mūsu sabiedrībai. Šī kroplīgā parādība ir sveša un pilnīgi nevēlama padomju valstij, kas iegājusi plašas komunisma celtniecības periodā. Tāpēc saskaņā ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1962.gada 20.februāra dekrētu "Par kriminālatbildības pastiprināšanu par kukuļošanu"¹, Latvijas PSR KK 164. un 165.pantos tika izdarīti attiecīgi grozījumi, kā arī izveidots pilnīgi jauns noziegumu sastāvs - starpniecība kukuļošanā /164.¹ p./.²

Spēkā esošā likumdošana par kukuļņemšanas atbildību pastiprinošiem apstākļiem uzskata: kukuļņemšanu, ko izdarījusi amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli vai kas agrāk sodīta par kukuļošanu, vai ņēmusi kukuļus vairākkārt, vai minētās darbības saistītas ar kukuļa izspiešanu /164.p.2.d./.

Vienlaicīgi tika paaugstināts sods par kukuļņemšanu bez pastiprinošiem apstākļiem /brīvības atņemšana uz laiku no trim līdz desmit gadiem, konfiscējot mantu/ un minēto nodarījumu pastiprinošos apstākļos /brīvības atņemšana uz laiku no astoņiem līdz piecpadsmit gadiem, konfiscējot mantu, un noņemšana uz laiku no diviem līdz pieciem gadiem/. Ja kukuļņemšana izdarīta sevišķi pastiprinošos apstākļos, tiesa var piespriest arī nāves sodu, konfiscējot mantu.

Tika paaugstināta arī kriminālatbildība par kukuļdošanu,

¹ "Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Zīpotājs", 1962., Nr.9, 449.lpp.

² Skat. turpat, 1962., Nr.29, 1111.lpp.

t.i., materiālu labumu nodošanu atlidzības veidā amatpersonai personiski vai ar starpniecību par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs, ko šai amatpersonai vajadzējis izdarīt vai tā varējusi izdarīt, izmantojot savu dienesta stāvokli. Par minēto nodarījumu tiesa var noteikt brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz astoņi m gadiem /165.p./. Tāpat 165.pants tika papildināts ar otro daļu, kurā noteiktas kukuļdošanas pastiprinošās pazīmes: kukuļdošana izdarīta vairākkārt vai to izdarījusi persona, kas agrāk sodīta par kukuļdošanu. Šai gadījumā tiesa vainīgo soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no septiņiem līdz piecpadsmit gadiem ar mantas konfiskāciju vai bez konfiskācijas un pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas ar nometinājumu uz laiku no diviem līdz pieciem gadiem vai bez nometinājuma.

Saskaņā ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1962.gada 20.februāra dekrētu "Par kriminālatbildības pastiprināšanu par kukuļošanu" visu savienoto republiku kriminālkodeksos tiek izveidots jauns noziegumu sastāvs - starpniecība kukuļošanā.

Starpniecība kukuļošanā izpaužas vainīgās personas - starpnieka aktīvā rīcībā, kas veicina vienošanos par kukuļdošanu un kukuļa ņemšanu vai tādas vienošanās realizēšanu. Latvijas PSR KK atbildība par starpniecību kukuļošanā paredzēta 164.¹ pantā. Par aprakšīto nodarījumu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz astoņiem gadiem. Ja minētās darbības izdarītas vairākkārt, izmantojot savu dienesta stāvokli, vai persona jau agrāk sodīta par kukuļošanu, tad nodarījums uzskatāms par izdarītu atbildību pastiprinošos apstākļos un tiesa var piemērot tādu pašu sodu, kāds paredzēta par kukuļdošanu pastiprinošos apstākļos.

Desmit gadu laikā izmaiņas nav skārušas nodaļu "Noziegumi pret jurisdikciju", kaut gan citas savienotās republikas izdarīja nopietnus grozījumus slēpšanas un nezīpošanas noziegumu sastāvos. Līdz ar to arī Latvijas PSR kriminālkodeksā būtu vēlams pārskatīt atbildību par nozieguma slēpšanu un nezīpošanu.

Ar jauniem noziedzumu sastāviem visvairāk papildināta Latvijas PSR KK Sevišķās daļas devītā nodaļa "Noziedzumi pret pārvaldes kārtību". Tajā izveidoti tādi jauni sastāvi kā: apzināti nepatiesu izdomājumu izplatīšana, kuri diskreditē padomju valsti un sabiedrisko iekārtu /183.¹p./, Valsts gērboņa vai karoga apgānīšana /183.²p./, sabiedrisko kārtību traucējošu grupveida darbību organizēšana vai aktīva piedalīšanās tajās /183.³p./, pretošanās milicijas darbiniekam vai tautas brīvprātīgajam kārtības sargam /184.¹p./, milicijas darbinieka vai tautas brīvprātīgā kārtības sarga goda aizskaršana /185.¹p./, milicijas darbinieka vai tautas brīvprātīgā kārtības sarga dzīvības apdraudējums /186.¹p./, administratīvās uzraudzības noteikumu ļaunprātīga pārkāpšana /193.¹p./, pārvietošanās PSRS teritorijā noteikumu ļaunprātīga pārkāpšana, ko izdarījuši arvalstnieki un bezpavalstnieki /193.²p./, celtniecības materiālu iegādes noteikumu pārkāpšana /195.¹p./, sakaru līniju aizsardzības noteikumu pārkāpšana /203.¹p./.

Jaunu krimināltiesisku normu paredzēšana Latvijas PSR kriminālkodeksā izskaidrojama ar pārvaldes kārtības tālāko nostiprināšanos valstī, nepieciešamību nodrošināt pārvaldes iestāžu normālu darbu un pārvaldes aparāta darbinieku neaizskaramību pret sabiedriski bīstamiem apdraudējumiem, kā arī socialistiskās likumības ievērošanu.

PSRS Konstitūcija /125.p./ garantē pilsoņiem vārda un preses brīvību, kura kalpo darbaļaužu interesēm un kuras mērķis ir stiprināt socialistisko iekārtu. Norādītajām demokrātiskajām tiesībām nav nekā kopēja ar dezinformāciju un izdomājumiem par mūsu valsti, ko plaši pielieto buržuāziskā propaganda. Apzināti nepatiesu izdomājumu izplatīšana, kas diskreditē mūsu valsti, rada draudus valsts aparāta autoritātei un objektīvi veicina pretpadomju agitāciju un propagandu, ko piekopj imperialistiskās valstis. Tāpēc arī Latvijas PSR KK 183.¹ pantā paredzētā kriminalat-

bildība par apzināti nepatiesu izdomājumu izplatīšanu, kuri diskreditē pedomju valsts un sabiedrisko iekārtu.

Kriminālbildība par norādīto izdomājumu izplatīšanu mutvārdiem iestājas tikai tad, ja šādas darbības izdarītas vairākkārt, t.i., ja tās bijušas sistematiskas. Ja tāda pašā satura sacerējums izgatavots vai izplatīts rakstveidā, iespiestā vai citādā veidā, tad kriminālbildība iestājas jau ar pirmo nodarījumu.

Vainīgās personas soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam, vai arī ar naudas sodu līdz 100 rubļiem.

Latvijas PSR KK 183.² pantā paredzēta kriminālbildība par Valsts ģerboņa vai karoga apgānīšanu.

Šis noziegums uzskatāms kā īpašs huligānisma veids, kas vienlaicīgi apdraud ne tikai pārvaldes kārtību, bet arī sabiedrisko kārtību.

PSRS, Latvijas PSR un citas savienotās republikas Valsts ģerboņa vai karoga apgānīšana izpaužas tādās darbībās, kas aizskar pedomju pilsoņu nacionālas jūtas: karoga tiša iznīcināšana, sabojāšana, noreušana utt.

Par minēto nodarījumu paredzēts sods - brīvības atņemšana uz laiku līdz diviem gadiem vai labošanas darbi uz laiku līdz vienam gadam, vai naudas sods līdz 50 rubļiem.

Kriminālkodeksa 183.³ pantā paredzēta atbildība par tādu grupveida darbību organizēšanu, kas rupji traucē sabiedrisko kārtību vai ir saistītas ar acīm redzamu nepaklausību varas pārstāvju likumīgajām prasībām, vai kuru rezultātā traucēts transports, valsts vai sabiedrisko iestāžu vai uzņēmumu darbs, kā arī par aktīvu piedalīšanos minētajās darbībās.

Lai gan norādītās darbības atšķirībā no masu nekārtībām /74.p./ nav saistītas ar grautiņiem, postījumiem, dedzināšanu un citu līdzīgu darbību, taču tām ir liela sabiedriskā bīstamība. Šīs darbības var tikt izdarītas maskēšanas nolūkā, demagogiski atsaucoties uz Konstitūcijā garantēta-

jām sapulču, mitiņu, demonstrāciju brīvībām, kaut gan būtībā tās ir asā pretrunā ar PSRS Konstitūciju, jo tiek izdarītas pretēji darbaļaužu interesēm, un nopietni apdraud valsti noteikto pārvaldes un sabiedrisko kārtību.

Aprakstītajā noziegumā vainīgās personas soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam, vai ar naudas sodu līdz 100 rubļiem.

Liela uzmanība mūsu valstī tiek veltīta to valsts varas orgānu un sabiedrisko organizāciju darbības un autoritātes nostiprināšanai, kas veic sabiedriskās kārtības uzturēšanas pienākumus valstī. Vispirms te minami milicijas orgāni un brīvprātīgo kārtības sargu vienības. Virkne noziegumu, kas apdraud milicijas un brīvprātīgo kārtības sargu vienību normālu darbību, vienlaicīgi apdraud arī milicijas darbiniekus un tautas brīvprātīgos kārtības sargus, kas, pildot viņiem uzliktos sabiedriskās kārtības uzturēšanas pienākumus, nereti riskē ar savu dzīvību un veselību. Tāpēc arī saskaņā ar PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1962.gada 15.februāra dekrētu "Par atbildības pastiprināšanu par milicijas darbinieku un tautas brīvprātīgo kārtības sargu dzīvības, veselības un cieņas apdraudējumu" visu savienoto republiku kriminālkodeksi papildināti ar jauniem pantiem, kuros paredzēta milicijas darbinieku un kārtības sargu vienību locekļu dzīvības, veselības un cieņas pastiprināta aizsardzība.

Tā, Latvijas PSR KK 184.¹ panta paredzēta kriminālatbildība par pretošanos milicijas darbiniekam vai tautas brīvprātīgajam kārtības sargam, kas pilda viņam uzliktos sabiedriskās kārtības uzturēšanas pienākumus /1.daļa/. Tāpat paredzēta atbildība par tādu pretošanos, kas saistīta ar vardarbību vai tās piedraudējumu, kā arī par minēto personu piespiešanu ar vardarbību izpildīt acīm redzami nelikumīgas darbības /2.daļa/. Par minētajiem nodarījumiem tiesa var vainīgajai personai noteikt pat brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem.

Likums aizsargā arī milicijas darbinieka un tautas brīvprātīgā kārtības sarga godu. Taču minēto personu goda aizskaršana kā noziedzuma pēc Latvijas PSR KK 185.¹ panta kvalificējams tikai tad, ja šīs personas izpilda viņam uzliktos sabiedriskās kārtības uzturēšanas pienākumus un goda aizskaršana ir notikusi sakarā ar to, ka norādītās personas izpilda minētos pienākumus. Aprakstītajā nodarījumā vainīgās personas tiesa var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem mēnešiem vai ar labošanas darbiem līdz vienam gadam, vai arī piespriest naudas sodu līdz 100 rubļiem.

Sevišķi bīstams noziedzums pret pārvaldes kārtību ir milicijas darbinieka vai tautas brīvprātīgā kārtības sarga dzīvības apdraudējums /186.¹p./. Ar dzīvības apdraudējumu saprot kā slepkavību, tā arī mēģinājumu noslepkavot milicijas darbinieku vai tautas brīvprātīgo kārtības sargu sakarā ar viņu darbību sabiedriskās kārtības sargašanā, neatkarīgi no noziedzuma rezultāta. Sakarā ar to, ka ar minētajām darbībām vainīgās personas var terorizēt milicijas darbiniekus un tautas brīvprātīgos kārtības sargus, kas savukārt var negatīvi ietekmēt viņu darbību sabiedriskās kārtības uzturēšanā, kā arī pilsoņu iesaistīšanas brīvprātīgo kārtības sargu vienībās, 186.¹pantā paredzēts bargs sods - brīvības atņemšana uz laiku no pieciem līdz piecpadsmit gadiem ar noņemšanu uz laiku no diviem līdz pieciem gadiem vai bez noņemšanas, bet pastiprinošos apstākļos tiesa var piemērot izpēsmuma soda veidu - nāves sodu.

Grozījumi izdarīti arī Kriminālkodeksa 186.pantā. Sakarā ar šiem grozījumiem pants nosaukts sekojoši - "Draudī vai vardarbība pret amatpersonu vai pilsoni, kas pilda sabiedrisku pienākuru".

Tagad 186.panta 1.daļā paredzēta kriminālatbildība par draudiem noslepkavot, nodarīt smagus miesas bojājumus vai iznīcināt mantu ar dedzināšanu, kas izteikti amatpersonai vai sabiedriskajam darbiniekam nolūkā izbeigt viņa dienes-

ta vai sabiedrisko darbību, kā arī pilsonim sakarā ar viņa līdzdalību nozieguma vai cita pretsabiedriska nodarījuma novēršanā.

Šī panta otrajā daļā paredzēta kriminālatbildība par viegla miesas bojājuma nodarīšanu amatpersonai vai sabiedriskajam darbiniekam, viņa piekaušanu vai citādas vardarbības lietošanu sakarā ar viņa dienesta vai sabiedrisko darbību, kā arī par tādu pašu rīcību pret pilsoni sakarā ar viņa līdzdalību nozieguma novēršanā vai pārtraukšanā. Par minēto nodarījumu vainīgo pilsoni var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam / 2.daļa/ vai arī sodīt ar jau minētajiem soda veidiem vai sabiedrisko nopelumu /1.daļa/.

Latvijas PSR kriminālkodeksā paredzēts jauns nozieguma sastāvs - administratīvās uzraudzības noteikumu ļaunprātīga pārkāpšana/193.¹p./. Administratīvās uzraudzības noteikumi paredzēti Nolikumā par milicijas iestāžu administratīvo uzraudzību pār personām, kas atgriezušās no brīvības atņemšanas vietām, ko apstiprinājis PSRS Augstākās Padomes Prezidijs ar 1966.gada 26.jūlija dekrētu.

Administratīvo uzraudzību nosaka, lai pārraudzītu personu uzvešanos, kas atgriezušās no brīvības atņemšanas vietām, neļautu tām izdarīt noziegumus un tās audzinoši ietekmētu.

Administratīvo uzraudzību piemēro pilngadīgām personām:

- 1/ ko tiesas atzinušas par sevišķi bīstamiem recidivistiem,
- 2/ kas sodītas ar brīvības atņemšanu par smagiem noziegumiem, ja to uzvešanās sodu izciešanas laikā brīvības atņemšanas vietās liecina, ka tās stūrgalvīgi nevēlas nostāties uz labošanās ceļa un uzsākt godīgu darba dzīvi,
- 3/ kas sodītas ar brīvības atņemšanu par smagiem noziegumiem, ja tās pēc soda izciešanas vpi nosacītas pirmtermiņa atbrīvošanas sistemātiski traucē sabiedrisko kārtību un pārkāpj socialistiskās sadzīves noteikumus, un, nāievērojot milicijas iestāžu bridinājumus, turpina pretsabiedrisku dzīves veidu.

Ja persona pārkāpj administratīvās uzraudzības noteikumus, t.i., neierodas pēc izsaukuma norādītajā laikā milicijas iestādēs, nezīpo milicijas darbiniekiem par darba un dzīves vietas maiņu, kā arī par izbraukšanu ārpus rajona /pilsētas/ robežām utt., tad persona tiek saukta pie administratīvas atbildības un tai tiek piemērots naudas sods no desmit līdz piecdesmit rubļiem.

Kriminālatbildība pēc KK 193.¹ panta iestājas tikai par minēto noteikumu ļaunprātīgu pārkāpšanu, t.i., ja personai, kas atrodas administratīvā uzraudzībā, gada laikā jau divas reizes piemēroti administratīvās ietekmēšanas līdzekļi par tādiem pašiem pārkāpumiem.

Tiesā vainīgajai personai var noteikt šādus sodus: brīvības atņemšanu uz laiku no sešiem mēnešiem līdz diviem gadiem vai labošanas darbus uz laiku no sešiem mēnešiem līdz vienam gadam.

Latvijas PSR KK papildināts ar 193.² pantu, kurš paredz ārvalstnieku un bezpavalstnieku kriminālatbildību par pārvietošanās PSRS teritorijā noteikumu ļaunprātīgu pārkāpšanu.

Ja ārvalstnieks vai bezpavalstnieks pārkāpj speciālos noteikumus par minēto personu pārvietošanos PSRS teritorijā, t.i., dzīves vietas maiņa bez speciālas atļaujas, izbraukšana uz laiku no dzīves vietas vai tādu vietu apmeklēšana, kas nav norādītas vizās iebraukšanai PSRS, novirzīšanās no braukšanas dokumentos norādītā maršruta, tad vainīgās personas saucas pie administratīvās atbildības. Kriminālatbildība iestājas tikai tad, ja ārvalstnieki un bezpavalstnieki minētos noteikumus pārkāpj ļaunprātīgi, tas ir, personas par norādīto noteikumu pārkāpšanu jau agrāk divas reizes sodītas administratīvā kārtā.

Šāda veida nodarījums sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai labošanas darbiem uz tādu pašu laiku, vai ar naudas sodu līdz 50 rubļiem.

Kriminālatbildība par celtniecības materiālu iegādes

noteikumu pārkāpšanu /195.¹p./ paredzēta sakarā ar Nolikumu par individuālo dzīvokļu celtniecību Latvijas PSR, kas apstiprināts ar Latvijas KP Centrālās Komitejas un Latvijas PSR Ministru Padomes 1962.gada 21.augusta lēmumu.

Minētajā nolikumā norādīts, ka celtniecības materiālus /ķieģeļus, cementu, kaļķi, jumta skārdu, šiferi, kokmateriālus, stiklu u.c./ individuālajiem būvētajiem ir tiesības iegādāties tikai valsts tirdzniecības organizāciju celtniecības materiālu noliktavās un veikalos, kā arī Latvijas Pārērtāju biedrību savienības noliktavās un veikalos.

Nolikumā minēti arī citi celtniecības materiāli, ko likumā noteiktā kārtībā var iegādāties un izmantot individuālie būvētāji.

KK 195.¹ pantā norādītais noziegums izpaužas minēto celtniecības materiālu iegādes noteikumu pārkāpšanā individuālajai celtniecībai. Šī panta mērķis ir pastiprināt cīņu pret celtniecības materiālu izlaupīšanu un izlaupīto materiālu izmantošanu.

Minētajā nodarījumā vainīgajām personām tiesa var piespriest brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai lebošanas darbus uz tādu pašu laiku, vai naudas sodu līdz diviem simtiem rubļu, konfiscējot celtniecības materiālus un celtni, kurai šie materiāli izlietoti, vai nekonziscējot celtni.

Kriminālkodeksa 203.¹ pantā paredzēta kriminālatbildība par sakaru līniju aizsardzības noteikumu pārkāpšanu. Taču kriminālatbildība iestājas tikai tad, ja minēto noteikumu pārkāpšana radījusi starppilsētu kabeļu sakaru līniju bojājumu, kas bijis par iemeslu sakaru partraukšanai.

Minētajā noziegumā vainīgās personas tautas tiesa var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai arī lebošanas darbiem uz tādu pašu laiku, vai arī ar naudas sodu līdz 100 rubļiem.

Kriminālkodeksa 197.pants, kurā paredzēta kriminālatbildība par mehāniskā transporta līdzekļa nelikumīgu aiz-

braukšanu, papildināta ar otro daļu. Šeit paredzēts minēta noziedzuma kvalificēts veids - mehāniskā transporta līdzekļa atkārtota nelikumīga aizbraukšana. Par šo noziedzumu paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz trim gadiem.

Papildināts arī Latvijas PSR KK 194.pants. Tagad kriminālatbildība paredzēta arī par karaklausībai pakļautās personas izvairīšanos no pārbaudes apmācībām. Bez tam šis pants papildināts ar jaunu daļu, kurā paredzēta kriminālatbildība par izvairīšanos no militārām pārbaudes apmācībām atbildību pastiprinošos apstākļos - nodarot sev miesas bojājumus, simulejot slimību, viltojot dokumentus vai citādi apmānot. Šai gadījumā tiesa vainīgo personu var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem.

Svarīgas izmaiņas sastopamas arī Latvijas PSR KK Sevišķās daļas 10. nodaļā "Noziedzumi pret sabiedrisko drošību, sabiedrisko kārtību un iedzīvotāju veselību". Šajā nodaļā paredzēti vairāki pavisam jauni noziedzumu sastāvi. Tā, republikas KK papildināts ar 211^{1.}, 213^{1.}, 213^{2.}, 214^{1.} un 217^{1.} pantiem. Nopietni grozīti un papildināti 204., 210., 211., 213., 219. un 224. panti.

Lai nodrošinātu transporta kustības drošību, Latvijas PSR KK papildināts ar 213.¹ pantu, kurā paredzēta atbildība par transporta līdzekļa vadīšanu dzēruma stāvoklī. Kā liecina mūsu republikas tiesu prakse, personas, kas vada transporta līdzekļus dzēruma stāvoklī, visbiežāk pārkāpj transporta kustības un ekspluatācijas noteikumus, kā rezultātā iestājas smagas sekas. Lai novērstu šādus nodarījumus, tiek noteikta kriminālatbildība par automototransporta, pilsētu elektrottransporta līdzekļu, traktoru un citu pašgājēju mašīnu vadīšanu dzērumā stāvoklī, ja vadītājam par šādu pārkāpumu jau atņemtas vadīšanas tiesības vai arī personai šādu tiesību nev bijis un tai gada laikā piemērots administratīvs sods par šādu pārkāpumu. Par minēto noziedzumu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar labošanas darbiem uz tādu pašu laiku, vai ar naudas sodu līdz 100 rubļiem.

Par tehniski bojātu transporta līdzekļu laišanu eksplu-

atācijā vai citādu ekspluatācijas noteikumu, kas garantē kustības drošību, rupju pārkāpšanu kriminālatbildība paredzēta Latvijas PSR KK 213². pantā. Šī nodarījuma subjekts ir persona, kas atbildīga par transporta līdzekļa tehnisko stāvokli vai ekspluatāciju. Taču šīs personas kriminālatbildība iestāties tikai tad, ja minētās darbības izraisījušas Latvijas PSR KK 213. pantā norādītās sekas. Tiesa vainīgo personu var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam, vai arī ar naudas sodu līdz 100 rubļiem, bet par papildsodu var noteikt tiesību atņemšanu iepēmt amatus, kas saistīti ar atbildību par transporta līdzekļu tehnisko stāvokli vai ekspluatāciju, uz laiku līdz pieciem gadiem.

Izmaiņas izdarītas arī Latvijas PSR KK 213. pantā. Ta, kriminālatbildība pēc šī panta 2. daļas iestājas tad, ja transporta kustības drošības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanas rezultātā iestājusies cietuša nāve vai tam nodarīti smagi miesas bojājumi. Ja minēto darbību rezultātā iestājusies vairāku personu nāve, tad vainīgā persona saucama pie atbildības pēc 213. panta trešās daļas. Ņemot vērā šī nodarījuma lielo sabiedrisko bīstamību, paaugstināts arī sods - vainīgo personu var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz piecpadsmit gadiem, nosakot par papildsodu transporta līdzekļu vadīšanas tiesību atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai arī bez šī papildsoda.

Lai nodrošinātu vilcienu normālu kustību, kriminālatbildība paredzēta par vilcienu patvaļīgu apturēšanu bez vajadzības ar trauksmes bremzi, atvienojot bremžu gaisa magistrali vai citādā veidā /214.¹ p./. Taču vainīgo personu kriminālatbildība iestājas tikai tad, ja minētās darbības izraisījis sabiedriski bīstamas sekas: traucējumus vilcienu normālā kustībā /1. daļa/, nelaimes gadījumus ar cilvēkiem, katastrofu, ritošā sastāva bojājumus vai citādas smagas sekas /2. daļa/. Par minēta nodarījuma izdarīšanu pastiprinošos apstākļos paredzēta brīvības atņemšana uz laiku līdz astoņiem gadiem.

Ļoti svarīgi grozījumi izdarīti Latvijas PSR KK 204. pantā, kurā paredzēta kriminālatbildība par huligānismu. Tie izdarīti saskaņā ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1966. gada 26. jūlija dekretu "Par atbildības pastiprināšanu par huligānismu". Šai dekretā uzsvērts, ka plašas komunisma celtniecības apstākļos aizvien neciešamākas kļūst jebkuras pret-sabiedriskas izpausmes, sevišķi huligānisma akti, kas ļoti kaitē sabiedrībai, aizskar padomju pilsoņa godu un cieņu. Huligānisms ir citu smagu noziegumu cēlonis.

Tāpēc huligāni un dauzpoņi jāsauc pie stingras atbildības par savu rīcību, jārada tādi apstākļi, lai pret katru huligānisma gadījumu enerģiski vērstos valsts orgāni un padomju sabiedrība. Līdz ar to tika noteikta administratīva atbildība par sīko huligānismu, t. i., lamāšanos ar necenzētiem vārdiem sabiedriskās vietās, apvainojošu uzmākšanos pilsoņiem un citām tamlīdzīgām darbībām, kas traucē sabiedrisko kārtību un pilsoņu mieru, je šīs darbības pēc save rakstura neprasa piemērot kriminālsodu.

Kriminālatbildība par huligānismu iestājas tad, ja persona izdara tīšas darbības, kas rupji pārkāpj sabiedrisko kārtību un izpaužas acīm redzamā necieņā pret sabiedrību. Par sīko huligānismu kriminālatbildība iestājas tad, ja personai gada laikā jau piemērots administratīvās ietekmēšanas līdzeklis par sīko huligānismu /204.p.l.d./.

Par kriminālsodāma huligānisma atbildību pastiprinošam tiek atzītas šādas pazīmes:

- 1/ ja huligāniskās darbības pēc sava rakstura ir sevišķi ciniskas un bezkaunīgas;
- 2/ ja tās saistītas ar pretošanos varas vai sabiedrības pārstāvim, kas pilda sabiedriskās kārtības sargāšanas pienākumus, vai citiem pilsoņiem, kas vērsas pret huligāniskām darbībām;
- 3/ ja tās izdarījusi persona, kas agrāk sodīta par huligānismu.

Huligānisms atzīstams par izdarītu sevišķi pastiprino-

šos apstākļos, ja tas izdarīts, lietojot vai mēģinot lietot šaujamos ieročus vai nažus, kastetes vai citādus aukstos ieročus, kā arī citus priekšmetus, kas speciāli pielāgoti miesas bojājumam nodarīšanai /204.p.3.d./. Par šo nodarījumu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz septiņiem gadiem.

Bez tam 1966.gada 26.jūlija dekrētā noteikta arī citāda veida atbildība par sabiedriskās kārtības pārkāpumiem. Tā, parādīšanās ielās vai citās sabiedriskās vietās dzērumā tādā stāvoklī, kas aizskar cilvēka cieņu un sabiedrisko tikumību, rada administratīvo atbildību. Dekrētā uzsvērts, ka nozieguma izderīšana dzērumā stāvoklī ir atbildību pastiprinošs apstāklis, taču atkarībā no nozieguma rakstura tiesa var arī nepiešķirt šim apstāklim pastiprinošu nozīmi. Dekrēts atļauj personas, kas sistemātiski pārkāpj sabiedrisko kārtību un izdara citus tiesību pārkāpumus, kuriem nav ticis piemērots administratīvs vai kriminālsods, nepieciešamības gadījumā piespiedu kārtā atvest milicijas iestādēs, lai tās attiecīgi registrētu un oficiāli bridinātu par pretsabiedriskas uzvedības nepieļaujamību. Analogus līdzekļus var piemērot arī personām, kas sauktas pie administratīvas atbildības, kā arī personām, kurām tiesa noteikusi sodu, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu.

Dekrētā uzsvērts, ka pilsoņu rīcība noziedzīgas darbības novēršanas un noziedznieka aizturēšanas interesēs ir tiesiska un par to neiestājas kriminālā vai citāda atbildība. Ja šādas rīcības rezultātā noziedzniekam nepieciešamības dēļ arī tikt nodarīts kaitējums, personas darbība tiek atzīta par sabiedriski derīgu.

Lai nodrošinātu minētā dekrēta vienveidīgu piemērošanu visās savienotajās republikās, PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1966.gada 26.jūlijā pieņēma lēmumu 1966.gada 26.jūlija dekrēta "Par atbildības pastiprināšanu par huliganismu" piemērošanas kārtību.

Dekrētam par atbildības pastiprināšanu par huliganismu ir svarīga nozīme cīņā pret sabiedriskās kārtības pārkāpumiem

valsti. Valsts orgāni, pielietojot efektīvus cīņas līdzekļus pret huligāniem un dauzoņām, ir panākuši šā bīstamā nozieguma samazināšanos. Plaši iesaistot cīņā pret huligānismu padomju sabiedrību, kā arī sistemātiski veicot audzinoša un organizatoriska rakstura pasākumus, tiek radīta neiecietības un nosodījuma atmosfēra pret jebkuru personu, kas traucē sabiedrisko kārtību, aizskar pilsoņu cieņu.

Grozīts un papildināts arī Latvijas PSR KK 210.pants. Tagad kriminālatbildība paredzēta ne tikai par nepilngadīgo personu iesaistišanu noziedzīgā darbībā, bet arī žūpošanā un narkotisku vielu lietošanā, jo visas šīs darbības negatīvi ietekmē nepilngadīgā attīstību un izaugsmi par pilnvērtīgu sabiedrības locekli.

Tāpat grozīts un papildināts arī KK 211.pants. Šai pantā paredzēta atbildība par sistemātisku nodarbošanos ar klaidonību un ubagošanu. Minētais nodarījums ir pretrunā ar PSRS Konstitūciju, kurā noteikts, ka darbs PSRS ir katra darba spējīga pilsoņa pienākums un goda lieta pēc principa - "kas nestrādā, tam nebūs ēst" /12.p./. Parazitisku elementu nodarbošanās ar klaidošanu un ubagošanu apdraud sabiedrisko kārtību, kā arī rada iespēju izdarīt citus smagākus noziegumus. Tādēļ likumā noteikts, ka personas, kas jau agrāk sodītas par klaidonību vai ubagošanu, tiesa var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem /211.p.2.d./.

Latvijas PSR KK papildināts ar 211¹. pantu, kurā paredzēta kriminālatbildība par ļaunprātīgu izvairīšanos no lēmuma izpildes par iekārtošanu darbā un parazitiska dzīves veida izbeigšanu. Par minēto nodarījumu tiesa var vainīgās personas sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar labošanu darbiem uz tādu pašu laiku. Ja persona, kas dzīvo sabiedrībai kaitīgu dzīves veidu, jau agrāk ir sodīta par šādu nodarījumu, tad tiesa to var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem.

Latvijas PSR KK 217¹. pantā paredzēts jauns sastāvs - ugunsdrošības noteikumu ļaunprātīga pārkāpšana. Kriminālatbildība pa

minēto noziegumu iestājas tikai tad, ja ugunsdrošības noteikumi pārkāpti pēc administratīvās ietekmēšanas līdzekļu piemērošanas. Paaugstināta kriminālatbildība par šo nodarījumu iestājas tad, ja ugunsdrošības noteikumu ļaunprātīga pārkāpšana izraisījusi smagas sekas.

Grozīts arī Latvijas PSR KK 219. pants, kurā tagad paredzēta atbildība par šaujamaš ieroča, municijas vai sprāgstvielu izlaupišanu. Pastiprināta kriminālatbildība par šo nodarījumu iestājas tad, ja tas izdarīts atkārtoti vai to izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas norunas, vai persona, kurai šaujamaš ierocis, municija vai sprāgstvielas izdoti dienesta vajadzībām vai uzticēti apsargāt, kā arī gadījumos, ja to izdarījis sevišķi bīstams recidivists.

Grozījumi izdarīti arī Latvijas PSR KK 224. pantā. Kriminālatbildība par epidēmiju apkarošanas noteikumu pārkāpšanu iestājas ne tikai gadījumos, ja tās rezultātā bijusi izplatījusies infekcijas slimība, bet arī tad, ja šāda slimība varējusi izplatīties.

x x x

Latvijas PSR kriminālkodekss nodrošina cipu pret noziegumiem, kas būtiski apdraud padomju sociālistiskās sabiedriskās attiecības, un sekmē to novēršanu. Latvijas PSR kriminālkodekss sekmē arī sociālistiskās likumības, noteiktās tiesiskās kārtības nostiprināšanu mūsu republikā, kā arī PSKP Programmas izvirzīto uzdevumu stingru un nelokāmu izpildi. Balstoties uz Latvijas PSR kriminālkodeksa normām, republikas tiesas stingri soda personas, kas izdara sabiedrībai bīstamus noziegumus, pārkāpj sociālistiskās sadzīves noteikums un nevēlas dzīvot godīga darba cilvēka dzīvi.

Latvijas PSR KK nodrošina vēl plašāku padomju pilsoņu tiesību un interešu aizsardzību, audzina darbaļaudis tā, lai viņi labprātīgi un apzinīgi pildītu savus pienākumus. Mūsu republikas kriminālkodekss, precīzi nosakot kriminālatbildības robežas, aizsargā pilsoņus no nepamatotas saukšanas pie kriminālatbildības un viņu nodarījumu nepareizas kvalifikācijas.

Latvijas PSR kriminālkodekss sekmē vēl plašāku sabiedrības iesaistīšanu noziedzumu apkarošanā un izskaušanā. Tajā gūst atspoguļojumu divas padomju sabiedrības attīstības līnijas: arvien vairāk saļaurināt valsts piespiešanas sfēru un ar visu soda asumu vērsties pret personām, kas izdara sabiedrībai bīstamus nodarījumus.

Bargi sodi par smagu un bīstamu noziedzumu izdarīšanu nav pretrunā ar vispārējo piespiedu līdzekļu aizstāšanas tendenci ar sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļiem. Darbaļaužu materiālās labklājības, kultūras limeņa un epzinīguma celšanās, likumības un tiesiskās kārtības nostiprināšanās apstākļos aizvien lielāku nozīmi iegūst sabiedriskās ietekmēšanas un audzināšanas paākumi.

Latvijas PSR KK attīstīsies un pilnveidosies arī turpmāk, un tas ir likumsakarīgs process. Valsts celtniecības prakse izvirzīs aizvien jaunus tiesību jautājumus, kuru atrisināšana novedīs pie jaunām Latvijas PSR kriminālkodeksa izmaiņām.

S A T U R A R Ā D Ī T Ā J S

Lpp.

Ievads	3
1. nodaļa. Kriminālās likumdošanas attīstība pirms Latvijas PSR kriminālkodeksa pieņemšanas ...	5
2. nodaļa. Latvijas PSR kriminālkodeksa raksturo- jums, struktūra un īpatnības	22
√1.§. Latvijas PSR kriminālkodeksa Vispārīgās daļas raksturojums un īpatnības	26
2.§. Latvijas PSR kriminālkodeksa Sevišķās daļas raksturojums un īpatnības	51
3. nodaļa. Latvijas PSR kriminālkodeksa attīstība un pilnveidošana	126
√1.§. Vispārīgās daļas attīstība	130
2.§. Sevišķās daļas attīstība	142

Блума Мария Ильинична
Рейгасе Агра Алфредовна

УГОЛОВНЫЙ КОДЕКСС ЛАТВИЙСКОЙ ССР И ЕГО РАЗВИТИЕ
Учебное пособие
(на латышском языке)

Редактор О. Рудзитис
Технический редактор Л. Озола
Корректор В. Смилгайнис

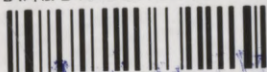
Редакционно-издательский отдел ЛГУ им. Петра Стучки
Рига 1972.

Подписано к печати 20/IV 1972. ЯТ 19084. Зак. № 291.
Ф/б 60x84/16. Бумага №1. Физ. п. л. 10,8. Уч.-и. л. 8,2.
Тираж 300 экз. Цена 23 коп.

Отпечатано на ротационной машине, Рига-50, ул. Вейденбаума, 5
Латвийский государственный университет им. П. Стучки

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306014067

ЦЕНА 23 КОП.

52840